

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Rigorózní práce

SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ

COMMUNITY PROPERTY

Konzultant: Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Miroslava Bartková

březen 2011

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu. Předkládaná rigorózní práce má za základ mou diplomovou práci s názvem: *Majetkoprávní vztahy mezi manžely dle českého a slovenského práva*, kterou jsem obhájila dne 28.05.2010.“

V Praze, dne 15.03.2011

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé rigorózní práce Doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za odborné vedení a připomínky.

Obsah

Seznam zkratk	VII
I. Úvod.....	1
II. Historický vývoj majetkových vztahů mezi manžely	4
1. Římskoprávní pojetí.....	4
2. Středověké právo	5
3. Majetkoprávní vztahy ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811	7
4. Právo slovenské	11
5. Poválečný zákon o právu rodinném.....	13
6. Právní úprava po vydání zákona č. 40/1964 Sb.....	16
7. Současná platná právní úprava SJM v České republice.....	18
8. Dílčí závěr.....	19
III. Charakteristika pojmů	21
1. Pojem SJM.....	21
2. Předmět a rozsah SJM	23
2.1 Předmět	23
2.2 Výlučný majetek	25
2.3 Rozsah.....	29
3. Funkce SJM.....	34
4. Dílčí závěr.....	35
IV. Vznik a obsah SJM.....	37
1. Vznik SJM.....	37
2. Obsah SJM.....	40
3. Dílčí závěr.....	46
V. Modifikace SJM.....	47
1. Modifikace dohodou manželů	47
1.1 Změny v rozsahu SJM	48
1.2 Změny doby vzniku SJM.....	50
1.3 Změny ve správě společného majetku manželů.....	51
2. Modifikace soudním rozhodnutím.....	52
2.1 Zúžení SJM soudem ze závažných důvodů	53

2.2	Zúžení SJM soudem z důvodu získání podnikatelského oprávnění.....	54
3.	Ochrana třetích osob.....	57
4.	Dílčí závěr.....	58
VI.	Předmanželské smlouvy.....	59
1.	Způsobilost uzavřít manželství a předmanželskou smlouvu	62
1.1	Způsobilost nezletilých osob.....	63
1.2	Způsobilost zletilých osob	64
1.3	Zastoupení.....	64
2.	Dílčí závěr.....	65
VII.	Společný nájem bytu manžely	66
1.	Vznik společného nájmu bytu manžely	66
2.	Práva a povinnosti manželů společného nájmu	70
2.1	Práva a povinnosti nájemců/manželů vůči sobě navzájem	70
2.2	Práva a povinnosti nájemců/manželů vůči třetím osobám	71
3.	Zánik společného nájmu bytu manžely	71
3.1	Zánik společného nájmu bytu manžely za trvání manželství.....	71
3.2	Zánik společného nájmu bytu manželů při zániku manželství	74
4.	Dílčí závěr.....	76
VIII.	Zánik SJM.....	78
1.	Zánik SJM zánikem manželství.....	78
1.1	Zánik manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého	78
1.2	Zánik manželství rozvodem	80
2.	Zánik SJM za doby trvání manželství.....	81
2.1	Vyslovení trestu propadnutí majetku	81
2.2	Prohlášení konkurzu.....	83
3.	Dílčí závěr.....	85
IX.	Obnova zrušeného SJM.....	86
X.	Vypořádání SJM	87
1.	Vypořádání SJM dohodou	88
2.	Vypořádání SJM soudním rozhodnutím	92
3.	Vypořádání ze zákona.....	94
4.	Dílčí závěr.....	97

XI. SJM A PODNIKÁNÍ.....	98
1. Vymezení pojmů.....	98
2. Možnosti podnikání mezi manžely.....	100
2.1 Manžel (manželka) jako zaměstnanec	100
2.2 Podnikající oba manželé	101
3. Vznik a rozsah SJM a podnikání	102
4. Předmět SJM a podnikání.....	103
4.1 Podnik	103
4.2 Obchodní podíl.....	103
4.3 Vklad.....	105
4.4 Leasing.....	105
5. Ochrana nepodnikajícího manžela.....	107
5.1 Souhlas nepodnikajícího manžela	107
5.2 Zúžení SJM rozhodnutím soudu	109
5.3 Rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely.....	109
6. Modifikace SJM a podnikání.....	109
6.1 Zúžení rozsahu SJM v případě podnikání.....	110
6.2 Rozšíření rozsahu SJM v případě podnikání.....	113
7. Zánik SJM a podnikání.....	114
7.1 Zánik SJM ve vazbě na zánik manželství	114
7.2 Zánik SJM bez vazby na zánik manželství	116
8. Vypořádání SJM při podnikání.....	117
8.1 Vypořádání obchodního podílu.....	117
8.2 Vypořádání podniku.....	118
9. Dílčí závěr.....	119
XII. Závěr.....	121
Seznam použité literatury.....	124
Cizojazyčné shrnutí/Résumé.....	134
Seznam klíčových slov.....	136

Seznam zkratk

ABGB	Všeobecný občanský zákoník
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
BSM	bezpodílové spoluvlastnictví manželů
č.	číslo
čl.	článek
event.	eventuálně
InsZ.	insolventní zákon
JZD	jednotné zemědělské družstvo
kol.	kolektiv
např.	například
násl.	následující
NS	Nejvyšší soud
ObčZ.	občanský zákoník
ObchZ.	obchodní zákoník
odst.	odstavec
OSŘ	občanský soudní řád
písm.	písmeno
popř.	popřípadě
příp.	případně
r.	rok
resp.	respektive
Sb.	sbírka zákonů České republiky
SJM	společné jmění manželů
sp.zn.	spisová značka
spol s.r.o.	společnost s ručením omezeným
srov.	srovnej

str.	strana
tj.	to je
TZ	trestní zákoník
tzv.	tak zvaný
viz	odkaz na příslušné místo v textu
ZMS	zákonné majetkové společenství
ZoR.	Zákon o rodině

I. Úvod

Institut manželství jako právní a společenská forma soužití muže a ženy provází lidstvo po celé jeho kulturní dějiny. Již v historických římských časech bylo manželství definováno následujícím způsobem: „Manželství je svazek muže a ženy a celoživotní společenství podle božského a lidského práva.“ Tuto definici zavedl římský právník Hortensius Modestinus. Od svého vzniku až po současnost prošlo manželství pod vlivem sociálních či politických vlivů mnohými proměnami. V nejstarších dobách byla manželka podřízena manželovi jakožto hlavě rodiny, který byl povinen se o svou rodinu postarat. Postupem času se situace měnila směrem k posílení pozice žen. Postavení muže a ženy se pomalu začalo zrovnoprávňovat. V současné době mají manželé z pohledu práva absolutně rovné postavení, stejná práva a povinnosti.

Ve smyslu dnešních zákonů se manželstvím rozumí trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství se uzavírá na základě dobrovolného a svobodného rozhodnutí muže a ženy vytvořit harmonické, pevné a trvalé životní společenství. Manželé mají možnost rozhodnout se buď pro sňatek formální, nebo církevní.

Rodina se považuje za základní článek společnosti. I když se institut manželství dotýká většiny lidí, mnozí na něj nahlíží jako na „přežitek doby“ a se svým druhem či družkou žijí bez uzavření manželství s odůvodněním, že oni „papír“ znamenající uzavření manželství nepotřebují. Jedním z důvodů, proč partneři manželský svazek odmítají, může být vysoká rozvodovost. Téměř polovina uzavřených manželství se rozvádí, což s sebou přináší velké množství problémů. Život ovšem přináší nesezdaným partnerům mnoho nepředvídaných situací, ze kterých vyplývají práva a povinnosti a které jsou pro sezdané partnery právními předpisy jasně stanovené.

Důsledkem uzavření manželství je vznik společného jmění manželů. Jedná se o specifický typ vlastnictví ke společnému majetku. Uzavřením manželství se mění nejen osobní poměry manželů, nýbrž i jejich majetkové vztahy, a to jak vztahy mezi manžely navzájem, tak i vztahy mezi manžely a třetími osobami. Právní režim upravující majetkové

vztahy má dopad na určitou skupinu majetkových vztahů vznikajících za trvání manželství. Část majetkových vztahů vzniklých po uzavření manželství je podřízená zvláštnímu právnímu režimu, čímž zákonodárce usiluje o posílení osobních a rodinných vztahů mezi manžely a majetkové jednoty manželů.

Důležitost úpravy majetkových vztahů mezi manžely je vyjádřena i tím, že jí zákonodárce věnuje zvláštní pozornost. Soubor právních ustanovení týkající se majetkových vztahů mezi manžely, označovaný jako manželské majetkové právo, má zdůraznit rovné postavení manželů, ochránit majetkové zájmy jednoho z manželů před neoprávněným nakládáním se společným majetkem druhého manžela nebo jednáním v neprospěch majetkových i jiných zájmů rodiny.

Institut společného jmění manželů je poměrně mladým institutem. Do právní úpravy byl zaveden novelou občanského zákona č. 91/1998 Sb. Nahradil tak koncepci bezpodílového spoluvlastnictví manželů, zavedenou zákonem č. 40/1964 Sb., která již nevyhovovala dosavadním společenskoprávním poměrům. Tato novelizace posílila autonomii a smluvní volnost manželů.

Předkládaná rigorózní práce se zabývá „Společným jměním manželů“. V první kapitole této práce je zachycen historický vývoj od dob římského práva, které významným způsobem ovlivnilo vývoj institutu majetkového společenství mezi manžely na území České republiky a které bezprostředně souvisí se současnou platnou právní úpravou společného jmění manželů. Druhá kapitola podává charakteristiku základních pojmů týkajících se společného jmění manželů. V podkapitolách je vymezený předmět SJM, ze kterého jsou uvedeny výjimky spadající do výlučného majetku, rozsah SJM či funkce SJM. O vzniku společného jmění manželů a jeho obsahu, který je rozdělen na vzájemná práva a povinnosti mezi manžely navzájem a mezi manžely a třetími osobami, pojednává následující kapitola. Čtvrtá kapitola je věnována modifikacím SJM dohodou manželů či soudním rozhodnutím. Pozornost je přitom věnována i ochraně třetích osob v souvislosti s možnostmi modifikace SJM. S možnostmi modifikace je úzce spojena možnost snoubenců uzavřít předmanželskou smlouvu. Současná legislativní úprava předmanželské smlouvy je rozebrána v navazující kapitole. Šestá kapitola rozebírá možnost společného nájmu bytu manžely, jeho vznik, práva a povinnosti manželů a jeho zánik. Zánik SJM zánikem

manželství nebo za trvání manželství popisuje kapitola sedmá, v osmé kapitole je stručně rozebrána možnost obnovy společného jmění manželů. Předposlední kapitola je věnovaná zřejmě nejsložitější problematice, a to vypořádání SJM. Podnikání jednoho z manželů nebo obou manželů, které je stále více rozšířenější a přináší vznik nových majetkových vztahů, může mít zásadný dopad na práva a povinnosti manželů. Proto se poslední kapitola zabývá právě podnikáním, a to možnostmi podnikání, jeho vznikem a situacím, které mohou vzniknout při získání podnikatelského oprávnění jednoho z manželů nebo obou manželů, vlivu podnikání na jejich majetek nebo také ochraně nepodnikajícího manžela.

Cílem této práce není prozkoumat všechny možné majetkové vztahy, nýbrž jen oblast vztahů spadající pod právní úpravu manželského majetkového režimu. Konkrétně tedy způsob uspořádání majetkových práv a závazků manželů k majetku, který každý z manželů vlastní v okamžiku uzavření manželství, a k majetku, který manželé nabudou společně nebo jednotlivě za trvání manželství. Rigorózní práce samozřejmě neopomíjí rozbor práv a závazků každého manžela v případě, že dojde k zániku manželství.

Jedná se o problematiku poměrně složitou a rozsáhlou, a proto není možné obsáhnout celou materii týkající se majetkových vztahů mezi manžely komplexně. Současná právní úprava ani nedává odpověď na všechny kladené otázky, které při uvedených vztazích vznikají.

II. Historický vývoj majetkových vztahů mezi manžely

1. Římskoprávní pojetí

V období platnosti římského práva je rodina patriarchálního charakteru a na manželství se nazírá jako na svazek uzavíraný v zájmu muže, který stojí v čele rodiny. Žena a děti, které s ní zplodil, mu jsou podřízeny. Uzavřením manželství žena opouštěla svoji vlastní rodinu, což znamenalo zánik otcovské moci a stávala se členem rodiny svého manžela. Tento nejstarší typ rodiny se nazýval „*matrimonium cum in manum conventione*“ neboli manželství s manželskou mocí nad ženou, označováno též jako manželství přísné. V tomto typu manželství manžel disponoval celým manželčíným majetkem, který na něho uzavřením manželství přecházel. Manžel hospodařil i s majetkem, který nabývala manželka za doby trvání manželství, protože ho nabývala pro manžela.¹ Žena nemohla mít žádný vlastní majetek. Koncem republiky se začala tato forma postavení ženy v svazku s mužem přezívat.

Postupem času se manželství stává volnějším, používá se pro něj název „*matrimonium sine in manum conventione*“, což znamená, že muž a žena sňatkem zůstávají ve svých rodinách, na jejich právních postaveních se nic nemění. Žena nepřestupuje do rodiny svého manžela, zůstává osobou „*sui iuris*“, jestliže již neměla otce, anebo zůstává nadále podřízena otcovské moci v rodině vlastní. V případě sporu je manžel nucen ustoupit moci otcovské, jelikož nevzniká žádná moc manžela nad ženou. Otec má k dispozici právní prostředky, které může použít proti manželovi nebo proti každému, kdo by jeho moc nad dcerou rušil. Tato forma manželství neměla žádný vliv na majetkové vztahy mezi manžely, žena si zachovávala majetkovou nezávislost na manželovi. Nevzniká žádné majetkové společenství manželů, manžel jako hlava rodiny ovšem nese všechny náklady a výlohy, které byly spojeny se založením rodiny. Byl povinen poskytovat manželce a dětem výživu podle přiměřenosti svého majetku.²

Žena pro ulehčení přispívala do rozpočtu rodiny tím, že muži poskytovala věno, které sloužilo na zvýšené náklady. Poskytnutí věna nebylo povinné, ale právní úpravy

¹ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 133.

² Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 134.

poukazují na to, že zřízení věna bylo považováno za žádoucí a běžné. Věno přijímá manžel nebo tchán nevěsty (v případě, že je manžel podroben moci otcovské). Manžel může s věnem volně disponovat, stává se jeho vlastnictvím, žena k němu nemá za trvání manželství žádná práva.

Původně se ženě vracelo věno při rozvodu, v pozdějším období za všech okolností, i když nebylo vymíněno. Podat žalobu na vrácení věna bylo osobním právem manželky. Manžel měl povinnost vrátit věno jen v případě úmrtí nebo rozvodu. Při úmrtí ženy zůstávalo věno manželovi. Na druhé straně, zaniklo-li manželství, mělo věno existenčně zabezpečit ženu. Věno za manželku mohl poskytnout i někdo jiný. Rozlišujeme tak věno zřízené samotnou manželkou nebo kýmkoliv jiným kromě otce (tzv. dos adventitia) a věno zřízené pater familias nevěsty (tzv. dos profectitia).

Vlastnila-li žena mimo věna ještě jiný majetek, mohla s ním samostatně disponovat, bylo však zvykem, že svěřovala správu svého majetku manželovi. Manžel byl za správu tohoto majetku odpovědný. V případě vrácení majetku, který vlastnila manželka odděleně, odpovídal celým svým majetkem.

2. Středověké právo

V období středověku měla katolická církev velký vliv na manželství a majetkové společenství. Manželské právo bylo po dlouhá století doménou katolické církve a kanonického práva. Pravidla manželského práva nacházíme již v Dekretech Břetislavových z roku 1039, podle kterých bylo manželství postaveno pod kontrolu církvi.³ Manželské záležitosti jí byly plně podřízeny. Katolická církev vnesla do manželství nadřazenost muže, svátostnou povahu manželství, monogamii a nerozlučitelnost manželství.⁴

Právní postavení ženy v manželství vycházelo z kanonických zásad. Žena přinášela do manželství věno, které zahrnovalo majetek, peníze nebo statky, které se stávaly

³ Veselá, R. Vývoj rodinného práva do roku 1939, Brno: Masarykova Univerzita, 1993, str. 3.

⁴ Kadlecová, M., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E. Vývoj českého soukromého práva. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 101.

vlastnictvím manžela.⁵ Toto věno se stávalo vlastnictvím manžela, který s ním neomezeně disponoval. Pro případ smrti manžela se zřizovalo věno vdovské, které mělo manželce připadnout po smrti manžela. Hodnota vdovského věna byla většinou dvaapůlkrát větší než hodnota věna nevěstina. Vdovské věno bylo zajišťováno zřízením zástavního práva k majetku manžela ve prospěch manželky nebo zápisem do zemských desek, popř. i fakticky tzv. vnesením, kdy se zástavou na vdovské věno stával statek, na který byla nevěsta poprvé po svatbě uvedena.

Ve středověkém majetkovém právu se objevuje majetkoprávní úprava pokrevně příbuzných, tzv. rodinný nedíl (nedílové zřízení).⁶ Nedílové společenství představuje jakousi formu klasického spoluvlastnictví s ideálními podíly, avšak muselo mít i určitý smluvní základ mezi účastníky těchto vztahů. Každý člen rodiny měl právo k celému majetku, disponovat s ním bylo možno až po souhlasu všech účastníků. Existovalo několik typů nedílných majetkových společenství podle toho, kdo stál v jejich čele. Jednalo se o nedíl otcovský či dědovský, bratrský a strýcovský. Zvláštním typem byl nedíl mateřský, popř. vdovský.⁷ Účastníky otcovského nedílu byli rodiče, děti, vnuci, popř. pravnuci. Hlavou společnosti byl otec nebo prarodič, který uplatňoval otcovskou moc nad ostatními členy rodiny. Projevuje se nerovnoprávné postavení žen, kdy se jejich nároky zkoumají v případě absence mužského potomka. Plnoprávními subjekty rodinného nedílu tak byli pouze dospělí muži. Bratrský nedíl vzniká z nedílu otcovského po jeho smrti a žijí v něm bratři se svými rodinami a nevdané sestry. Majetek tvořící otcovský nedíl se dohodou rozdělil na tolik dílů, kolik bylo mužských potomků, tzv. užší nedíl. Každý z bratrů užíval určitou část, která se nemusela velikostí shodovat s jeho nárokem, majetková podstata nedílu zůstala zachována.⁸ V nedílu strýcovském žije bratr s potomky zesnulého druhého bratra nebo potomky dvou anebo víceroch bratrův, kteří již zemřeli. Instituce nedílného společenství zanikla v roce 1627.

⁵ Malý, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání, Praha: Linde, 2005, str. 105.

⁶ Kadlecová, M., Schelle, K., Veselá, R., Vlček, E. Vývoj českého soukromého práva. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2004, str. 110.

⁷ Veselá, R. a kol. Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy. 2. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2005, str. 73.

⁸ Malý, K. České právo v minulosti. 1. vydání, Praha: Orac, 1995, str. 89.

3. Majetkoprávní vztahy ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811

Pokusy o kodifikaci občanského zákoníku spadají již do první poloviny 18. století, trvaly mnoho let a potýkaly se s velkým množstvím problémů. Započaly již v období vlády Marie Terezie. Právní úprava majetkových vztahů byla poměrně dost roztříštěná, což způsobovalo brzdění ekonomického vývoje monarchie. Komise, která začala práci na kodifikaci již v roce 1753, měla vytvořit jednotný zákoník platící pro celou říši a všechny občany. Komise své dílo dokončila v roce 1766 pod názvem „Zákoník Marie Terezie, ve kterém je stanoveno právo soukromé a všeobecné pro všechny české a rakouské dědičné země“. Zákoník nesplňoval to, co se od něj očekávalo, proto byl vrácen komisi k přepracování.

Konečná verze zákoníku byla vyhlášena až za vlády Františka I. Zákoník pod jménem Všeobecný občanský zákoník byl úspěšně vyhlášen patentem z 1. června 1811 s platností pro všechny země, které v této době tvořily císařství rakouské, vyjma země koruny uherské, a nabyl platnosti dnem 1. ledna 1812.⁹ Vzápětí byl přeložen z německého jazyka do jazyka českého pod názvem „Kniha všeobecných zákonů městských“.

ABGB byl významným a na svou dobu moderním zákonodárným dílem, východiskem pro něj se stala přirozenoprávní teorie. Na jeho vznik měl vliv také francouzský napoleonský Code Civil z roku 1804. Výlučnost ABGB spočívala v tom, že rušila dosavadní starší právní úpravu občanskoprávních vztahů. O kvalitě této právní normy svědčí i to, že s určitými úpravami byla ve sledovaných zemích platná až do roku 1950.¹⁰

Osobní poměry upravoval ABGB v díle prvním, hlavě druhé (§ 44 až § 136). V pátém díle, dvacáté osmé hlavě bylo pak vymezeno majetkové právo; smlouvy svatební. Úprava práva rodinného a manželského vycházela z tradice práva kanonického. Pravidla však byla státem autorizována a jejich dodržování se ocitlo pod jeho dohledem. ABGB

⁹ Rouček, F. - Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl I., Praha: Linhart, 1935, str. 58.

¹⁰ Adamová, K., Soukup, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, Plzeň: Čeněk, 2004, str. 219.

chápal manželství jako smlouvu mezi manžely založenou na snubní volnosti. Manželé se zavazují k plnění vzájemných povinností.¹¹

Převažovala nadřazenost muže jako hlavy rodiny, proto měl právo řídit domácnost.¹² Na druhé straně musel manželce poskytnout slušnou výživu podle rozsahu svého majetku. Manžel také ručil za závazky, které vznikly z vedení domácnosti, i když žena nakoupila bez jeho vědomí nebo souhlasu potřeby pro domácnost. Žena mohla hospodařit jen v rámci uspokojování běžných potřeb domácnosti podle životní úrovně určené manželem (např. menší nákupy). Manžel zastupoval manželku soudně i mimosoudně.¹³ Také ve vztahu k dětem byl muž nadřazen ženě. Muž měl vůči dětem tzv. otcovskou pravomoc. Naproti tomu neexistovala žádná mateřská či rodičovská moc ženy stanovená zákonem tak, jak tomu bylo u muže.¹⁴

Všeobecný občanský zákoník koncipoval manželství jako svazek dvou nerovnoprávných subjektů – za hlavu rodiny byl prohlášen manžel, žena byla podřízena jeho moci. Nerovnoprávnost muže a ženy se projevila v kogentních ustanoveních, jako byl například § 91 ABGB: „Muž je hlavou rodiny. V této vlastnosti náleží mu především právo řídit domácnost; jest však také povinen obstarati své manželce slušnou výživu podle svého majetku a ve všech případech ji zastupovati“. Nerovnoprávnost žen byla vyjádřena například § 141 ABGB, který stanovil, že je povinností otce starat se o výživu svých dětí; z dalšího ustanovení vyplývá, že jestliže dítě nemělo otce, muselo mít poručníka, protože ženy nemohly být poručníky. To se týkalo i matek.¹⁵

Úprava vzniku manželství vycházela ze zásady snubní svobody, na základě které mohl manželství uzavřít každý, pokud tomu nebránila nějaká zákonná překážka (např. duševní porucha, nedostatek věku, vynucení souhlasu se sňatkem, omyl v osobě manžela, fyzická nezpůsobilost, odsouzení k těžkému trestu, již existující manželství, rozdíl v náboženství, příbuzenství, švagrovství, cizoložství s budoucím manželem a vražda či

¹¹ § 44 ABGB: „Rodinné poměry se zakládají smlouvou manželskou. Ve smlouvě manželské prohlašují dvě osoby různého pohlaví zákonitým způsobem svou vůli žít v nerozlučném společenství, ploditi děti, je vychovávat a navzájem si pomáhati“.

¹² Malý, K. České právo v minulosti. 1.vydání, Praha: Orac, 1995, str. 213.

¹³ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vydání, Praha: Linde, 2000, str. 16.

¹⁴ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vydání, Praha: Linde, 2000, str. 16.

¹⁵ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vydání, Praha: Linde, 2009, str. 18.

vražedné úklady). Do roku 1867 se vyžadoval souhlas orgánu veřejné správy, tzv. politický konsenzus.

Majetkové společenství manželů dle ABGB vznikalo na smluvním základě, což znamenalo, že toto společenství vzniklo až uzavřením zvláštní smlouvy mezi manžely. Majetkové společenství nazývané společenstvím statků, upravené v §§ 1233 - 1236 ABGB, mohlo být uzavřeno ve formě notářského zápisu. Ve většině případů se jednalo o společenství statků pro případ smrti. Po smrti jednoho z manželů měl tak dle § 1234 ABGB pozůstalý manžel právo na polovinu toho, „co tu bude ještě po smrti druhého manžela ze statků daných navzájem do společenství“.

Neuzavřeli-li manželé svatební smlouvu, nabývali statky do odděleného majetku, což znamená, že každý z manželů nabývá majetek samostatně. Při společném nabývání statků poté vzniká spoluvlastnictví a každému manželu přísluší ideální podíl.¹⁶ Při pochybnostech o tom, kdo věci nabyl, se mělo dle § 1237 za to, že vlastnictví nabyl muž.

Doplňkem k § 91 je ustanovení § 1238, podle kterého je manžel povinen spravovat manželčin majetek. Správou je třeba rozumět disponování a hospodaření s majetkem. Týká se to veškerého volného majetku, tj. majetku, který není vázán svatebními smlouvami, kromě tzv. osobních práv. Platí tedy právní domněnka, že v případě, že manželka neodporovala, svěřila manželu správu svého jmění jako svému zákonnému zástupci.

V případě nemovitého majetku platilo, že pokud měl jeden z manželů nemovitý statek a do pozemkových knih bylo zapsáno společenství statků druhého manžela, nabytím tím tento manžel věcné právo na polovinu těchto statků. Způsobovalo to nemožnost pořídit závěť o této polovině. Nárok však nevznikal na užitky za doby trvání manželství. Po smrti manžela vlastnictví podílu přešlo ihned do vlastnictví pozůstalého manžela. Smluvené společenství však neznamenal možnost manželů disponovat s podíly, tj. nešlo o obdobu podílového spoluvlastnictví. Výklad se odvolává na ustanovení § 361 ABGB, podle kterého bylo připuštěno spoluvlastnictví bez podílů, lat. *condominium pro parte indivisa*. Právě

¹⁶ Rouček, F. - Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl V., Praha: Linhart, 1937, str. 525.

v této právní úpravě je možné vidět zárodek dnešní právní úpravy bezpodílového spoluvlastnictví.¹⁷

Ve Všeobecném občanském zákoníku byly uzákoněny i instituce patřící k manželským majetkovým poměrům, a to instituty věna (lat. *dos*) a obvěnění (lat. *antidos*). Účelem věna, tj. jmění, které se odevzdávalo nebo přislíbovalo muži manželkou nebo jejími rodiči, bylo zmírnit náklady muže spojené s manželstvím a je doplněním ustanovení o vzájemné pomoci manželů. Věno a jeho přírůstky patřilo manželovi. Existence věna závisí na trvání manželství, není tedy věna před manželstvím a není jej ani poté. Jednalo se o používání věna, nešlo o jeho vlastnictví. Výjimkou byly peníze v hotovosti, postoupené pohledávky nebo užitelné věci, kdy muži náleželo i vlastnictví k těmto věcem. Obvěnění, které manželka mohla dostat od manžela nebo od někoho jiného za manžela, sloužilo k rozmnožení věna. Muž, který přijal věno, byl povinen za to zajistit manželce na svém jmění obvěnění. Vlastnictví obvěnění příslušelo muži až do jeho smrti, stejně jakožto užitky z něho plynoucí. Muž, který by manželce obvěnění nezřídil, ztrácel právo na věno. Po jeho smrti se v takovém případě věno vracelo.¹⁸

Do manželství spadal ještě jeden způsob příspěvku, a to tzv. apanáž. Byla vyplácena manželce v peněžitých částkách a měla sloužit na ulehčení hospodaření v manželství anebo na zvýšení životní úrovně.

Zvláštností českého práva byla tzv. vdovská třetina. Jestliže manžel zemřel později než rok a den po svatbě a nezaopatřil ženu obvěněním ani jiným zápisem nebo testamentem, připadala vdově třetina majetku muže, pokud hrubě neporušila své závazky ze svazku manželského. Totéž právo náleželo i vdovci, jestliže manželka zemřela bez testamentu a nezaopatřila manžela slušným dílem ze svého statku.¹⁹

Způsob zániku manželství závisel na vyznání manželů. Manželství mohlo zaniknout buď prohlášením za neplatné, být zrušeno rozlukou, smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášením za mrtvého. Katolíkům byl povolen pouze rozvod od stolu a lože (i když manželé spolu nežili, manželství právně nezaniklo), rozluka byla až do roku 1919 zakázána. U židů byla důvodem vůle manžela, cizoložství nebo vzájemná dohoda

¹⁷ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vydání, Praha: Linde, 2009, str.19.

¹⁸ Effenberger, K. Z historie rodinného práva – Věno, Právní rádce, č. 7, 1997, str. 38.

¹⁹ Effenberger, K. Z historie rodinného práva – Věno, Právní rádce, č. 7, 1997, str. 38.

a evangelíci mohli být rozloučeni z důvodu cizoložství, odsouzení do žaláře na 5 a více let, zlomyslného opuštění manžela, úkladů o jeho život, zlého nakládání či nepřekonatelného odporu.²⁰

Po rozpadu monarchie a vzniku Československého státu bylo zákonem č. 11/1918 Sb., označovaném také jako tzv. recepční norma, převzato dosavadní občanské právo platné na území bývalé rakousko-uherské monarchie. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku se manželské a rodinné poměry řídily Všeobecným občanským zákoníkem rakouským z roku 1811. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi recepční norma převzala uherské občanské právo. Ani dvacetileté úsilí o rekonifikaci a unifikaci nepřineslo úspěchy, a tak po celou dobu existence první republiky trval v občanskoprávní oblasti právní dualismus. Manželské a rodinné právo bylo tedy modifikováno pouze částečnými změnami. Tzv. rozlukovým zákonem, jak se nazývala manželská novela, bylo sjednoceno uzavírání manželství, zaveden fakultativní civilní sňatek či rozluka i pro manželství katolíků.

Rozsáhlou novelizací ABGB připravovanou začátkem 20. století znemožnila první světová válka, takže byly přijaty jen tři dílčí novely. První novelou byly změněny lhůty pro prohlášení za mrtvého, způsobilost žen ke svědectví, podmínky péče o nezletilé děti, právní postavení nemanželských dětí, poručenství a také se dotkla některých otázek dědictví. Druhá se týkala otázek úpravy hranic pozemků a třetí, nejrozsáhlejší, měnila občanský zákoník ve věcech osobních práv, dědictví, věcných práv, závazkových práv, popření manželského původu dítěte a otázku promlčení.²¹

4. Právo slovenské

Slovenská úprava majetkových vztahů byla od té české upravena odlišně až do roku 1951, kdy byl přijat zákon č. 265/1949 Sb. Tímto zákonem se úprava v České a Slovenské republice opět sjednotila.

²⁰ Veselá, R. a kolektiv. Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy, Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2003, str. 71.

²¹ Malý, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání, Praha: Linde Praha, a.s., 2005, str. 291.

Březnovou ústavou z roku 1848 došlo k formálnímu zrušení rozdílu mezi šlechtici a nešlechtici. Tím však nedošlo k současnému zrušení některých soukromoprávních institutů, mezi které patří i dědické a rodinné právo.

Právní úprava uherského práva platící na Slovensku vycházela na rozdíl od rakouské úpravy z manželčiny samostatnosti v majetkových vztazích. Uherské manželské majetkové právo bylo charakteristické existencí dvou majetkoprávních systémů manželů – systém parafernální (tj. systém samostatného majetku) a systém koakviziční (tj. systém majetku spolunabytého).

V systému parafernálním každý z manželů měl svůj oddělený majetek, který nabyt ještě před uzavřením manželství. Patřil sem i majetek získaný děděním, darem nebo odkazem za trvání manželství, dále majetek získaný bezúplatně a věci, které sloužily pouze jednomu z manželů. Manželé svým výlučným majetkem disponovali a nakládali volně. Protože právní řád na Slovensku byl založen na právním zvyku, nikoliv na právních ustanoveních, nebylo nic neobvyklého, když manželé užívali výlučný majetek toho druhého bez náhrady nákladů. Stejně obvyklé bylo, že majetek manželky byl spravován manželem, dokud sama neprojevila nesouhlas. Manželka měla ovšem kdykoliv právo si majetek vzít, disponovat s ním podle své vůle nebo ho spravovat sama.²²

V systému koakvizičním je majetek, který manželé nabyli za trvání manželství společnou prací, zušlechtěním společného majetku, a tehdy manželstvím vzniká majetkové společenství mezi manžely. Vytvořil se soubor samostatného majetku a soubor společného majetku. Do společného majetku patřil především majetek získaný prací, úsporami, dále vše dle dohody manželů nebo vůle třetího (dárce či testátor, který mohl zasáhnout do rozsahu koakvizice) za trvání manželství. Jeho rozsah se zjišťoval tak, že se od konečného majetku, který existoval při skončení manželského spoluzití, odečítala počáteční hodnota majetku manžela i manželky, stejně jako hodnota majetku nabytého jedním z manželů za trvání manželství ze zvláštního důvodu, např. děděním nebo darem.²³

Koakviziční spoluvlastnictví se vyznačovalo určitými zvláštnostmi, a to nemožností zrušení tohoto spoluvlastnictví na základě vůle manželů za trvání manželství a nemožností

²² Bičovský, J. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Praha: Linde, 1994, str. 20.

²³ Luby, Š. Dejiny súkromného práva na Slovensku, Bratislava: IURA Edition, 2002, str. 322.

převodu spoluvlastnického podílu na jiného či jeho zabavení. Tento druh spoluvlastnictví lze považovat za spoluvlastnictví ideální.

Společná koakvizice byla zpravidla spravovaná manželem, manželka mohla převést správu svého majetku na manžela. Každý z manželů měl nárok na tu část koakvizice, kterou nabyt, a oba manželé na část, kterou nabyli společně. Manželka měla právo na polovinu spolunabytého majetku, který jí patřil z titulu vlastnictví, a nikoliv z titulu dědění. Právo manželky na koakviziční podíl mohl manžel závětí odejmout.

Rozdělení koakvizice bylo možné pouze na základě zrušení manželství (rozlučka, vyhlášení putativního manželství za neplatné, prohlášení jednoho manžela za mrtvého) nebo rozvodem od stolu a lože.

První kodifikovaný zákon upravující oblast manželských vztahů v Uhersku byl Wecklerův zákon č. XXXI z roku 1894 o manželském právu, s účinností od 1. října 1895. Upravoval institut zasnoubení, podmínky a způsob uzavření manželství, okolnosti vylučující uzavření manželství, neplatnost a zánik manželství jako i rozvod od stolu a lože. Tento zákon se ovšem nedotkl úpravy majetkových vztahů mezi manžely. I po jeho přijetí se uplatňovaly zásady a principy uherského obyčejového práva.

5. Poválečný zákon o právu rodinném

Vývoj poválečného Československa byl složitým obdobím. Únorová krize rozhodla o ekonomickém, právním a politickém směřování země. První zásadní změnou v právním řádu byla Ústava 9. května (zákon č. 150/1948 Sb.). Ústava vyžadovala, aby výklad a používání všech ostatních předpisů právního řádu byly v souladu se zásadami ústavy. Tím vznikl první střet koncepčně výrazně odlišných právních systémů. Mnoho zákonů se ocitlo v rozporu s ústavou. Vydání nové ústavy bylo podnětem k rekodifikaci prakticky všech právních odvětví.²⁴ Pronikavé změny, které nastaly v hospodářské a politické struktuře našeho státu po květnové revoluci a v letech upevňování lidové moci a budování základů socialistické výstavby, se dotýkají velmi úzce rodinných a manželských poměrů. Proto

²⁴ Veselá, R.: In Malý, K., Soukup, L. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Sborník příspěvků, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, str. 888.

změněným poměrům již neodpovídají dosavadní předpisy o rodinných poměrech a o manželství.²⁵

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném přináší významné změny. Tento zákon byl schválen Národním shromážděním Československé republiky dne 7. prosince 1949 s účinností od 1. ledna 1950. Tento zákon spočívá na zásadách vytyčených Ústavou 9. května. Na nový zákon o rodině mělo velký vliv pojetí rodinného práva v sovětské úpravě. Rodinné vztahy mají být založené na principech lidové demokratického zřízení. Předpisy týkající se rodinného a manželského života a v souvislosti s tím i předpisy o osvojení a poručenství jako celek byly vyčleněny z občanského zákoníku. Tím se vytvořilo nové právní odvětví, tj. právo rodinné. Občanské právo je nadále upraveno v občanském kodexu. Pro celé území Československa došlo také ke sjednocení předpisů týkajících se rodinného práva.

Nový zákon o právu rodinném upravoval manželství, rozvod manželství, vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí, vyživovací povinnost, osvojení a poručenství. Neobsahoval však ustanovení odkazující na souvislost s občanským zákoníkem.²⁶ Zakotvil rovnost muže a ženy v manželství, zrovnoprávnil děti narozené mimo manželství, manželství vznikalo na základě souhlasného prohlášení manželů o vstupu do manželství před národním výborem. Tím byla zakotvena forma obligatorního civilního sňatku.

Patriarchální moc nad dětmi byla zrušena a nahrazena mocí rodičovskou, která přiznávala oběma rodičům stejná práva při výchově dětí. Obdobně byla zrušena i moc nad manželkou, což byl důsledek všeobecného záměru zrovnoprávnění obou pohlaví jak v manželství, tak v celé společnosti.

Zákon o právu rodinném zavádí nový institut zákonného majetkového společenství, který je předobrazem bezpodílového společenství manželů. Subjekty tohoto společenství mohou být pouze manželé. Předmět zákonného majetkového společenství je upraven v ustanovení § 22 citovaného zákona takto: „Jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství – vyjma toho, čeho nabude dědictvím nebo darem, a to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání, tvoří jeho získaný majetek. Získané

²⁵ Viz důvodová zpráva k zákonu o právu rodinném.

²⁶ Radvanová, S., Zuklínová, M. Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva, Praha: C.H.Beck, 1999, str. 7.

majetky obou manželů jsou majetkem jim společným.“ Cílem zavedení ZMS je snaha o zrovnoprávnění žen při nabývání majetku a správě společného majetku. Důvodová zpráva uvádí, že se o získaný majetek zasloužili oba manželé, ať již proto, že byli oba výdělečně činní, nebo proto, že výdělečná činnost jednoho byla uskutečnitelná jen za přímé či nepřímé pomoci druhého. Získaným majetkem je každé jmění nabyté jinak než darem a dědictvím a jmění, které nesloužilo osobním potřebám či výkonu povolání. Patří sem výnos z vlastního majetku, např. úroky, nájemné, avšak také i závazky. Výjimkou ze ZMS je majetek získaný jedním z manželů před uzavřením manželství, majetek nabytý dědictvím, darem, majetek sloužící pro osobní potřebu jednoho z manželů nebo k výkonu povolání. Co bylo samostatným majetkem z důvodu, že slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání, si manžel mohl určit sám.²⁷

Obvyklou správu společného majetku náležejícího do zákonného společenství mohl vykonávat každý z manželů samostatně, k záležitostem překračujícím obvyklou správu se potřebuje souhlas druhého manžela. Manželé mají možnost upravit si rozsah a správu společného majetku odlišně. K tomu je vyžadovaná dohoda mající formu soudního zápisu. Manželé si mohou také vyhradit vznik ZMS až ke dni zániku manželství.²⁸

ZMS za trvání manželství mohl zrušit soud na žádost jednoho z manželů ze závažných důvodů. Ze zákona zaniklo ZMS v případě, byl-li jeden z manželů zbaven svéprávnosti, zemřel nebo došlo k rozvodu manželství.²⁹

Zákonné majetkové společenství manželů byla jen dočasná forma. Tato úprava platila pouze do 31. března 1964, kdy nabyl účinnosti nynější občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.), kterým byla úprava majetkových vztahů mezi manžely znovu zařazena do občanského zákoníku.³⁰

²⁷ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vydání, Praha: Linde, 2000, str. 24.

²⁸ Blíže § 29 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

²⁹ Veselá, R.: In Malý, K., Soukup, L. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Sborník příspěvků, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, str. 889.

³⁰ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vydání, Praha: Linde, 2009, str. 25.

6. Právní úprava po vydání zákona č. 40/1964 Sb.

Národní shromáždění přijalo dne 26. února 1964 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník s účinností od 1. dubna 1964. Důvodem byl nevyhovující stávající občanský zákoník, který neodpovídal poměrům a vztahům, které vznikaly. Rodinné, manželské a majetkové právo mezi manžely bylo podstatným způsobem rekonstruováno. Právní úprava majetkových vztahů byla vyňata z práva rodinného a přenesena do občanského zákoníku, ve kterém jsou upraveny i jiné majetkové vztahy mezi manžely, zejména společné užívání bytů a společné užívání pozemků.

Zásadní změnu, kterou tento nový zákon přinesl, je přeměna institutu zákonného majetkového práva na institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle důvodové zprávy nový institut lépe vyjadřuje majetkoprávní vztahy mezi manžely, neboť je vyjádřením jednoty manželství a rovného postavení manželů v něm i po stránce hospodářské.³¹ Zavedením institutu BSM se do popředí dostává kogentní úprava a ustupuje dispozitivnost.

Zákon upravoval bezpodílové spoluvlastnictví manželů v § 143 až § 151 ObčZ. Typickým znakem tohoto institutu je nedělitelnost majetkového společenství, míra účasti není vůbec vyjádřena, a to ani podílem ani jiným vnějším způsobem.³² Nedělnost je vyjádřena tak, že „v manželství se oba manželé přičiňují podle svých sil a možností o rozkvět rodiny manželstvím založené již tím, že jsou oba výdělečně činní anebo že jeden z nich usnadňuje a podporuje výdělečnou činnost druhého péčí o děti a společnou domácnost.“³³

Vznik BSM předpokládá existenci majetku. Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů spadalo vše, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví (např. příjmy obou manželů, úspory vzniklé za trvání manželství) a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství jakýmkoliv oprávněným způsobem, s výjimkou věcí získaných

³¹ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

³² Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 42.

³³ Radvanová, S., Zuklínová, M. Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1999, str.46.

dědictvím a darem.³⁴ Do BSM patřily především příjmy z pracovního poměru, příjmy z členství v JZD a výrobních družstvech a příjmy ze sociálního zabezpečení. Patří sem i celá vyplacená mzda, nikoli jen ta část, která zůstala po uspokojení osobních potřeb toho manžela, o jehož mzdový nárok se jedná. Podle judikatury byly z BSM vyloučeny věci, které svou povahou a užíváním sloužily osobní potřebě nebo výkonu povolání jednoho z manželů. Výkonem povolání bylo posléze nutno také rozumět podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby.³⁵ Jestliže podnikajícimu manželovi náležel podnik, bylo možno tento podnik označit za věc sloužící jen výkonu jeho povolání, a podnik proto náležel do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nikoliv do BSM.³⁶ Předmětem BSM nebyly ani pohledávky a jiné majetkové hodnoty, stejně tak ani závazky, které patřily do samostatného majetku. Samostatným majetkem každého z manželů byl i majetek, jehož vlastníkem před uzavřením manželství byl jeden z manželů.³⁷

Zánik manželství (smrt, rozvod, prohlášení za mrtvého) znamenal i zánik BSM. BSM mohlo ovšem zaniknout i za trvání manželství, v případě, kdy jeden z manželů nakládá s majetkem neodpovědně jen ve vlastním zájmu na úkor rodiny nebo pokud manželé spolu trvale nežijí a společně se nepříčiňují o vytvoření majetku. Zánik BSM je také spojen s výrokem soudu o propadnutí majetku jednoho z manželů.³⁸

Vypořádání se po zániku BSM provede buď dohodou, nebo rozhodnutím soudu. Vycházelo se ze zásady, že podíly jsou rovné. Přihlíželo se na potřeby nezletilých dětí, aby jim i nadále sloužily věci, které jim sloužily doposud. Jestli se manželé zasloužili o nabytí majetku společným úsilím, společně pečovali o rodinu a dbali o zajištění jejich potřeb, rozdělí se společný majetek rovným dílem. Toto pravidlo se nepoužije, počínal-li si jeden z manželů neodpovědně, poškozoval rodinu, utrácel úspory.³⁹

³⁴ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 43.

³⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.04.2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000.

³⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

³⁷ Viz R 70/65.

³⁸ Viz § 52 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb.

³⁹ Blíže důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb.

7. Současná platná právní úprava SJM v České republice

Významné změny do manželských majetkových vztahů přinesla situace v politické a ekonomické sféře v roce 1989, která vyvolala velkou mobilitu, masivní přesuny majetku či změny bydliště. Nové uspořádání znamenalo pro mnoho rodin změnu sociálního statusu, než měly před rokem 1989. Úpravou, která následovala po tomto roce, byly odstraněny zásadní nedostatky předchozí právní úpravy posílením dispozitivních prvků a autonomie vůle manželů.⁴⁰ Tyto změny si vyžádaly několik novelizací.

První z nich byl zákon č. 105/1990 Sb. V novém ustanovení § 148a ObčZ. byly stanoveny podmínky pro použití společného majetku k výkonu podnikání jednoho z manželů nebo obou manželů. Při zahájení podnikatelské činnosti vyžadoval zákon souhlas druhého manžela. K dalším úkonům již souhlas potřebný nebyl. Soud při získání podnikatelského oprávnění jednoho s manželů musel zrušit bezpodílové spoluvlastnictví manželů.

Podstatnou změnou přinesla tzv. velká novela občanského zákoníku (zákon č. 509/1991 Sb.). Tato změna spočívá v doplnění § 143 ObčZ. o ustanovení, která se týkala výlučného vlastnictví k věci vydané na základě restitučních předpisů. Dále bylo připojeno i ustanovení § 143a ObčZ., kterým byla manželům daná možnost úpravy bezpodílového spoluvlastnictví modifikačními smlouvami.

Následovala novela obsažená v zákoně č. 264/1992 Sb. a doplnění § 149a ObčZ. Dohody mezi manžely, popř. bývalými manžely, které se týkaly nemovitostí, vyžadovaly písemnou formu. Doposud stačila pro dohody o modifikaci BSM pouze forma notářského zápisu, bez potřeby registrace a při dohodě o osudu nemovitosti při zániku BSM nemusela být dokonce ani písemná dohoda.⁴¹

Nejvýznamnější novelou v oblasti soukromého práva byla ovšem novela z roku 1998, kterou se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a o změně a doplnění dalších zákonů, která si klade za cíl výrazným způsobem přiblížit úpravu rodinného práva současným společenským a právním potřebám. Účinnost

⁴⁰ Dvořák, J. Zamyšlení nad právní úpravou společného jmění manželů, Soudní rozhledy, č. 12, 2007, str. 453.

⁴¹ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vydání, Praha: Linde, 2009, str. 26.

byla stanovena na 1. srpna 1998 a její součástí je i novelizace občanského zákoníku. Podstatným rozdílem zavedeným zákonem č. 91/1998 Sb. je nahrazení institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů institutem společného jmění manželů. Oba instituty mají mnohé rysy podobné. Rozdílnost je možno vidět nejen v názvu, ale také v jejich předmětu, rozsahu, obsahu i zániku. Předmětem SJM jsou tedy tři základní kategorie předmětů v právním smyslu, pokud byly nabyty za trvání manželství. Jde o věci movité, práva a závazky a věci nemovité, a dále i byty a nebytové prostory.⁴² Klíčová změna byla v ustanovení § 143a ObčZ. Novým způsobem upravuje modifikaci SJM, čím se vytvořil mnohem širší prostor pro smluvní autonomii manželů.

V přechodném ustanovení byl upraven přechod z institutu BSM na institut SJM tak, že věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily BSM, se stávají součástí SJM. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle novely považují za součást SJM, se stávají jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o BSM, rozumí se tím SJM.

8. Dílčí závěr

Majetkoprávní úprava mezi manžely na našem území byla ovlivněna římským právem, což se projevilo zejména v uplatňování nadvlády muže nad ženou a v nemožnosti ženy nabývat majetek. Také v oblasti věna byla úprava inspirována římským právem.

Vliv římského práva je patrný i v úpravě obsažené v obecném zákoníku občanském z roku 1811 zejména v ustanoveních týkajících se majetkových vztahů manželů, a to i přesto, že reagoval na změnu ve společnosti.

Do roku 1951 platil pro dnešní Českou a Slovenskou republiku právní dualismus. Zatímco na Slovensku a Podkarpatské Rusi, které byly součástí Předlitavska, platila úprava uherská a majetkové vztahy se řídily tzv. koakvizicí, na území Čech a Moravy byly vztahy mezi manžely v oblasti majetkové nadále upraveny úpravou rakouskou a Všeobecným občanským zákoníkem.

Zákon č. 265/1949 Sb. znamená vyčlenění rodinného práva a vznik samostatného právního odvětví. Jedná se o moderní úpravu, která přinesla nový pohled na rodinu.

⁴² Holub, J. a kol. Komentář k občanskému zákoníku. 2. vydání, Praha: Linde, 2003, str. 349.

Významnou změnou je zrovnoprávnění muže a ženy, rovnost dětí narozených jak v manželství, tak mimo něj, zavedení ZSM či větší jistota mezi manžely a třetími osobami.

Naproti tomu zákon č. 40/1964 Sb. opět přesunul úpravu manželských majetkových vztahů z rodinného práva do občanského zákoníku a změnil ZSM na BSM. Kogentní úprava, která spočívala v nemožnosti dispozice s majetkem odlišně od zákonné úpravy a nepřípustnost modifikace rozsahu BSM, znamenala krok zpět. Právní nejistota byla vnesena též do právního stavu k nemovitostem (vypořádání, vlastnictví, velikost podílu).

Po rozdělení Československé republiky prošel Občanský zákoník několika novelizacemi v obou zemích, které tak reagovaly na změny společenských poměrů. Pozitivně se jeví snaha o obnovení dispozitivního charakteru a o odstranění nedostatků a nejasností v úpravě majetkových vztahů manželů.

III. Charakteristika pojmů

1. Pojem SJM

„Společné jmění manželů“ je klíčovým institutem manželského majetkového práva v České republice. Institut SJM má základ v nejdůležitějším věcněprávním institutu - vlastnictví, charakterizovaném dvěma atributy, a to absolutnost a věcněprávní charakter.

Tzv. velkou novelou zákona o rodině (zákon č. 91/1998 Sb.) byl v České republice pojem bezpodílové spoluvlastnictví manželů nahrazen širším pojmem společné jmění manželů. Tento institut zahrnuje jednak všechny věci, které jsou ve spoluvlastnictví manželů, ale také věci, které mají kladnou nebo zápornou majetkovou hodnotu. Společné jmění manželů představuje z pohledu vlastnického práva zvláštní formu majetkového společenství tím, že vytváří zvláštní (podvojně) spoluvlastnictví ke společnému majetku manželů. Každý z manželů je vlastníkem celé věci, přičemž je v ovládaní věci omezen stejným právem, resp. stejnými oprávněními druhého manžela.⁴³ SJM je výrazem jednoty manželství a rovného postavení manželů po stránce hospodářské.⁴⁴

Základem SJM je bezpodílové spoluvlastnictví, pro které je charakteristické, že podíly nejsou vyjádřeny jako míra účasti na hospodaření a využívání věci, protože jedno existující právo patří současně v plném rozsahu dvěma lidem splňujícím podmínku existence určeného právního vztahu mezi nimi – manželství.⁴⁵ Bezpodílovost je proto jedním ze základních znaků tohoto spoluvlastnictví. Dalším podstatným znakem je vázanost bezpodílového spoluvlastnictví na manžele. Bezpodílové spoluvlastnictví je závislé na existenci jiného právního vztahu, a to na osobněprávním vztahu manželů.⁴⁶

Institut společného jmění manželů vychází z předpokladu, že manželé mají mít stejnou životní úroveň a každý z manželů má přispívat na materiální zabezpečení rodiny podle svých možností. Manželé nemusí být stejně výdělečně činní. Jeden z manželů častokrát přispívá tím, že se stará o společnou domácnost a děti.

⁴³ Viz R 42/1972.

⁴⁴ Peťovská, A. Občanské právo. Meritum, Praha: Aspi, 2006, str. 100.

⁴⁵ Pavelková, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 155.

⁴⁶ Lazar, J. Základy občianskeho hmotného práva, Bratislava: IURA Edition, 2004.

Specifikem společného jmění manželů je, že subjekty mohou být pouze manželé. Podmínkou přitom je, že toto manželství trvá, nemůže být neplatné ani nesmí zaniknout. I když muž a žena žijí manželským životem bez uzavření manželství (tj. žijí jako druh a družka), společné jmění manželů vzniknout nemůže z důvodu neexistence manželství. Ani osoby stejného pohlaví žijící v registrovaném partnerství nemohou být subjekty společného jmění manželů. Ačkoli zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství bylo v mnoha ohledech dáno registrovaným partnerům postavení právně obdobné manželům, institutu společného jmění manželů se nedotkla. Osoby, které nejsou v manželském svazku, mohou mít spoluvlastnické vztahy jen formou podílového spoluvlastnictví. Právě SJM jako způsob úpravy majetkových vztahů manželů je jedním ze zásadních prvků, které odlišují manželské spolužití od spolužití faktického.

Mezi bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů a společným jměním manželů je několik rozdílů. Jedná se o dva rozdílné právní instituty. Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku uvádí, že „institut společného jmění manželů není totožný s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů. Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem, obsahem i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu).“⁴⁷ Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.

Zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a o změně a doplnění dalších zákonů, byl nahrazen institut bezpodílové spoluvlastnictví manželů institutem společné jmění manželů. S účinností tohoto zákona došlo k transformaci BSM do SJM a věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily BSM, se stávají součástí SJM.

⁴⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.09.2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000.

2. Předmět a rozsah SJM

2.1 Předmět

Podstatou společného jmění manželů jsou hmotné a nehmotné statky. Co je předmětem SJM, je vymezeno v § 143 ObčZ. Legislativní úprava se snaží o co možná nejpřesnější vymezení majetku, který do SJM spadá, a majetku, který netvoří předmět SJM a stojí tedy mimo SJM.

Společné jmění manželů tvoří podle § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku majetek nabytý některým z manželů nebo oběma společně za trvání manželství. Takovým majetkem rozumíme souhrn penězi ocenitelných majetkových hodnot, které nazýváme aktiva.⁴⁸ Je zde uveden i majetek, který je z předmětu SJM vyloučen.⁴⁹ Majetkem rozumíme věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva (např. průmyslová) a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Lze sem zahrnout i takové objekty, které nejsou věcí v pravém slova smyslu, ale podle občanského zákoníku také mohou být předmětem vlastnictví. Jedná se zejména o bytové a nebytové prostory.

Hlavním zdrojem jsou především příjmy a úspory z pracovního anebo obdobného poměru, z podnikatelské činnosti, příjmy ze sociálního zabezpečení. Pracovními příjmy je nutno rozumět nejenom mzdu, ale jakékoliv příjmy z pracovní činnosti, např. prémie, odměny za vynálezy a za zlepšovací návrhy, autorské odměny, honoráře umělců, příjmy z nakladatelských smluv a další.⁵⁰ Právo na mzdu není součástí SJM. Podle zákoníku práce se mzda považuje za osobní nárok zaměstnance. Součástí SJM se mzda stává až jejím vyplácením. Do SJM patří celá mzda a nikoliv jen část, kterou by příjemce dal k dispozici pro společné hospodaření.⁵¹

Mezi další zdroje je možno zařadit výhry v loteriích, ze sázek, sportky, příjmy nájemného z nemovitosti patřící jednomu z manželů, nemovitosti zakoupené v době manželství. Pokud jde o výnosy, užitky a přírůstky majetku, který je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, stávají se nově získané majetkové hodnoty předmětem SJM.

⁴⁸ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 68.

⁴⁹ Viz kapitola 2.2.

⁵⁰ Vojčík, P. Občianské právo hmotné I., Bratislava: Equilibria, 2004, str. 268.

⁵¹ Viz R 42/72.

Předmětem je i příjem ve formě pojistného plnění a náhrada škody. To neplatí, pokud jde o bolestné a náhradu ztížení společenského uplatnění. Tyto příjmy se stávají výlučným vlastnictvím oprávněného manžela. Předmětem SJM se příjem stává až v okamžiku, kdy byl převzat. Protože jde o pohledávku a nikoliv o věc, do SJM nepatří nárok na vyplacení příjmu. SJM vznikne po uzavření manželství také k věcem, které byly nabyty vydržením, nálezem, zpracováním. V tomto případě jde o nové majetkové hodnoty, které byly nabyty za trvání manželství.⁵²

Pokud se jedná o peníze, rozlišujeme hotové peníze a peníze jako úspory na účtech. Hotové peníze se považují za movité věci a za splnění zákonných podmínek spadají do SJM. Na peníze patřící do SJM uložené na účtech nebo v cenných papírech, jako jsou akcie či obligace, se hledí nikoliv jako na věc, ale jako na pohledávky patřící do SJM.

Soudní praxe upravuje otázku podniku následovně – podnik patří do společného jmění pouze za předpokladu, že jde o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu pouze jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem společného jmění.⁵³ Jinak je tomu v případě obchodního podílu ve společnosti s ručením omezením. Jestliže jej jeden z manželů získá za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů, stává se získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.⁵⁴

Podíl v bytovém družstvu spadá do SJM. Z vlastnictví podílu vyplývá nárok na vyplacení zůstatkové hodnoty podílu. Pokud manželé nabyli členství za trvání manželství, vzniklo společné členství v družstvu, a proto výplata zůstatkové hodnoty je příjmem do SJM. Stal-li se jeden z manželů členem bytového družstva před uzavřením sňatku, vznikem manželství vzniká i společný nájem bytu. Společné členství v družstvu již ale nevznikne. Vyplacená zůstatková hodnota tak patří pouze tomu manželovi, který je členem družstva.

Novela občanského zákoníku č. 91/1998 Sb. nově zařadila do předmětu SJM dle § 143 odst. 1 písm. b) také závazky. Jedná se o závazky, které vznikly některému z manželů nebo oběma manželům společně za trvání manželství. Jedná se o souhrn penězi

⁵² Fekete, I. Komentár k občianskemu zákonníku, Bratislava: Epos, 2007, str. 328.

⁵³ Viz R 684/2004.

⁵⁴ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.07.2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004.

ocenitelných hodnot, které osoba dluží jinému. Mluvíme o tzv. pasivech. Závazek, který přebrali oba manželé společně nebo jeden z manželů se souhlasem druhého manžela, patří do SJM. Forma souhlasu druhého manžela není předepsána, a proto je platný i souhlas udělený konkludentně. Manželé za tento závazek odpovídají společně a nerozdílně, což vyplývá taktéž z § 145 odst. 3 ObčZ. Do SJM ovšem nepatří závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. V prvním případě půjde o závazky, které vznikly jednomu z manželů z hospodaření s jeho výlučným majetkem. V druhém případě je rozhodující rozsah závazku. Závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého a přesahující míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů nejsou neplatné, ale netvoří součást společného jmění manželů a jsou výlučným závazkem manžela, který je převzal.⁵⁵

Míra přiměřená majetkovým poměrům manželů není v zákoně definována. V komentáři se uvádí, že při posouzení otázky přiměřenosti se přihlíží k současným majetkovým poměrům členů české občanské společnosti.⁵⁶ Při zkoumání majetkové situace rodiny se započítává pouze majetek patřící do SJM. Nepřihlíží se k majetku, který je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů.

Občanský zákoník obsahuje v § 144 právní domněnku společného jmění manželů, podle které, pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů. Důsledkem zákonné úpravy je nezbytně i to, že pokud některý z manželů bude tvrdit, že určitý majetek je v jeho výlučném vlastnictví a jeho vztah k tomuto majetku nebude prokázán, bude platit zákonná domněnka, že jde o součást společného jmění manželů.⁵⁷

2.2 Výlučný majetek

Uzavřou-li snoubenci manželství, nemá to žádný vliv na jejich vlastnická práva existující před jeho uzavřením. Samostatné vlastnické právo manželů je zachováno vůči

⁵⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.07.2008, sp. zn. 28 Cdo 2199/2008.

⁵⁶ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. 7. vydání, Praha: C.H. Beck, 2002, str. 385.

⁵⁷ Jehlička, O. In Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání, Praha: C.H. Beck, 2004, str. 495.

všemu majetku, se kterým vstupovali do manželství. Uzavření manželství má vliv pouze na majetková práva vzniklá po uzavření manželství.

Výlučným je ten majetek nepatřící do SJM, se kterým je oprávněn nakládat jen jeden z manželů bez potřeby souhlasu toho druhého. Do výlučného majetku mohou manželé nabývat věci, jen pokud to zákon povoluje. Tento závěr potvrzuje i usnesení Nejvyššího soudu: „Jsou-li dány zákonné předpoklady pro zařazení věci do SJM, mohou manželé učinit věc předmětem výlučného majetku jen způsobem stanoveným zákonem. Pouhá shodná vůle nabýt věc do výlučného majetku nemůže věc ze společného jmění vyloučit.“⁵⁸ K výlučnému majetku manžela nemá druhý manžel žádný právní vztah. Právo užívat výlučný majetek druhého manžela, spravovat ho, či s ním disponovat, nemá manžel, pokud k tomu manželem – vlastníkem není zmocněn anebo nejde-li o běžnou záležitost.⁵⁹ Užitky z výlučného majetku jsou součástí SJM.

V § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. je taxativně stanoven výčet situací, kdy jeden z manželů nabývá do výlučného majetku.

V první řadě jsou ze SJM vyloučeny věci, které jeden z manželů získal darem za trvání manželství. Do výlučného vlastnictví je darováno v případě, uzavře-li manžel jako obdarovaný s dárce darovací smlouvu podle § 628 ObčZ. a dárce daruje výlučně onomu manželovi nějakou věc a tento manžel dar přijme. Darování pouze jednomu z manželů lze usuzovat z vůle dárce. Ta je rozhodující také v případě, kdy je sporné, zda obdarováním je jeden z manželů nebo oba manželé.⁶⁰ Otázka obdarování obou manželů společně byla vyřešena soudní praxí tak, že „pokud byli obdarováni oba manželé společně, získávají věc do podílového spoluvlastnictví, nikoliv do bezpodílového spoluvlastnictví, resp. nyní do společného jmění manželů“.⁶¹ Není důležité, kdo byl dárce. Darování mezi manžely je možné pod podmínkou, že darovaná věc nebude patřit do SJM, ale bude pocházet z výlučného vlastnictví jednoho z manželů a bude směřovat do výlučného vlastnictví toho druhého.

⁵⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.07.2008, sp. zn. 22 Cdo 2779/2008.

⁵⁹ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008.

⁶⁰ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželův teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 79.

⁶¹ Viz rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22.05.1996, sp. zn. 16 Ca 116/96.

Do SJM nepatří také věci získané děděním za doby trvání manželství. Děděním dojde k převodu vlastnického práva na jednoho z manželů úmrtím původního vlastníka. Není důležité, zda se jedná o dědění ze zákona podle § 473 až § 475a ObčZ. nebo ze závěti podle § 476 až § 480 ObčZ. Tento majetek se stává součástí výlučného vlastnictví a nikoliv součástí SJM. Dědí-li oba manželé společně, získávají věc opět do podílového spoluvlastnictví, nikoliv do SJM.

Další výjimku tvoří případy, kdy předmětem SJM jsou věci, které kvůli svému charakteru slouží osobní potřebě bez ohledu na způsob nabytí. Musí být splněny dva znaky. Prvním je povaha věci, druhým kritériem je účel plnění. Aby byla věc skutečně vyloučena ze SJM, musí sloužit pouze jednomu z manželů a potřebuje ji také pouze jeden z manželů. Jsou to věci, které jsou svou povahou spojeny s osobou jednoho manžela. Povaha sama o sobě nestačí. Věc musí skutečně sloužit osobní potřebě jednoho z manželů; nestačí, že by k tomu účelu mohla sloužit.⁶² Pokud může sloužit i jinému účelu než pro osobní potřebu, nepřichází v úvahu vyloučení věci ze SJM.

V právní úpravě do 01.08.1998 byly ve výlučném vlastnictví i věci sloužící jen jednomu z manželů k výkonu povolání, a to včetně podnikání. S účinností od 01.08.1998 platí, že i věci, které svou povahou slouží výkonu povolání jednoho z manželů⁶³ a které byly nabyty od tohoto dne, tvoří společné jmění manželů, neboť dosavadní vyluka tohoto rázu byla novou úpravou manželského práva opuštěna.⁶⁴

Případem výlučného majetku je i majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela. Nejde o nabytí nového majetku ani o rozmnožení dosavadního majetku za trvání manželství, nýbrž o změnu, která nemá vliv na povahu těchto věcí jako předmětu výlučného vlastnictví.⁶⁵ Při transformaci majetku, který stále patří do výlučného majetku tohoto manžela, není rozhodující, jestli nová hodnota majetku je vyšší nebo nižší. Při pořízení věci ze zdrojů pocházejících jak

⁶² Viz R 70/1965.

⁶³ Je nutno říct, že transformační ustanovení platí pouze obecně. Věci sloužící pro výkon povolání pro jednoho z manželů před 01.08.1998 se stávají součástí SJM jen tehdy, jestliže se manželé před tímto datem dohodli na rozšíření BSM o věci sloužící pro výkon povolání. Tím se tyto věci staly součástí rozšířeného BSM a pokud v něm setrvaly; dnem 01.08.1998 byly zákonem přeměněny v SJM.

⁶⁴ Telec, I. Společné jmění manželů a věci k výkonu povolání, Právní rozhledy, č. 11, 1998, str. 565.

⁶⁵ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 104.

z výlučného majetku některého z manželů, tak i z prostředku SJM, se věc stává součástí SJM bez ohledu na skutečný poměr prostředků použitých ze SJM a z výlučného vlastnictví. Ani peníze získané prodejem majetku patřícího do výlučného vlastnictví jednoho z manželů uložené na speciálním účtu nemohou být zařazeny do výlučného majetku tohoto manžela, protože připisovaný úrok jsou již finanční prostředky nabyté za trvání manželství, a tudíž spadající do SJM.

Věci vydané v rámci předpisů o restituci majetků také nepatří do SJM. Jedná se o vydanou věc, kterou měl jeden z manželů ve svém vlastnictví před uzavřením manželství, nebo kterému byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Restituční předpisy jsou zejména zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákon č. 87/1997 Sb., o mimosoudních rehabilitacích a zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Podmínkou bylo, jak již bylo zmíněno, že tyto věci byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství, nebo manželovi, který je sice získal po uzavření manželství, ale již tehdy tvořily předmět jeho výlučného vlastnictví podle předpisů účinných do 31.07.1998, nebo pokud jde o právního nástupce – to je aktuální v případě, kdy nejde o původně postižené osoby, ale o jejich dědice.⁶⁶ Odškodňování byli i občané totálně nasazení za druhé světové války nebo občané poškození na zdraví v souvislosti se vstupem a pobytem sovětských vojsk na našem území.⁶⁷

Výlučným majetkem jsou i práva osobnostní a práva neoddělitelně spjatá s osobou jednoho z manželů (typicky např. práva na náhradu škody na zdraví, práva na bolestné a ztížení společenského uplatnění).

Nemůžeme opomenout ani vyloučení autorských práv. Soudní praxe zastává názor, že autorské odměny do SJM patří jen v tom případě, že byly za trvání manželství a existence společného jmění autorovi vyplaceny nebo byly pro autora ochrannou organizací autorskou v rámci její působnosti přijaty, i když autorovi za jeho života vyplaceny nebyly.

⁶⁶ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv. Občanský zákoník. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 490.

⁶⁷ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, s.r.o, 2004, str. 385.

2.3 Rozsah

Rozsah společného jmění manželů je určen za podmínek, jejichž splnění je potřebné pro to, aby se věc, která je způsobilá být předmětem SJM, jím skutečně stala. Určuje hranici mezi společným majetkem manželů patřícím do SJM a samostatným majetkem každého z nich.

Do SJM by podle zákonodárce měl patřit pouze majetek, o který se za trvání manželství zaslouží oba manželé. Tento názor se odráží i při určení rozsahu SJM. Uplatňují se tři hlediska:

a) čas, kdy byla věc nabyta

Při určování rozsahu z časového hlediska by do SJM měly patřit věci, které oba manželé nebo jeden z manželů nabyli za manželství. Rozhodující je doba, kdy došlo ke vzniku nebo převodu vlastnického práva. Za trvání manželství bude věc nabytá i tehdy, uzavřel-li smlouvu jen jeden z manželů (snoubenců) před sňatkem, zaplatil kupní cenu, ale k dokončení celého úkonu, resp. převzetí věci, došlo až po vzniku manželství. Stejně tak lze říct, že pokud je součástí smlouvy uzavřené před vznikem manželství odkládací podmínka, která se splnila až za trvání manželství, k nabytí věci došlo až za trvání manželství.

Za způsob nabytí je nutno považovat také vytvoření věci. Podle soudní praxe, pokud věc vytvořil jeden z manželů nebo oba manželé za trvání manželství, patří věc do SJM v okamžiku vytvoření nové věci. Problémy se vyskytly při posouzení otázky v případě stavby, jejíž výstavba započala před uzavřením manželství, ale byla dokončena po uzavření manželství. Okamžik vzniku stavby je důležitý pro posouzení, zda stavba bude patřit do SJM, nebo jestli náleží do výlučného vlastnictví. Podle rozsudku NS „je pro posouzení okamžiku vzniku stavby jako věci rozhodný okamžik, v němž je stavba vybudována minimálně do takového stadia, od něhož počínaje všechny další stavební práce směřují již k dokončení takto druhově i individuálně určené věci. Tímto okamžikem je u nadzemních staveb stav, kdy je již jednoznačně a nezaměnitelným způsobem patrně alespoň dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží. Od tohoto okamžiku, kdy se již vytvořila i vlastnická práva ke stavbě, jsou pro ně veškeré další stavební práce bezvýznamné, neboť vše, co

následně ke stavbě "přiroste", stává se její součástí a vlastnický náleží tomu, komu patřila stavba jako věc v okamžiku jejího vzniku.⁶⁸ K této otázce se Nejvyšší soud vyjádřil i v následujícím rozhodnutí takto: „Jestliže byly v době, kdy došlo k uzavření manželství, již provedeny na stavbě prvky dlouhodobé životnosti (zejména svislé i vodorovné nové konstrukce, konstrukce střech a schodiště) a případně většina prvků ostatních, lze z toho zpravidla dovést, že už pak za trvání manželství je dokončována již existující věc; v takovém případě stavba do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepatří. Je tu nerozhodné, že ještě nebylo vydáno kolaudační rozhodnutí.“⁶⁹

V souvislosti s tímto kritériem je nutno uvést, že do SJM patří také věci, které byly nabyty za trvání manželství, i když manželé spolu nežili a nevedli společnou domácnost. Tato skutečnost nemá vliv na věci patřící do SJM.

Toto východisko neplatí ovšem výlučně. Koupí-li manžel věc z prostředků patřících do jeho samostatného majetku, tato věc nepatří do společného jmění. Vyplývá to i ze stanoviska Nejvyššího soudu z roku 2003: „Jestliže cena pořizované věci byla zcela uhrazena z výlučných prostředků jednoho z manželů a jen tento byl účastníkem kupní smlouvy, pak tato věc nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž je jeho osobním vlastnictvím.“⁷⁰ Surogační zásada, která je základem tohoto názoru, platí i pro výměnu, resp. prodej a následnou koupi jiné věci ze samostatného majetku manželů. Naproti tomu, nabyli-li manželé věc z prostředků patřících z části do společného jmění manželů a z části z osobních prostředků jednoho z manželů, stávají se tyto věci součástí společného jmění manželů bez ohledu na rozsah použitých prostředků ze společného jmění. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.

Obecně platí a soudní praxe to potvrzuje, že věc pořízená z prostředků patřících do výlučného majetku za trvání manželství se nestává předmětem společného jmění manželů, ale zůstává v samostatném majetku manžela, který věc pořídil. V běžných případech, kdy věci kupuje jeden z manželů z individuálních zdrojů a kdy se druhý manžel na koupi nijak

⁶⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.02.2001, sp. zn. 20 Cdo 931/99.

⁶⁹ Blíže rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.1992, sp. zn. 3 Cdo 111/92.

⁷⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.12.2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003.

nepodílí, ji kupuje sám (svým jménem) pro sebe. Odlišné důsledky nastávají v případě, kdy se kupní cena sice zaplatí z výlučných prostředků jednoho manžela, ale kupujícími jsou oba manželé a oba jasně projevili vůli nabytí věc do společného jmění. V tomto případě koupená věc bude patřit do SJM. Právě projevená vůle je rozhodující z hlediska určení, zda věc patří či nepatří do jejich společného jmění.⁷¹

Nabývání věcí do SJM končí dnem zániku manželství nebo pravomocným rozhodnutím o zrušení SJM za doby trvání manželství. Nabývali-li manželé po tomto zániku věci společným úkonem, bude věc patřit do podílového spoluvlastnictví.

b) způsob, jakým byla věc nabývána

Majetek patřící do SJM musí být získán zákonnými způsoby, které vyjmenovává občanský zákoník v § 132, který stanoví, že vlastnictví je možné nabytí kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem (vydržení, přírůstek, vytvoření nové věci apod.).

Jak již bylo zmíněno na jiném místě, ze SJM jsou vyňaty některé kategorie věcí (věci získané děděním, darováním, restitucí aj.). Důvodem tohoto vyloučení je, aby do společného majetku nepatřily věci, o které se nezasloužili oba manželé. V případě věcí vydaných na základě předpisů o restituci původnímu vlastníkov, kterému patřily před uzavřením manželství, nejsou součástí SJM z důvodu, že nespĺňují základní předpoklad, a to, že nebyly (původně) nabyty za trvání manželství.⁷²

Vlastnictví je nabýváno převážně kupní smlouvou. Může ovšem jít o jakoukoliv právně přípustnou smlouvu, kterou dochází ke změně vlastníka, např. o smlouvu směnnou, dohodu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, ale i o pracovní smlouvu. Rozhodující je okamžik faktického nabytí věci, nikoliv okamžik uzavření smlouvy.⁷³ Například u movitostí dochází k nabytí vlastnictví převzetím věci, u nemovitostí, které jsou předmětem evidence v katastru nemovitostí, právní mocí vkladu do katastru nemovitostí a u

⁷¹ Balák, F. K nabytí věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů při použití prostředků jen jednoho z nich, Právní rozhledy, č. 8, 2000, str. 358.

⁷² Pavelková, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 160.

⁷³ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 75.

nemovitostí, které nejsou předmětem vkladu do katastru nemovitostí, okamžikem účinnosti smlouvy.

U nabytí rozhodnutím státního orgánu musí jít vždy o rozhodnutí konstitutivní, tj. vlastnictví zakládající⁷⁴, a nikoli jen o rozhodnutí deklaratorní, tj. vlastnictví zjišťující. Častým případem bude rozhodnutí podle § 135c odst. 2 ObčZ. o vlastnictví stavby zřízené neoprávněně na cizím pozemku. Prikáže-li soud stavbu za náhradu do vlastnictví vlastníku pozemku a je-li vlastníkem pozemku jeden z manželů, nabývá vlastnictví on. Je-li pozemek v podílovém spoluvlastnictví manželů, nabývají stavbu podle svých podílů na pozemku do podílového spoluvlastnictví, a je-li pozemek v SJM, nabývají manželé i stavbu do SJM.⁷⁵ Dalším rozhodnutím státního orgánu, při kterém se nabývá vlastnictví, je příklep v dražbě nebo rozhodnutí soudu při zpracování věci.

Nabytí vlastnictví je možné i na základě zákona. Při zpracování nebo při výstavbě či jakémkoliv jiném vytvoření nové věci se dostává vytvořená věc do SJM v případě, že zpracovatel, který vlastnictví ze zákona nabyt, má vytvořené SJM, a to okamžikem zhotovení.⁷⁶ Soudní praxe zastává stanovisko, že nabytím věci za trvání manželství je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství.⁷⁷ Ohledně vydržení Ústavní soud ve svém nálezu stanoví, že „stane-li se oprávněný držitel vydržitelem věci a druhý manžel je v dobré víře, přejde tato věc do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (SJM), pokud manželé žijí v trvalém manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví (SJM).“⁷⁸

V § 132 ObčZ. jsou dále vymezeny způsoby originárního nebo derivativního (odvozeného) nabytí vlastnictví. Podle autorského zákona je ovšem vyloučeno originární nabytí tvůrčí prací. Rozhodující ovšem není, že jde o tvůrčí práci jako originární způsob nabytí vlastnictví, avšak že jde o úpravu zvláštním zákonem (*lex specialis derogat generali*).

⁷⁴ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vydání, Praha: Linde, 2000, str. 65.

⁷⁵ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1. vydání, Praha: Linde, 2000, str. 66.

⁷⁶ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2000, str. 85.

⁷⁷ Tak usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.05.2004, sp. zn. 22 Cdo 1037/ 2004.

⁷⁸ Viz náleží ÚS ČR ze dne 12.06.1996, sp. zn. II. ÚS 219/1995.

O nabytí věci nejde u nálezce, protože nalezenou věc je nálezce povinen odevzdat vlastníkovi, a není-li to možné, musí ji odevzdat příslušnému úřadu. V žádném případě si není oprávněn věc ponechat. Má pouze nárok na nálezné, jež činí 10 % z hodnoty nalezené věci a náhradu nutných výdajů.

Při nabývání do vlastnictví je důležité posoudit, jakými prostředky byl majetek nabyt. Jak již bylo zmíněno výše, jestliže jeden z manželů nabytí majetek výhradně vlastními, výlučnými prostředky, majetek bude v jeho výlučném vlastnictví. Naproti tomu, pokud se při pořizování majetku použijí, byť i z části, společné prostředky, stává se nabytá věc v celém rozsahu součástí společného jmění manželů.

Nabývání jedním z manželů je současně nabytím do SJM i pro druhého manžela. Podmínkou je ovšem trvání manželství. V některých případech je nutný souhlas druhého manžela, v jiných případech dojde k nabytí do společného vlastnictví i bez jeho souhlasu.

Nabývají-li manželé společně do SJM na základě smlouvy, přičemž oba manželé jsou účastníky, musí oba splňovat obecné předpoklady pro platné nabytí, ale také předpoklady zvláštní, jsou-li vyžadovány. Jestliže jde o písemnou smlouvu, v níž jsou oba jako nabývací uvedeni, musí to být respektováno ve všech směrech: „Jsou-li podle smlouvy o převodu nemovitosti kupujícími oba manželé, pak musí smlouvu také oba podepsat. Nedostatek podpisu jednoho z kupujících manželů na listině smlouvy o převodu nemovitosti není zhojen tím, že věc nabytá jen jedním z manželů za trvání manželství ze společných finančních prostředků byla předmětem BSM.“⁷⁹

Můžeme říci, že do SJM patří majetek, který nabyli manželé společně nebo který nabyt alespoň jeden z manželů za trvání manželství. Aby ovšem majetek mohl patřit do SJM, musí SJM existovat. Cokoliv, co se nabývá kterýmkoliv z manželů při neexistenci SJM, přichází do vlastnictví buď individuálního, anebo podílového.

c) účel, kterému věc slouží

Dalším důležitým hlediskem je účel, kterému věc slouží. Věc, která svou povahou slouží pouze jednomu manželovi pro osobní potřebu, nespadá do SJM. Do kategorie „osobní potřeby“ patří např. oblečení, hygienické a kosmetické potřeby, drobné šperky. Do

⁷⁹ Viz R 39/1974.

kategorie sloužící „výkonu povolání“ může spadat počítač, hudební nástroj nebo sbírky zákonů.

Pojem věc není blíže specifikován ani zákony ani judikaturou. Je nutno ho vždy vykládat s ohledem na konkrétní okolnosti případu, což se dá vztáhnout i na spojení podle své povahy. Je potřebné mít na zřeteli splnění třetí podmínky, a to výlučnosti potřeby jen jednoho manžela.⁸⁰

Zvláštní postavení mají věci sloužící pro výkon podnikatelské činnosti. Současná právní úprava dává možnost manželům před započítím podnikatelské činnosti požádat soud o zúžení SJM. Důvodem zúžení je ochrana majetku rodiny před nepříznivými vlivy podnikání. Jestliže jí nevyužijí, lze předpokládat, že budou společně snášet nejenom výhody plynoucí z podnikání, ale také rizika, která jsou s ním spojená.

Ačkoliv věci, které svou povahou slouží jen jednomu z manželů, patří do jeho výlučného vlastnictví, nemůžeme opomenout, že při jejich nabývání se ve většině případů použily prostředky ze společného majetku. Vystává otázka, zda manžel, který takto získal majetkové hodnoty, je povinen nahradit vše, co bylo vynaloženo ze společného majetku na jeho samostatný majetek. Soudní praxe řeší tyto otázky dle mého názoru přijatelně - nahrazeny musí být jen ty věci, jejichž hodnota přesahuje hospodářské možnosti manželů.

3. Funkce SJM

V systémovém uspořádání vlastnictví v našem právním řádu má společné jmění manželů nemalý význam. Tento právní institut náleží mezi opatření zabezpečující po právní stránce především ekonomickou rovnoprávnost muže a ženy v manželství. Se zřetelem k tomu, že největší část příjmů občanů u nás tvoří příjmy lidí žijících v právně existujícím manželském svazku, představuje společné jmění manželů rozhodující a převážnou formu vlastnictví fyzických osob v naší společnosti.⁸¹

Funkcí SJM je vyloučení možnosti narušení osobních vztahů mezi manžely v důsledku konkurence jejich individuálních zájmů, které vyplývají z různých majetkových

⁸⁰ Pavelkova, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 162.

⁸¹ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J. Občan a vlastnictví v českém právním řádu, Praha: LINDE Praha, 2002, str. 233.

a výdělečných činností.⁸² Speciální právní úprava tak směřuje k tomu, aby byla zabezpečena jak právní jistota obou manželů, tak i třetích osob, které vstupují do závazkových právních vztahů s manžely.

Hlavním účelem manželství dle zákona o rodině je založení rodiny, která vystupuje jako jedna ze základních ekonomických a hospodářských jednotek, řádná výchova dětí. Právě institut SJM, jež slouží k zajištění dostatečného majetku k uspokojování potřeb rodiny a hrazení nákladů společné domácnosti, má za úkol naplnění smyslu a podstaty manželství.

Lze tedy říct, že manželství je považováno za trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy, ve kterém majetkové otázky hrají významnou roli, a proto by měla právní úprava manželům umožnit uspořádání majetkových otázek podle jejich individuálních potřeb a zájmů, ale na druhou stranu by měla zaručit také určitou míru právní jistoty a garantovat ochranu zájmů tzv. slabšího partnera.⁸³

4. Dílčí závěr

Institut společného jmění manželů, který nahradil institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů v roce 1998, je základním pojmem, který upravuje majetkové vztahy mezi manžely. Je upraven v § 143 až § 151 ObčZ. Rozdílů mezi oběma instituty je několik, jako např. název, rozsah či předmět.

Předmět společného jmění manželů zahrnuje jak aktiva, tak i pasíva. Mezi aktiva patří především majetek nabytý jedním z manželů nebo oběma manžely za trvání manželství, jinými zdroji jsou pak příjmy z výdělečné činnosti. Z pasiv patří do SJM pouze závazky, které převzal jeden z manželů ze souhlasem druhého.

Rozsah toho, co spadá do SJM, se určuje na základě tří hledisek. Prvním je čas, kdy byl majetek nabytý – majetek patřící do SJM je ten, jenž byl získán za trvání manželství. Druhým kritériem je způsob nabytí – majetek získaný ze společných prostředků je majetkem spadajícím do SJM; majetek získaný pouze z výlučných prostředků jednoho

⁸² Pavelková, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 155.

⁸³ Králíčková, Z. Několik poznámek k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako základu manželského práva majetkového, Časopis pro právní vědu a praxi, č. 3, 1994, str. 87.

z manželů spadá do jeho výlučného vlastnictví. Třetím hlediskem je účel nabytí – majetek, který pro svou povahu slouží jen jednomu z manželů, do SJM nespadá.

Ze SJM je dále vyloučen majetek, který byl sice nabytý za trvání manželství, ale spadá do kategorie tzv. výlučného majetku. Jedná se o majetek získaný darem, dědictvím, sloužící osobní potřebě, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do jeho výlučného majetku či majetek získaný v restituci.

Hlavní funkcí SJM je snaha o zabezpečení právní jistoty ve vztahu jak mezi manžely, tak mezi manžely a třetími osobami a zajištění především ekonomické rovnoprávnosti muže a ženy v manželství.

IV. Vznik a obsah SJM

1. Vznik SJM

Vznik a trvání SJM jsou závislé na existenci manželství, vzniká ex lege. Společné jmění manželů vzniká jako zákonný důsledek uzavření manželství, a to i manželství neplatného. Nevzniká v neexistujícím manželství a nemůže rovněž vzniknout ve vztahu druhá a družky.⁸⁴ Manželství je tak prvním předpokladem a podmínkou pro vznik SJM. Situace, kdy by manželství zaniklo a SJM by trvalo nadále, nikdy nastat nemůže. To znamená, že SJM nemůže existovat samostatně, ale je vázáno na právní vztah, je nerozlučně spojeno s manželstvím. SJM nemůže být dojednané jako majetkové společenství samostatně bez vazby na manželství, tedy můžeme hovořit o absolutním monopolu.

Může nastat situace, kdy manželství existuje, ale SJM za jeho trvání nevznikne. Je to tehdy, vyhradí-li si manželé vznik SJM až ke dni zániku manželství (§ 143a ObčZ.). V některých, výjimečných případech se může stát, že SJM zanikne a manželství trvá nadále. Je to například při prohlášení konkurzu na majetek jednoho z manželů. Zákon dále umožňuje, aby soud za trvání manželství na návrh jednoho z manželů zúžil SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti a ostatní věci jsou ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů, nebo je zákonný režim SJM dohodou manželů rozšířen nebo zúžen.

Manželstvím se podle § 1 ZoR. rozumí trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Uzavírá se svobodným a úplným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení je učiněno před obecním úřadem pověřeným vést matriku či před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomuto zvláštním předpisem, a to veřejným a slavnostním způsobem za přítomnosti dvou svědků. K uzavření manželství je způsobilý zletilý občan (nebo s povolením soudu občan starší 16 let), který je duševně zdravý. Nemůže být již v manželském svazku. Snoubenci nemohou být osoby příbuzné v pokolení přímém či sourozenci. Novelou zákona o rodině č. 234/1992 Sb. byl zrovnoprávněn občanský a

⁸⁴ Veselá, R., In Hrušáková, M. a kol. Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 133.

církevní sňatek. Do platnosti této novely byli manželé povinni uzavřít manželství civilní formou, církevní sňatek byl považován za právně bezvýznamný. Snoubenci, kteří dnes chtějí uzavřít církevní sňatek, musí absolvovat tzv. předsňatkové řízení na matričním úřadu, který jim vydá osvědčení o tom, že jsou právně způsobilí k uzavření manželství. Bez takového osvědčení, jež je v době uzavření manželství staré maximálně tři měsíce, nelze před církevním orgánem manželství platně uzavřít.⁸⁵ Rozvod církevně uzavřeného manželství církev neuznává, manželství pro ni stále existuje, a proto se rozvedený občan nemůže znovu domáhat uzavření církevního sňatku, ale je nucen podstoupit civilní obřad.⁸⁶

Při nedodržení předepsaných formálních a věcných náležitostí může vzniknout manželství neplatné nebo zdánlivé. Neplatné manželství trvá do té doby, než je prohlášeno za neplatné. Dojde-li k prohlášení manželství za neplatné, pohlíží se na něj, jako by nikdy nebylo uzavřeno. Společný majetek vzniká okamžikem formálního uzavření manželství a zaniká až pravomocným rozhodnutím soudu o neplatnosti tohoto manželství. Veškerá práva a povinnosti osobněprávní i majetkoprávní povahy mezi manžely tak zanikají. Neplatné manželství vzniká v případě, když je uzavřeno, i když existovaly zákonné překážky, které bránily v jeho uzavření. Zdánlivé manželství nemá žádné právní následky. SJM v případě zdánlivého manželství nikdy nevznikne, je zde vyloučena i pozdější konvalidace.⁸⁷ O zdánlivé manželství půjde tehdy, bylo-li uzavřeno osobami stejného pohlaví, uzavřela-li ho osoba mladší 16 let či byl-li jeden ze snoubenců k prohlášení donucen fyzickým násilím.

Zákon myslí i na snoubence, kteří chtějí uzavřít manželství, ale nacházejí se v přímém ohrožení života. V této situaci může být manželství uzavřeno i před kapitánem lodi plující pod českou vlajkou, kapitánem letadla registrovaného v České republice nebo před velitelem vojenské jednotky České republiky v zahraničí. Snoubenci nejsou povinni předkládat potřebné doklady, musí ale učinit prohlášení, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství.

Subjekty majetkoprávního vztahu jsou pouze manželé po celou dobu trvání manželství, bez ohledu na to, zda spolu sdílí společnou domácnost. Skutečnost, zda manželé spolu fakticky nežijí a netvoří společnou domácnost, nemá žádný vliv na trvání

⁸⁵ Hrdina, I. A. Právník, Církevní sňatek po novele zákona o rodině, č. 3, 1999, str. 261.

⁸⁶ Hrdina, I. A. Právník, Církevní sňatek po novele zákona o rodině, č. 3, 1999, str. 261.

⁸⁷ Viz R 42/72.

nebo zánik SJM. Pouhé zjištění, že manželé žijí odděleně, nestačí k vyslovení závěru, že jsou dány důvody pro zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Je potřebné dále přezkoumat, zda jde o trvalý a nenapravitelný stav a jestli se v důsledku odděleného žití oba přestali podílet na vytváření společného majetku.⁸⁸

Dalším předpokladem je, že společné jmění manželů skutečně trvá. Vznik SJM mohou totiž manželé odložit až ke dni zániku manželství. Pak se jedná o odložení vzniku SJM s výhradou. Nabývají-li manželé majetek, nabývají vlastnictví každý pro sebe; jestliže nabývají vlastnictví společně, vzniká k takto nabytým věcem podílové spoluvlastnictví. V tomto případě společné jmění manželů vzniká, je však omezeno na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti.⁸⁹ Aby majetek mohl být zařazen do režimu SJM, musí dojít k jeho nabytí buď oběma manžely, ovšem též postačí, byl-li nabyt jedním z manželů. Musí k tomu dojít za trvání manželství. Oba manželé jsou tak rovnocenným vlastníkem majetku a mohou s ním nakládat podle svého uvážení. Jak již bylo zmíněno, do SJM nepatří veškerý majetek. Jedná se o majetek nabytý děděním, darováním, věci sloužící osobní potřebě, majetek získaný v restituci a majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela.⁹⁰

Pod nabytím rozumíme okamžik, kdy dojde ke vzniku, převodu nebo přechodu vlastnického práva. Dle § 133 odst. 1 ObčZ., převádí-li se movitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak.⁹¹ Pokud se převádí nemovitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví vkladem do katastru nemovitostí, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.⁹² Vkladem se rozumí zápis do katastrálních operátů a právní účinky vznikají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen katastrálnímu úřadu.⁹³ Při převodu nemovitostí na základě smlouvy, která není předmětem evidence v katastru nemovitostí, nabývá se vlastnické právo okamžikem účinnosti smlouvy. K nabytí

⁸⁸ Viz R 3/68.

⁸⁹ Ružič, D. Společné jmění manželů v českém právu, Právní fórum, č.5, 2010, str. 214.

⁹⁰ Viz kapitola 2.2.

⁹¹ Nabývání vlastnického práva má dvě fáze; první je uzavření obligační smlouvy, kterou se převodce zavazuje převést věc do vlastnictví nabyvatele, druhou fází představuje předání a převzetí věci, tj. tradice.

⁹² Zvláštním zákonem se rozumí zák. č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění zákona č. 210/1993 Sb. a zák. č. 90/1996 Sb.

⁹³ Peřovská, A. Občanské právo, Meritum, Praha: Aspi, 2006, str. 81.

vlastnického práva vydržením dochází v okamžiku kumulativního splnění všech předpokladů stanovených zákonem pro vydržení. Pochybnosti, zda vydržená věc bude patřit do SJM, mohou vzniknout v případě, když se podmínky vydržení začaly naplňovat před uzavřením manželství. Skutečnost, že se druhý manžel po uzavření manželství připojil k vydržení, neznamená, že se automaticky stává vlastníkem. Pro nabytí do společného majetku ovšem postačí nabytí pouze jedním z manželů, a proto můžeme učinit závěr, že splněním podmínek pro vydržení jedním manželem se vydržená věc stává součástí SJM.⁹⁴

2. Obsah SJM

Manželé jakožto bezpodíloví spoluvlastníci vykonávají stejná práva a povinnosti jako vlastníci individuální, ovšem s tím rozdílem, že manželé tato práva a povinnosti vykonávají společně.

Obsahem SJM jsou práva a povinnosti vznikající:

- a) mezi manžely navzájem,
- b) mezi manžely a třetími osobami.

A. Právní vztah mezi manžely

Práva a povinnosti vznikají přímo ze zákona již samotným uzavřením manželství a zanikají nejpozději s jeho zánikem.

Základní zásada, na které jsou založena práva a povinnosti manželů, je zásada solidarity. Ta se projevuje vzájemnou pomocí, společnou péčí o domácnost, rodinu a děti, vyživovací povinností.

Na rozdíl od minulosti, kdy byli manželé v postavení nerovnoprávném, současná právní úprava zakotvuje další zásadu a tou je rovnoprávnost muže a ženy, která je vyjádřena v § 18 ZoR. V jeho ustanovení se uvádí, že „muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrní, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.“

⁹⁴ Pavelkova, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, str. 157.

Povinnost žít spolu nelze zúžit jen na společné bydlení. Někteří manželé spolu bydlí, ovšem nežijí, a naopak, někteří spolu sice nebydlí, ale žijí. Společné bydliště pomáhá vytvořit pevné citové pouto mezi mužem a ženou. Povinnost manželů žít spolu neznámá, že manželka je povinna následovat manžela do bytu, do něhož se bez dohody s ní a bez závažného důvodu přestěhoval.⁹⁵ Povinnost věrnosti vyplývá z morálního aspektu manželství, ale i ze zákonného ustanovení. Dle § 11 ZoR. nemohou ženatý muž nebo vdaná žena uzavřít další manželství. Je též společensky nežádoucí, aby manželé navazovali mimomanželské vztahy.

Nerespektování této povinnosti ve většině případů vede k rozvracení manželství a následnému ukončení rozvodem. Požadavek vzájemného respektování důstojnosti vychází z požadavků vzájemného chování manželů vůči sobě navzájem, tj. nenapadat se jak slovem, tak i fyzicky.

Podle § 19 ZoR. jsou oba manželé o uspokojení potřeb rodiny povinni pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Novela zákona o rodině provedená zákonem č. 91/1998 Sb. vnesla do § 19 druhý odstavec, podle kterého poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti může být zcela nebo zčásti vyváženo osobní péčí o společnou domácnost a děti. Toto ustanovení je třeba vnímat i v souvislosti s úpravou § 19 odst. 1 a 2 ZoR. Oba manželé tak mají povinnost starat se o uspokojování potřeb domácnosti podle svých možností a schopností. Tato povinnost může být vyvážena i osobní péčí o společnou domácnost a o děti. Vedle toho ovšem nadále zůstala zachována vzájemná povinnost manželů zajistit druhému manželovi stejnou hmotnou a kulturní úroveň.⁹⁶

Dalším atributem manželství je pomáhat si, a to ve všech sférách života, především ve sféře vyživovací.⁹⁷ Společná péče o děti a vytvoření zdravého rodinného prostředí spolu úzce souvisí. Vytvoření zdravého rodinného prostředí je podmínkou pro výchovu dětí. Co se týká péče o děti, nevztahuje se pouze na děti společné, ale také na ty, které jsou svěřené do náhradní rodinné péče jednomu z manželů nebo jim oběma.

⁹⁵ Srov. R 42/51.

⁹⁶ Hulmák, M. Některé problémy majetkových vztahů mezi manžely po poslední novele zákona o rodině, *Právní rozhledy*, č. 4, 2000, str. 143.

⁹⁷ Srov. § 91 ZoR.

Při vzájemných vztazích mezi manžely zákon počítá s tím, že manželé společně užívají věc.⁹⁸ Formulace společného užívání věci neznamená, že manželé musí ve stejném čase konkrétní věc užívat oba. Nejedná se tedy o užívání podle přesné poloviny. Může se stát, že společnou věc bude užívat pouze jeden z manželů a druhý nikoliv, nebo dokonce, že věc nebude užívat ani jeden z manželů, ale na základě jejich souhlasu to bude třetí osoba (např. syn nebo dcera). Jeden z manželů se proto nemůže domáhat, aby mu druhý manžel vydal doklady k osobnímu vozidlu patřícímu do BSM, a tím vyloučit druhého manžela z možnosti jeho společného užívání.⁹⁹ Uvedené ustanovení platí i v případě, kdy SJM zaniklo, ale nebylo dosud vypořádáno. Společné užívání a údržba nevylučují dohodu bývalých manželů o tom, jaké části majetku bude každý z nich užívat. Předpokládají však, že si manželé budou poskytovat potřebnou součinnost tak, aby údržba majetku mohla být řádně zajištěna.¹⁰⁰

Při užívání věci vznikají náklady, které manželé hradí ze společného majetku. Nezáleží na tom, kdo věc převážně užívá. Týká se to ovšem věcí, které byly pořízeny ze společných prostředků. Patří sem například náklady vynaložené na koupi domu, provozní náklady u auta, náklady na údržbu, popř. rekonstrukce spojená se zlepšením a jiné.

Zákon o rodině v § 20 stanoví, že pokud se manželé nedohodnou na podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Musí jít ovšem o neshody vyplývající ze vztahu mezi manžely. Předmětem rozhodování soudu se nemohou stát neshody v otázce výkonu povolání a pracovního uplatnění. S § 20 ZoR. úzce souvisí § 49 téhož zákona. Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud. V běžných záležitostech vykonává každý rodič svá práva a povinnosti samostatně. V podstatných záležitostech jsou rodiče povinni se dohodnout. Při absenci dohody rodičů je dána možnost jejího nahrazení soudním rozhodnutím.

Prostřednictvím užívacího práva společné věci uspokojují manželé potřeby své i rodiny. Jednou ze základních potřeb člověka pro vytvoření společenství je otázka bydlení. Obývají-li manželé byt nebo dům patřící do jejich BSM, užívají této věci společně na

⁹⁸ Srov. § 145 odst.1 ObčZ.

⁹⁹ Blíže viz R 42/1964.

¹⁰⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.11.2008, sp. zn. 28 Cdo 3999/2008.

základě svého vlastnického práva. Ani v tomto případě, podobně jako je tomu i u jiných společných věcí, jeden z manželů nemůže vyloučit toho druhého z užívání proti jeho vůli.

Z § 21 ZoR. vyplývá manželům oprávnění zastupovat se vzájemně v běžných záležitostech, a to bez potřeby souhlasu druhého manžela. Musí se tedy jednat o běžné záležitosti (např. přijímání běžného plnění), a nikoliv o záležitosti týkající se celé rodiny. Manžel, který zastupuje druhého manžela (podmínkou je, aby tento manžel byl oprávněn jednat samostatně; nesmí mít zákonného zástupce), jedná jako zástupce ze zákona a nepotřebuje zvláštní plnou moc. Podle zákona o rodině se za běžnou záležitost nepovažuje zastupování v řízení před soudem, ale toto zastoupení je možné jen na základě procesní plné moci.¹⁰¹

B. Právní vztah manželů k třetím osobám

Právní vztah bezpodílových spoluvlastníků k třetím osobám je upraven především se zřetelem na dispoziční úkony manželů. Z charakteru spoluvlastnického vztahu vyplývá, že oprávnění disponovat s věcí patří oběma spoluvlastníkům současně. Bylo by ovšem nepraktické, kdyby byl při jednoduchých úkonech vyžadován souhlas obou manželů. Proto je důležité rozlišovat obvyklou správu majetku a ostatní záležitosti.

V § 145 odst. 2 ObčZ. je použit pojem „obvyklá správa majetku“. V literatuře se objevuje také pojem běžné věci. Lze říci, že ač jde o dva rozdílné pojmy, jedná se o jeden a ten samý institut. Běžné věci týkající se společných věcí může zařizovat každý z manželů. V ostatních věcech je potřebný souhlas obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Pojem běžné věci není možno podat vyčerpávajícím způsobem. Při určení, které věci spadají do běžných záležitostí, je třeba přihlížet k povaze věcí, jejich hodnotě a účelu, pro které věci slouží. Soudní praxe za běžné věci považuje obstarávání nákupů potravin, běžného ošacení či jiných osobních potřeb společného dítěte manželů v přiměřeném rozsahu, pokud se náklady s tím spojené uhrazují ze společných prostředků, objednávka paliva, běžných oprav v domácnosti apod.¹⁰²

¹⁰¹ § 145 ObčZ. je ve vztahu k § 20 ZoR. speciálním ustanovením.

¹⁰² Viz R 42/1972.

U obvyklé záležitosti jde především o záležitost, jejíž vyřízení nemůže narazit na odpor a nesouhlas dalších spoluvlastníků již proto, že neohrozí jejich spoluvlastnická práva a že je to očekávaná záležitost.¹⁰³ Obvyklá záležitost se pravidelně opakuje, nevymyká se rámci obvyklého hospodaření s věcí. Běžná záležitost může vzniknout z plnění povinností uložených zákonem nebo jiným právním předpisem (např. placení výživného), plnění povinností uložených rozhodnutím příslušného orgánu (např. rozhodnutí, kterými se stanoví povinnost obou manželů nebo jednoho z nich něco plnit) nebo plnění povinností převzatých ze smluvních závazků (např. placení pojistného ze smluvního pojistného).

Pojmem „obvyklá správa majetku“ lze rozumět veškerou činnost, která souvisí s řádnou péčí o něj, přičemž rozsah této činnosti je dán zásadně povahou a kvalitou věci. Správou majetku jsou i dispoziční úkony s ním.¹⁰⁴ Je-li předmětem správy majetku nemovitost, vyžaduje se k její řádné správě nejen její pravidelná údržba, nýbrž i placení daně z nemovitosti, dle okolností to může být i placení pojištění.¹⁰⁵

Jiné věci, které zákon nepovažuje za běžné, označuje pojmem ostatní věci. Jedná se o nabytí způsobem ekvivalentním, tj. koupí nebo výměnou nebo zbavením se věcí způsobem ekvivalentním či neekvivalentním, jestliže jde o věci značné ceny nebo spojené s trvalými povinnostmi.¹⁰⁶ Soudní praxe nepovažuje za běžnou záležitost darování nemovitosti nebo poskytnutí daru nikoli nepatrné hodnoty třetí osobě anebo zastavení nemovitosti. Mezi věci nikoliv obvyklé náleží také půjčky uzavírané ke společným účelům, např. na výstavbu, přestavbu, nástavbu budov, koupě nemovitostí a jiných věcí vyšší hodnoty.

K výkonu těchto věcí ovšem zákon vyžaduje souhlas druhého manžela. Občanský zákoník nedostatek souhlasu sankcionuje relativní neplatností právního úkonu. Každý, kdo je úkonem dotčen, má právo dovolat se této neplatnosti. Souhlas může být dán v jakékoliv formě, tj. ústně (podle zásady *qui tacet consentire videtur*), písemně nebo mlčky, resp. *per facta concludentia*. Je-li podle chování týkajícího se manžela takový právní úkon, resp. jeho

¹⁰³ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů, Praha: Linde, 2009, str. 107.

¹⁰⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.03.2009, sp. zn. 22 Cdo 3336/2006.

¹⁰⁵ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 117.

¹⁰⁶ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. Společné jmění manželů, Praha: Linde, 2009, str. 113.

souhlas seznatelný, může být učiněn dopředu nebo následně. Neuplatnění neplatnosti může mít také význam – může znamenat souhlas.¹⁰⁷

Peníze se považují za věc, jsou předmětem občanskoprávních vztahů, a proto podléhají obecnému právnímu režimu správy společného majetku. Pochybnosti mohou vzniknout, půjde-li o peníze bez hmotné podoby, tj. uložené na bankovním účtu. Banky dovolují otevření účtu, který je veden jen na jednoho z manželů a kdy jenom tento manžel může s prostředky na účtu disponovat, bez ohledu na to, že jde o majetek společný oběma manželům. Skutečnost, že na účtu u peněžního ústavu jsou uloženy i prostředky v SJM, neopravňuje manžela majitele účtu k nakládání s prostředky na tomto účtu.¹⁰⁸ Otázka použití peněžních prostředků z účtu jednoho z manželů druhým byla soudní praxi řešena několikrát. Dle Nejvyššího soudu, provede-li jeden z manželů bez souhlasu druhého výběr z bankovního účtu, na kterém jsou uloženy výlučně finanční prostředky druhého manžela, a takto získané peníze použije pro vlastní potřebu, má druhý manžel, do jehož výlučného majetku tyto peníze patřily, právo na úhradu vybraných prostředků.¹⁰⁹

Manželé odpovídají dle § 145 odst. 3 ObčZ. za právní úkony, které se týkají společných věcí společně a nerozdílně. Mají tedy postavení solidárních dlužníků. Aktivní i pasivní solidarita se vztahuje na všechny věci bez ohledu na to, zda se jedná o věc běžnou či nikoliv. Solidarita vzniká přímo ze zákona, jakmile došlo k uzavření platného právního úkonu týkajícího se společné věci. Každý manžel je tedy oprávněn se svým jménem domáhat vydání předmětu společného jmění na třetí osobě, požadovat zaplacení dlužné pohledávky apod. Pro věřitele ovšem též platí, že z důvodu solidarity manželů jsou oprávněni požadovat celé plnění na kterémkoliv z nich.¹¹⁰

Zvláštností patřící k ostatním záležitostem je podnikání. Podle platné právní úpravy podnikající manžel musí mít souhlas druhého manžela k použití majetku patřícího do

¹⁰⁷ Podle Rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15.05.2008, sp. zn. 10 Co 1043/2007 „může být souhlas učiněn buďto jako generální souhlas nebo jako souhlas ke konkrétnímu úkonu za blíže specifikovaných podmínek (při tomto souhlasu se bude zkoumat, zda byly splněny podmínky obsažené v takovém souhlasu).“

¹⁰⁸ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.01.2008, sp. zn. 22 Cdo 2793/2006.

¹⁰⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008.

¹¹⁰ Otázka postavení manželů jako solidárních dlužníků byla v soudní praxi řešena mnohokrát, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.08.2009, sp. zn. 33 Cdo 909/2008 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.05.2009, sp. zn. 33 Cdo 1101/2007.

společného jmění. Souhlas se vyžaduje pouze při prvním úkonu, na další právní úkony související s podnikáním se již souhlas nevyžaduje. Toto ustanovení slouží na ochranu nepodnikajícího manžela v tom směru, že k započatí podnikání se vyžaduje jeho souhlas. Souhlas jednoho z manželů k použití majetku ve společném jmění k podnikání druhého manžela neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby nadále tento majetek užíval výlučně nebo výlučně rozhodoval o způsobu jeho užívání.¹¹¹ Forma souhlasu není upravena, projev vůle může být dán nejen konáním (ústně či písemně), ale také opomenutím. Vyžaduje-li ovšem zákon, aby byl vydán doklad o souhlasu manžela s použitím společného jmění k podnikání, je nepochybné, že souhlas musí být dán písemně. Diskutabilní je možnost odvolání uděleného souhlasu. Důsledky odvolání by na jedné straně mohly mít likvidační vliv na podnikání, na straně druhé je to v některých případech jediný způsob obrany nepodnikajícího manžela.

3. Dílčí závěr

Společné jmění manželů, jeho vznik a trvání, jsou závislé na existenci a trvání manželství. Předpokladem pro vznik SJM je skutečnost, že manželství trvá a že jeden z manželů nebo oba manželé nabyli majetek za trvání manželství. Subjekty společného jmění manželů mohou být pouze manželé.

Obsahem společného jmění manželů jsou vztahy vznikající mezi manžely a vztahy mezi manžely a třetími osobami. Mezi základní zásady, na kterých jsou založena práva a povinnosti vyplývající ze vztahu mezi manžely, patří solidarita mezi manžely, rovnoprávnost muže a ženy, povinnost žít spolu, pomáhat si ve všech sférách života či být si věrní a respektovat svoji důstojnost, přičemž opomenutí těchto důležitých zásad vedou častokrát k rozvrácení manželství. Vztahy manželů k třetími osobám se projevují v dispozičních úkonech manželů. Jedná se o ustanovení týkající se povinnosti udělit souhlas k výkonu jiných než běžným záležitostem a k výkonu podnikání a dále pak o ustanovení týkající se solidarity manželů.

¹¹¹ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.03.2004, sp. zn. 22 Cdo 1731/2003.

V. Modifikace SJM

Občanský zákoník z roku 1964 v původním znění nedával manželům žádnou možnost modifikace bezpodílového spoluvlastnictví. Navíc odňal tuto možnost zakotvenou v zákoně z roku 1949.¹¹² Přitom smluvní modifikace zákonného majetkového společenství zavedená právě tímto zákonem fungovala spolehlivě v praxi téměř patnáct let. Jedinou možností, kterou měli manželé k dispozici, bylo podání návrhu na zrušení bezpodílového spoluvlastnictví soudem ze závažných důvodů.

Politickospolečenské poměry po roce 1989 si vyžádaly změny. Novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. odstranila rigidnost v úpravě bezpodílového spoluvlastnictví. Manželům byla daná možnost, aby si zákonem stanovený rozsah SJM dohodou rozšířili nebo zúžili. Mohli si také odlišně upravit správu majetku BSM nebo odložit vznik BSM až ke dni zániku manželství.

Současná právní úprava umožňuje, aby změna rozsahu společného jmění manželů nastala buď na základě dohody uzavřené mezi manžely, nebo rozhodnutím soudu, a to z důvodů stanovených v občanském zákoníku.

1. Modifikace dohodou manželů

Nově vložené ustanovení § 143a ObčZ. novelou zákona č. 509/1991 Sb. připouští možnost modifikovat rozsah SJM dohodou. Toto ustanovení zakotvuje výjimku ze všeobecné zásady, že vše, co bylo nabyto za trvání manželství, je v SJM. Od zákonem vymezeného rozsahu a obsahu SJM se mohou manželé smlouvou o rozšíření nebo zúžení odchýlit. Smluvní změna rozsahu představuje volní autonomii manželů. Jde o širokou možnost změny, nicméně manželé musí zachovat společné jmění alespoň v minimálním rozsahu a dohody manželů se nemohou dotknout samé podstaty tohoto institutu.¹¹³

Dohoda o modifikaci rozsahu SJM, jakož i její případné změny či dodatky, musí mít formu notářského zápisu. Následkem nedodržení zákonné formy je absolutní neplatnost.

¹¹² Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

¹¹³ Eliáš, K. a kolektiv, Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek, Praha:Linde, 2008, str. 651.

Písemná forma dohody je nedostatečná. Forma notářského zápisu napomáhá upevnění stability v majetkoprávních vztazích jak mezi manžely, tak i vůči třetím osobám. Tímto způsobem bude zabezpečeno, že obsah smlouvy je v souladu se zákonem.

Dle § 143a odst. 1 ObčZ. mohou být předmětem dohody majetek a závazky nabyté či vzniklé v budoucnosti, ale i majetek a závazky, které již tvoří jejich společné jmění. Smlouva může tedy směřovat jak do budoucnosti, tak do minulosti. Potvrzuje to i rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31.05.1999, ve kterém se uvádí: „Legislativa překonala nejednoznačnost ustanovení, když novelou občanského zákoníku obsaženou v zákone č. 91/1998 Sb. výslovně stanovila, že takto mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění.“¹¹⁴

Zákon dále uvádí, že předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Je-li předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.

Zákon přiznává možnost modifikace rozsahu SJM jak manželům, tak i snoubencům.

1.1 Změny v rozsahu SJM

Změna v rozsahu SJM může nastat v důsledku rozšíření nebo zúžení SJM.

Rozšířením zákonem stanoveného rozsahu společného jmění se rozumí, že jeho součástí se stane majetek a závazky, které jsou z něj podle ustanovení § 143 odst. 1 ObčZ. nebo svou povahou vyloučeny,¹¹⁵ a je prakticky bez omezení. Smlouva o rozšíření společného jmění manželů uzavřená snoubenci je účinná až okamžikem uzavření manželství. Rozšíření rozsahu SJM se bude týkat věcí, které buď byly nabyté před manželstvím, nebo sice byly nabyté za trvání manželství, ale jsou ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů (např. věci získané darem, děděním). Rozšířením se omezuje vlastnictví manžela ve prospěch majetkového společenství. Rozšíření SJM je využíváno zejména tehdy, když by měly být na majetek, o který má být SJM rozšířeno, vynakládány značné

¹¹⁴ Srov. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31.05.1999, sp. zn. 33 Ca 166/98.

¹¹⁵ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 191.

prostředky ze SJM, takže je pro manžele vhodnějším řešením vložit takový majetek do SJM. Zároveň jde o majetek, který má sloužit oběma manželům společně. Nejčastěji se jedná o nemovitost, kterou jeden z manželů zdědil, dostal darem, získal podle předpisů o restituci nebo ji vlastnil již před uzavřením manželství. Pokud by manželé SJM o tuto nemovitost nerozšířili, podíleli by se společnými prostředky na zhodnocování nemovitosti, která patří pouze jednomu z nich.¹¹⁶

Zúžením zákonného rozsahu SJM se rozumí, že majetek a závazky, které by jinak tvořily předmět SJM, se smlouvou uzavřenou mezi manžely, resp. snoubenci, z jeho předmětu vyjímají a zůstávají ve výlučném vlastnictví každého z manželů.¹¹⁷ Možnost zúžení rozsahu SJM je využívána častěji. Je třeba poznamenat, že jazykovým výkladem slova „zúžení“ je nutno dospět k závěru, že jde o takovou úpravu SJM, která ho zcela nezruší, ale „něco“ v něm ponechává.¹¹⁸ Při smluvní úpravě tak v SJM musí zůstat určitý majetek. Zúžení rozsahu SJM znamená, že manželé vyjmou majetek a závazky a rozdělí si je mezi sebou. Proto občanský zákoník v § 143a odst. 4 poskytuje právní ochranu třetím osobám, když stanoví, že manželé se mohou vůči jiné osobě na smlouvu uvedenou v předcházejících odstavcích odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Důkazní břemeno je na manželích. Za „jinou osobu“ je třeba považovat osobu, jíž se obsah smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění může v jejím právním postavení nějak dotknout, resp. může zkrátit její práva.¹¹⁹ Pokud jde o časovou ochranu věřitele před účinky dohody o zúžení SJM, Nejvyšší soud konstatoval, že „z účelu ustanovení § 143a odst.4 ObčZ., jímž je ochrana právního postavení třetích osob, věřitelů a součástí této ochrany je čelit účelovým dohodám, směřujícím k tomu, aby bylo znemožněno uspokojení pohledávky z majetku ze společného jmění manželů, vyplývá, že možnost odvolat se na dohodu podle § 143a odst. 1 až 3 ObčZ. může být manželovi povinného dána jen tehdy, byl-li obsah dohody věřiteli neboli oprávněnému znám nejpozději ke dni vzniku pohledávky.“¹²⁰

¹¹⁶ Vlasáková, L., Křížová, V. Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad Notam, č. 3, 2004, str. 61.

¹¹⁷ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 194.

¹¹⁸ Ryšánek, Z. Zúžení společného jmění manželů smlouvou, Ad Notam, č. 1, 2009, str. 27.

¹¹⁹ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.04.2005, sp. zn. 22 Cdo 1593/2004.

¹²⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.02.2004, sp. zn. 22 Cdo 279/2003.

Při zúžení SJM nemohou být nikdy vyloučené věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Nabývají-li manželé v budoucnu majetek, tento majetek spadá do výlučného vlastnictví. Nabývají-li manželé majetek společně, bude spadat do podílového spoluvlastnictví.

Došlo-li k zúžení SJM na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, zaniklo současně společné jmění manželů k ostatním věcem, které netvoří vybavení společné domácnosti. Věci, které byly takto ze společného jmění vyloučeny, podléhají vypořádání.¹²¹

Práva, které nelze modifikovat dohodu o zúžení SJM, jsou práva osobnostní povahy. Tato práva jsou nedisponovatelná. To znamená, člověk se jich nemůže vzdát, jsou nepromlčitelná, nezrušitelná a nezaniknutelná. Není tedy například možné, aby manželé si smlouvou zrušili vzájemnou rovnoprávnost. Velmi výrazně je smluvní svoboda omezena ve vztahu rodič – dítě, neboť dítě jako slabší a zranitelnější subjekt vyžaduje zvýšenou ochranu.¹²²

1.2 Změny doby vzniku SJM

Vyhrazení vzniku společného jmění manželů zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství je další způsob modifikace rozsahu SJM.

Důsledek uzavření smlouvy je ten, že majetek a závazky, které manželé nabyli za trvání manželství, nespádají do SJM, ale do výlučného vlastnictví každého z manželů. Výjimkou jsou věci spadající pod obvyklé vybavení domácnosti, které tvoří předmět SJM za každých okolností. Účinky smlouvy nastávají až okamžikem zániku manželství. Vypořádává se pouze ten majetek a závazky, které existují k tomuto dni.

Možnost vyhradit si vznik SJM ke dni zániku manželství není v praxi manžely příliš často vyhledávána, přestože by její využití mohlo přinést manželům řadu výhod. Manželé by se mohli například dohodnout, že si vyhrazení vznik SJM ke dni zániku manželství ohledně věcí, které slouží k výkonu povolání, a dále ohledně příjmů a závazků

¹²¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.03.2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006.

¹²² Králíčková, Z. Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání, Brno: Masarykova univerzita Brno, 2003, str. 57.

souvisejících s podnikatelskou činností jednoho z nich nebo obou. Oddělili by tak své podnikatelské aktivity od návaznosti na SJM.¹²³

1.3 Změny ve správě společného majetku manželů

Společnému vlastnictví manželů odpovídá i společné užívání majetku. Majetek tvořící předmět SJM užívají a udržují oba manželé společně a jeden z manželů nemůže disponovat s majetkem takovým způsobem, aby znemožnil disponovat s tímto majetkem druhému manželovi.

Dle § 145 odst. 2 ObčZ. může obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný, přičemž se jedná o neplatnost relativní. Souhlas manžela k výkonu jiné než obvyklé správy nemá předepsanou formu, může být udělen i dodatečně nebo konkludentně. Při posouzení, zda jde o obvyklou správou majetku, resp. běžnou záležitost, bude třeba vždy vycházet z náležitě zjištěných okolností jednotlivého případu (např. rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů, druh a hodnota věci, které do něho náležejí apod.)¹²⁴

Správu majetku vykonávají manželé společně. Mají stejná oprávnění i stejné povinnosti a navzájem se doplňují. Novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. v § 147 umožnila manželům smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit správu společného jmění odchylně. To znamená, že manželé se mohou dohodnout, že společný majetek bude spravovat pouze jeden z nich nebo naopak, že všechen majetek budou spravovat společně. Mohou si také rozsah výkonu správy majetku stanovit tak, že se bude vztahovat na všechny právní úkony ohledně společného majetku, nebo tak, že si správu omezí pouze na určitý druh úkonů (např. na dispoziční úkony k nemovitostem). Dalo by se říct, že tato forma správy majetku má určité nevýhody spočívající v tom, že manželé musí společně činit všechny úkony ve vzájemné shodě. Pouze souhlas druhého manžele nestačí.

Spravování společného majetku pouze jedním z manželů se připouští, jde-li o společný majetek, který jeden z manželů používá k podnikání. K tomu potřebuje souhlas

¹²³ Vlasáková, L., Křížová, V. Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad Notam, č. 3, 2004, str. 61.

¹²⁴ Viz R 42/72.

druhého manžela. Souhlas je třeba udělit při prvním použití majetku ve společném jmění manželů nebo jeho části. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela dle § 146 ObčZ. není třeba. V tomto případě správu majetku vykonává podnikající manžel za podmínky, že jde o výlučný účel podnikání, jinak zůstává zachováno právo společné správy pro oba manžely.¹²⁵

Závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně, mají postavení solidárních dlužníků.

Do roku 1991 umožňovala právní úprava uzavřít smlouvy upravující správu společného jmění manželů pouze manželům. Současná právní úprava to umožňuje i snoubencům, když stanoví v § 147 ObčZ., že stejně mohou upravit správu svého budoucího společného jmění muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství.

I v tomto případě zákon myslí na třetí osoby a ochranu jejich právní jistoty. Ustanovení § 143a odst. 4 ObčZ. zde platí obdobně, což znamená, že manželé se mohou na smlouvu o správě SJM vůči třetí osobě odvolat pouze tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Jinak se bude postupovat podle § 145 a § 146 ObčZ., jako by žádná dohoda nebyla uzavřena.

2. Modifikace soudním rozhodnutím

Specifický druh změny předmětu SJM oproti zákonem stanovenému rozsahu představuje zúžení SJM rozhodnutím soudu.

Do roku 1991 nebyl možný zánik SJM, s výjimkou propadnutí majetku jednoho manžela státu soudním výrokem. Až novela z roku 1992 vložila ustanovení o možnosti zrušení BSM ze závažných důvodů nebo z důvodu získání povolení jednoho manžela k podnikatelské činnosti, konkrétně §§ 148 a 148a ObčZ. Novelou z roku 1998, kterou dochází ke změně názvu z BSM na SJM, se zároveň vypouští § 148a ObčZ. a obě ustanovení se slučují do jediného § 148. Možnost zrušení přestává být povolená, nahrazuje se pouze možností zúžení. Tato novela dává právo podat žalobu oběma manželům, jakož i

¹²⁵ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 177.

rozšiřuje důvody pro zúžení SJM v případě, že jeden z manželů se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.

Soud může zúžit SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti výlučně ve dvou případech, a to buď na návrh jednoho z manželů ze závažných důvodů, nebo na návrh jednoho z manželů, získal-li jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti.

2.1 Zúžení SJM soudem ze závažných důvodů

Podle ustanovení § 148 odst. 1 ObčZ. může soud ze závažných důvodů na návrh jednoho z manželů zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Hlavním kritériem pro zúžení SJM soudem jsou závažné důvody. Zákon neuvádí, které důvody je možné pokládat za závažné, a proto je vždy rozhodující řádně odůvodněná úvaha soudu. „Zákon přímo neuvádí hlediska, ze kterých by bylo možno usuzovat na to, kdy jde o závažné důvody pro zúžení společného jmění manželů podle tohoto ustanovení; nelze ani pro každou v úvahu přicházející situaci stanovit pravidla pro rozhodnutí soudu.“¹²⁶ Jaké závažné důvody musí existovat k soudnímu zúžení SJM, je vždy na posouzení soudu, to znamená, že soud nemusí návrhu vyhovět, vždy však musí svou úvahu řádně zdůvodnit.¹²⁷ Bylo by však vhodné, aby tyto důvody byly předem určitým způsobem alespoň pomyslně ohraničeny: neměly by to být takové důvody, které akcentem na výlučné osobní, materiální nebo společenské zájmy některého z manželských partnerů potlačují zájem zákona chránit institutem společného jmění druhého manželského partnera.¹²⁸ Za závažné důvody lze považovat např. rizikové chování některého z manželů, které hospodářsky ohrožuje integritu společného jmění manželů nebo chování některého z manželů ve vztahu ke konkrétním třetím osobám, např. ve vztahu k nezletilým dětem.¹²⁹

Věci, které tvoří obvyklé vybavení domácnosti, nejsou v zákoně nikde definovány. Při hledání odpovědi na tuto otázku by základním kritériem mělo být posouzení

¹²⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.09.2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004.

¹²⁷ Ružič, D. Společné jmění manželů v českém právu, Právní fórum, č. 5, 2000, str. 214.

¹²⁸ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv. Občanský zákoník. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 501.

¹²⁹ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv. Občanský zákoník. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 501.

konkrétních okolností případu, zejména s přihlédnutím k majetkovým poměrům manželů ve vztahu k tomu, jakou funkci mají jednotlivé věci, tvořící soubor majetku společného jmění manželů. To může být rozdílné vzhledem ke konkrétnímu postavení manželů, jejich profesnímu zaměření, pracovním nebo podnikatelským aktivitám, váze, jakou oba manželé kladou na využití určitého předmětu z majetkového souboru, který tvoří společné jmění manželů apod.¹³⁰

Pokud bude společné jmění manželů soudem takto zúženo, musí dojít k vypořádání stávajícího majetku a závazků ve společném jmění manželů. „Pokud však po zániku SJM k uvedeným věcem nenásledovalo jejich vypořádání ve smyslu § 149 a § 150 ObčZ., tj. dohodou účastníků, rozhodnutím soudu nebo nastoupením fikce vzniku podílového spoluvlastnictví, platí ohledně těchto věcí režim SJM.“¹³¹

Zúžení společného jmění manželů soudem je účinné do budoucna. To znamená, že do společného jmění manželů nebude spadat majetek, který manželé nabyli, resp. závazky, které jim vznikly po právní moci rozsudku o zúžení společného jmění manželů. V případě zúžení SJM rozhodnutím soudu je tak možné takovéto soudní rozhodnutí uplatnit i vůči věřitelům, kteří by se chtěli hojit při vymáhání závazků vzniklých podnikajícím manželovi či „problematickému manželovi“ na takto „modifikovaném“ majetku spadajícím do výlučné majetkové sféry druhého z manželů, ovšem jen pokud jde o závazky, které vznikly až po takovém soudním zúžení.¹³²

2.2 Zúžení SJM soudem z důvodu získání podnikatelského oprávnění

Soud zúží společné jmění manželů podle § 148 odst.2 ObčZ. až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.

K tomuto zúžení může ovšem dojít až po prokázání dvou skutečností – pokud návrhové a odpůrce jsou manželé a pokud jeden z nich skutečně získal oprávnění k

¹³⁰ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv. Občanský zákoník. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 501.

¹³¹ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.03.2002, sp. zn. 22 Cdo 1476/2000.

¹³² Vlasáková, L., Křížová, V. Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad Notam, č. 3, 2004, str. 61.

podnikatelské činnosti nebo pokud se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.¹³³ Není zde potřebný skutečný výkon podnikatelské činnosti, postačí získání podnikatelského oprávnění.

Návrh na zúžení SJM může podat kterýkoliv z manželů, tedy i ten manžel, který získal podnikatelské oprávnění. Protože k výkonu povolání je možné použít jak samostatný (výlučný) majetek, tak majetek ze společného jmění manželů, ustanovením v odstavci 2 jsou chráněna práva druhého manžela, tj. nepodnikajícího manžela.

Na rozdíl od první situace, kde soud rozhodne o zúžení či nezúžení SJM až po důkladném zvážení veškerých skutečností, v druhém případě je soud povinen rozhodnout o zúžení SJM po předložení získaného podnikatelského oprávnění. Na zúžení SJM v tomto případě existuje právní nárok.

Na případ, kdy podnikatelskou činnost vykonává podnikatel společně nebo za pomoci manžela, který není podnikatelem, pamatuje ustanovení § 148 odst. 3 ObčZ. Příjmy z podnikání si rozdělí v poměru stanoveném písemnou smlouvou, a nebyla-li taková smlouva uzavřena, rozdělí se příjmy rovným dílem. Neexistovalo-li by toto ustanovení, mohlo by dojít k situaci, že manžel, který pomáhá druhému podnikajícímu manželu, zůstane zcela nezajištěn; neměl by žádný příjem.

Soud zúží SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Otázkou zůstává, v jakém rozsahu může být SJM zúženo. Je nepochybné, že zúžit SJM ve větším rozsahu, než jsou věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, nelze. Tento závěr vyplývá i ze samotné dikce zákona. Na druhé straně, soudní praxe zastává názor, že zúžit SJM v menším rozsahu, než jsou věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, je možné. V opačném případě by to odporovalo ustanovení § 143a odst. 1 ObčZ., podle kterého předmětem smlouvy o modifikaci rozsahu SJM mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Potvrzuje to i úprava SJM v občanském zákoníku, která má za cíl posílit smluvní volnost.

Poskytuje-li soud možnost zúžit SJM, musí poskytovat i možnost vrátit SJM do původního rozsahu. Na to pamatuje ustanovení § 148 odst.4 ObčZ. K rozšíření SJM

¹³³ Eliáš, K. a kolektiv. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek, Praha: Linde, 2008, str. 669.

soudním rozhodnutím může dojít pouze na návrh některého z manželů a pouze, pokud pominuly důvody, pro které bylo SJM zúženo. Soud tedy musí zkoumat, zda pominuly závažné důvody či zda manžel pozbyl oprávnění k podnikatelské činnosti nebo zda přestal být neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.¹³⁴ Bude-li se soud zabývat návrhem na rozšíření SJM zúženého podle § 148 ObčZ., musí posuzovat rozhodné skutečnosti. Pro rozšíření SJM, které bylo zúžené podle odst. 1, bude soud posuzovat především, zda okolnosti, které byly v rozporu s dobrými mravy, pominuly a zda se chování manžela, které bylo důvodem pro zúžení SJM, zlepšilo. V případě zúžení SJM podle odst. 2 bude posouzení jednodušší. Důležité je, zda manžel, který dostal oprávnění k podnikatelské činnosti, toto oprávnění nepozbyl nebo nepozbyl postavení neomezeně ručícího společníka.¹³⁵ Není důležité, zda vykonává podnikatelskou činnost, ale skutečnost, že již podnikatelským oprávněním nedisponuje.

Chceme-li vyložit pojem dobré mravy, musíme vycházet z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, podle níž za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních. Právní úkon se přičí dobrým mravům, pokud nerespektuje některou ze souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.¹³⁶ Uvedené závěry konvenují i ústavněprávní judikatuře, která vymezuje dobré mravy jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj

¹³⁴ Jehlička, O. In Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 502.

¹³⁵ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol. Občanský zákoník I. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 991.

¹³⁶ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 05.10.2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.07.2003, sp. zn. 21 Cdo 664/2003.

morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.¹³⁷

3. Ochrana třetích osob

Možnost modifikace SJM může mít velký dopad nejen na vztahy mezi manžely, ale především ve vztahu k třetím osobám. Proto zákon poskytuje ochranu proti nepoctivému jednání některého z manželů.

Jedná-li se o smlouvy, které mají jinou než zákonnou úpravu, musí být uzavřeny formou notářského zápisu. Nicméně zásada veřejnosti se zde neuplatňuje.

Smlouvy týkající se změny rozsahu, tj. rozšíření či zúžení společného jmění manželů, nebo smlouva o výhradě vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství musí být založeny do sbírky listin. Kromě výše uvedených smluv se do sbírky listin zakládá i doklad potvrzující souhlas druhého manžela s použitím majetku ve společném jmění manželů k podnikání. Podnikatel, který je zapsaný v obchodním rejstříku, má povinnost tyto listiny předložit bez zbytečného odkladu.

Jednou z možností ochrany, kterou zákon poskytuje, je ustanovení § 143a odst. 4 ObčZ., podle kterého se manželé mohou vůči jiné osobě na smlouvu uvedenou v předcházejících odstavcích odvolat jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Důkazní břemeno leží na manželech.

Zákon upravuje také ochranu třetích osob při výkonu rozhodnutí a při exekuci. Ustanovení § 262a odst. 1 OSŘ a ustanovení § 42 odst. 1 exekučního řádu¹³⁸ stanoví, že za majetek patřící do společného jmění manželů pro účely výkonu rozhodnutí (exekuce) se považuje i majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění až ke dni zániku manželství. Výjimka platí pouze pro případy, kdy manželé mohou prokázat, že věřiteli je obsah smluv znám. Dále pak podle § 262a odst. 2 OSŘ a § 42 odst. 2 exekučního řádu se při výkonu rozhodnutí

¹³⁷ Králík, M. Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky, Soudní rozhledy, č. 2, 2010, str. 41.

¹³⁸ Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád.

nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek, který patřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Totéž platí, byl-li zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů smlouvou rozšířen o majetek povinného, který nepatřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky.

4. Dílčí závěr

Občanský zákoník ve svých ustanoveních poskytuje manželům (snoubencům) možnost modifikovat SJM. Modifikace může být provedena na základě dohody manželů (snoubenců) ve třech směrech, tj. modifikace v rozsahu SJM, kdy je možné SJM buď rozšířit, čímž se do rozsahu SJM dostává i majetek a závazky, které by jinak byly ze SJM vyloučeny, nebo zúžit, čímž se ze SJM vylučuje majetek a závazky, které by jinak byly součástí SJM, dále modifikace v době vzniku SJM, kdy se vznik SJM odkládá až ke dni zániku manželství, nebo modifikace ohledně pravidel při správě SJM, a to tak, že se manželé mohou dohodnout, že společný majetek bude spravovat pouze jeden z nich nebo naopak, že všichni majetek budou spravovat společně, nebo že se rozsah výkonu správy majetku bude vztahovat na všechny právní úkony ohledně společného majetku, nebo tak, že si správu omezí pouze na určitý druh úkonů. Druhou možností modifikace je rozhodnutím soudu buď ze závažných důvodů, nebo získá-li jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.

Zákon nezapomíná na ustanovení týkající se ochrany třetích osob. Tato úprava je obsažena v občanském zákoníku, občanském soudním řádu či exekučním řádu.

Prostřednictvím modifikace je manželům umožněno disponovat s vlastním majetkem podle vlastního uvážení a upravit si majetkové vztahy mezi sebou tak, jak jim to nejlépe vyhovuje, což lze hodnotit jako pozitivní přístup současné právní úpravy.

VI. Předmanželské smlouvy

Předmanželské smlouvy jsou výsledkem projevu autonomie vůle dvou svobodných jedinců, muže a ženy, kteří podle svých představ a přání upravují své poměry.¹³⁹

Změny společenského života poskytují manželům více svobody a volnosti při úpravě svých majetkových poměrů, a tím i možnost odchýlit se od zákonné úpravy. Neustále rostoucí počet rozvodů a nestabilita manželství je důsledkem stále zvyšujícího se zájmu snoubenců uzavírat smlouvy, které upravují majetkoprávní poměry a také právní vztahy po rozvodu. Předmanželskou smlouvu lze totiž pojímat i jako smluvní řešení problémů majetkového charakteru, které mohou vzniknout v období manželské krize a v rámci zrušení manželství rozvodem.

Zákonná definice předmanželské smlouvy neexistuje. Manželské smlouvy nejsou obecně rozšířeny, občanský zákoník ani zákon o rodině je neupravuje jako typickou smlouvu. Z dikce § 143a odst. 3 ObčZ., jež zní: „Muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mohou smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobně“, lze dovodit, že se jedná o předmanželské smlouvy. Jedná se o smlouvu modifikující SJM do budoucna, které je podmíněno uzavřením manželství.

Zasnoubení je prastarým právním pojmem manželského práva. Již římské právo znalo institut zasnoubení. Nevznikaly však z něho žádné právní důsledky. Nesplnění slibu nebylo nijak vynutitelné, nebylo dovoleno žádat náhradu škody. Jediná sankce z jednostranného zrušení zasnub sankcionovala pouze „arrha sponsalicia“ (zásnubní závdavek poskytnutý jedním partnerem druhému na znamení zasnubní dohody). Zrušil-li zasnuby ten, kdo závdavek přijal, musel vrátit dvojnásobek anebo si závdavek ponechal, porušil-li povinnosti ten druhý.¹⁴⁰

Podle ustanovení ABGB bylo zasnoubení definováno jako zatímní slib uzavřít manželství, tj. jako souhlasné vzájemné prohlášení muže a ženy, že spolu vstoupí do manželství buď v době přesně určené, nebo přiměřené zvyklostem, tedy v souladu

¹³⁹ Králíčková, Z. Smlouvy mezi snoubenci, manžely a rozvedenými manžely. 1. část, Právo a rodina, č. 6, 2004, str. 9.

¹⁴⁰ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo, Praha: C.H.Beck, 1997, str. 137.

s pravidly společenského soužití. Zasnoubení je založeno na platných projevech vůle učiněných osobami způsobilými k uzavření manželství způsobem určitým, srozumitelným a navzájem souhlasným.¹⁴¹ Ze zasnoubení neplynuly dle § 45 ABGB žádné právní následky, ať byl dán nebo přijat zatímní slib za jakýchkoliv okolností nebo podmínek. Zasnoubení mohlo být kdykoliv zrušeno souhlasnou vůlí snoubenců, čímž se zasnoubení podstatně liší od manželství.

Předmanželská smlouva, podobně jako zasnoubení, hrála na území dnešní České republiky významnou roli. Význam předmanželské smlouvy spočíval především v tom, že mohla založit „společenství statků“, když zákon jako legální institut upravoval režim odděleného majetku.¹⁴² Plnila však jinou funkci, než plní v moderní společnosti. Obecný zákoník občanský ji nazýval „svatební smlouvou“ a pojímal ji jako smlouvu o jmění sjednávanou vzhledem na svazek manželský.¹⁴³ Svatební smlouva byla dle ABGB chápána jako smlouva vzájemně zavazující, kdy se jedna strana zavazuje poskytnout určitý majetek a druhá strana se zavazuje použít tohoto majetku k účelům manželským tak, jak je ve smlouvě blíže stanoveno.¹⁴⁴

Předmanželská smlouva byla tradičně pojímána jako smlouva upravující majetkové aspekty spoluzití manželů po dobu trvání manželství a pro případ zániku svazku manželského smrtí, event. jeho zrušením rozvodem nebo prohlášením manželství za neplatné.¹⁴⁵

Obecný zákoník občanský se v hlavě dvacáté osmé věnuje smlouvám svatebním. V § 1217 definuje svatební smlouvy jako „smlouvy, které se ujednávají o jmění se zřetelem k manželskému svazku, a jejich obsahem je především věno; obvěnění; dar jítí; společenství statků; správa a požívání vlastního jmění; dědická posloupnost nebo doživotní

¹⁴¹ Králíčková, Z. Předmanželská smlouva de lege lata a rekonstrukce českého rodinného práva, Právní rozhledy, č. 6, 2003, str. 263.

¹⁴² Králíčková, Z. Předmanželská smlouva de lege lata a rekonstrukce českého rodinného práva, Právní rozhledy, č. 6, 2003, str. 263.

¹⁴³ Srov. § 1217 ABGB.

¹⁴⁴ Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému. Díl V., Praha: Linhart, 1937, str. 446.

¹⁴⁵ Králíčková, Z. Předmanželská smlouva de lege lata a rekonstrukce českého rodinného práva, Právní rozhledy, č. 6, 2003, str. 263.

požívání jmění, určené pro případ smrti, a vdovský plat.“¹⁴⁶ Až do roku 1950 bývá jednou z podmínek uzavření manželství. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb., s účinností od 01.01.1950, zrušil předmanželskou smlouvu jako projev zrovnoprávnění žen. Ani občanský zákoník z roku 1964 předmanželskou smlouvu neupravoval. Novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 509/1991 Sb. kogentní úpravu BSM zmírnila, ale předmanželské smlouvy ještě stále přípustné nebyly. Uzavření předmanželské smlouvy jako smlouvy nepojmenované by bylo neplatné pro rozpor se zákonem, protože úprava neumožňovala jiné modifikace než ty, které byly výslovně připuštěny.

Přijetím zákona č. 91/1998 Sb., novelou občanského zákoníku a zákona o rodině dochází k výrazné změně. Nově formulovaný § 143a ObčZ. dává možnost snoubencům uzavřít smlouvu, která upravuje majetkové vztahy ještě před uzavřením manželství. Nicméně ani občanský zákoník ani zákon o rodině předmanželskou smlouvu jako typovou smlouvu neupravuje.

Formu předmanželské smlouvy stanovuje občanský zákoník jasně – notářský zápis. Nedodržení zákonného požadavku má za důsledek neplatnost smlouvy, a to neplatnost absolutní.

Účinky předmanželské smlouvy je potřebné rozlišovat na účinky mezi manžely navzájem a na účinky ve vztahu k třetím osobám. Mezi snoubenci nabývají obligačně právní účinky až uzavřením manželství. Jedná-li se o účinky vůči třetím osobám, § 143a odst. 4. ObčZ. výslovně stanoví, že manželé se mohou vůči jiné osobě odvolat na smlouvu uzavřenou dle předcházejících odstavců jen tehdy, jestliže je jí obsah této smlouvy znám. Znalost obsahu smlouvy jinou osobou musí být doložená v době vzniku závazku. Dojde-li k uzavření modifikační smlouvy později, tato skutečnost nemá pro věřitele z hlediska rozsahu, ze kterého se může domáhat uspokojení své pohledávky, žádný význam.

Na rozdíl od zákonem stanovené formy předmanželské smlouvy zákon její obsah neupravuje. Svatební smlouvou ovšem nemohou být dotčena tzv. nedisponovatelná práva a další kogentní a imperativní ustanovení. Nedisponovatelná práva představují v podstatě všeobecný limit autonomie vůle. Za nedisponovatelná práva je nutné považovat také

¹⁴⁶ Schelleová, I., Schelle, K. Civilní kodexy 1811- 1950 – 1964, Brno: Doplněk, 1993, str. 251.

absolutní práva osobní a osobnostní, kterých se nikdo nemůže vzdát, práva svou povahou nepromlčitelná, nezrušitelná a nezaniknutelná.¹⁴⁷

Snoubenci nemohou smluvně vyloučit vznik a uplatnění práv a povinností osobního charakteru, jako je právo vzájemné věrnosti, povinnost respektovat svou důstojnost, stejně tak nemohou vyloučit rovnost práv a povinností.¹⁴⁸

V české platné právní úpravě se předmanželské smlouvy mohou uzavírat pouze před uzavřením manželství. V jiných případech by se jednalo o modifikaci již existujícího SJM.

1. Způsobilost uzavřít manželství a předmanželskou smlouvu

Při uzavření předmanželské smlouvy vyvstává otázka, zda platí, že ten, kdo je způsobilý uzavřít manželství, je způsobilý uzavřít předmanželskou smlouvu.

Uzavření manželství a uzavření předmanželské smlouvy se považuje za dvě samostatné právní skutečnosti, a tak jsou i upraveny.

Mezi uzavřením manželství a předmanželské smlouvy je blízká spojitost. Účinnost předmanželské smlouvy je vázána svojí povahou na uzavření manželství bez ohledu na to, zda zákon o účinnosti předmanželské smlouvy nic nestanoví. Případná neplatnost jednoho z těchto úkonů nemá právní dopad na úkon druhý.¹⁴⁹

Při posouzení způsobilosti se postupuje podle všeobecných ustanovení § 34 ObčZ. ve spojení s § 104 ZoR. Mezi manželstvím a předmanželskou smlouvou sice existuje vzájemná propojenost, nicméně neplatnost jednoho právního úkonu nezakládá neplatnost právního úkonu druhého.

Uzavřít manželství mohou za určitých předpokladů i osoby mladší osmnácti let, příp. i osoby s omezenou způsobilostí k právním úkonům,¹⁵⁰ proto při posouzení způsobilosti k uzavření předmanželské smlouvy mohou nastat určité pochybnosti.

¹⁴⁷ Králíčková, Z. Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, str. 44.

¹⁴⁸ Králíčková, Z.: Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, str. 44.

¹⁴⁹ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 210.

¹⁵⁰ Srov. § 13 ZoR a § 14 ZoR.

1.1 Způsobilost nezletilých osob

Způsobilost nezletilých osob k právním úkonům je upravena v § 9 ObčZ. Dle tohoto ustanovení jsou nezletilí způsobilí pouze k takovým úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Tato způsobilost se posuzuje objektivně s přihlédnutím k povaze právního úkonu, druhu a hodnotě nabytých věcí. Nezletilý nemá způsobilost k uzavření takého závažného právního úkonu, který může ovlivnit jeho budoucí život.¹⁵¹ Soudní praxe zastává stanovisko, podle kterého nezletilý není způsobilý k právním úkonům ve věci disponování s nemovitostmi.

Subjektem, který bude zkoumat způsobilost nezletilé osoby k uzavření předmanželské smlouvy, bude, z důvodu předepsané formy předmanželské smlouvy notářského zápisu, notář. Zjistí-li notář, že nezletilá osoba není způsobilá k uzavření předmanželské smlouvy, sepsání odmítne.

V odborném kruhu se názory na otázku, zda je nezletilá osoba způsobilá k uzavření manželství automaticky způsobilá i k uzavření předmanželské smlouvy, rozcházejí. J. Dvořák zastává názor, podle kterého, požádá-li nezletilá osoba soud o povolení k uzavření manželství, je způsobilá i k uzavření předmanželské smlouvy v případě, povolil-li soud uzavření manželství. Naproti tomu, zamítl-li soud osobě nezletilé uzavření manželství, také způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy není dána.¹⁵²

Na druhé straně, podle názoru Z. Králíčkové, fakt, že soud povolil nezletilému uzavřít manželství, nemůže podmínit nebo dokonce založit způsobilost nezletilé osoby k uzavření předmanželské smlouvy. Podle české právní úpravy nezletilý způsobilost k určitému právnímu úkonu má nebo nemá. V případě, že takovou způsobilost nemá, vykonávají za něho právní úkon zástupci.¹⁵³

V případech, kdy manželství a předmanželskou smlouvu uzavřela osoba nezletilá bez povolení soudu, jde o manželství neplatné a soud vysloví neplatnost i bez návrhu.

¹⁵¹ Králíčková, Z. Úvahy nad zásadou „habilis as nuptias, habilis ad pacta nuptiala“, Ad Notam, č. 1, 2003, str. 6.

¹⁵² Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 214.

¹⁵³ Králíčková, Z. Úvahy nad zásadou „habilis as nuptias, habilis ad pacta nuptiala“, Ad Notam, č. 1, 2003, str. 6.

1.2 Způsobilost zletilých osob

Způsobilost k právním úkonům vzniká v plném rozsahu zletilostí, tj. dovršením osmnáctého roku. Není-li zletilá osoba žádným způsobem omezena ve své způsobilosti k právním úkonům, je způsobilá jak k uzavření manželství, tak i k uzavření předmanželskou smlouvu.

Osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům soudem nemůže uzavřít předmanželskou smlouvu, protože nemůže činit žádné jiné právní úkony pod sankcí neplatnosti.¹⁵⁴ Ratihabace přípustná není, dodatečné schválení opatrovníka nebo zákonného zástupce nemůže zhojit vadnost (neplatnost) právního úkonu učiněného osobou k tomu nezpůsobilou. Dojde-li ke ztrátě způsobilosti po uzavření předmanželské smlouvy a následně i manželství, ztrátou způsobilosti nezaniká ani předmanželská smlouva ani manželství.

Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, může uzavřít manželství, ovšem pouze s přivolením soudu. Soud stanoví rozsah omezení a určí, které právní úkony nemůže dotyčná osoba konat (např. disponovat s majetkem nad určitou hodnotu), nebo bude rozsah omezení určen pozitivně, a to tak, že se určí, ke kterým úkonům je osoba způsobilá.¹⁵⁵

Osoba, jejíž způsobilost je omezená v důsledku duševní choroby, může uzavřít manželství, povolil-li to soud a je-li zdravotní stav slučitelný s účelem manželství. Povolil-li soud uzavřít manželství, nelze automaticky předpokládat, že snoubenec bude způsobilý k uzavření předmanželské smlouvy.

1.3 Zastoupení

Chce-li vstoupit do manželství osoba, která nemá zákonem požadovanou způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy, nemůže tento právní úkon učinit sama. Má ovšem právo požadovat uzavření smlouvy prostřednictvím svého zákonného zástupce.

Zastoupení je přípustné, jedná-li se o ochranu zájmu zastoupeného. Dle § 28 ObčZ., nakládá-li zákonný zástupce s majetkem zastoupeného, vyžaduje se schválení soudu, nejde-

¹⁵⁴ Srov. § 38 odst. 1 ObčZ.

¹⁵⁵ Holub, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, a.s., 2003, str. 63.

li o běžnou záležitost. Předmanželskou smlouvou se sice ještě nenakládá s majetkem, ale zakládá se právní vztah, kterým se majetkové vztahy manželů budou řídit v budoucnu.

V případě smluvního zastoupení, kdy jeden ze snoubenců zmocní zástupce k uzavření předmanželské smlouvy, i když jeho způsobilost není omezená, lze předmanželskou smlouvou sepsat na základě speciální plné moci a nikoliv na základě plné moci všeobecné (generální).¹⁵⁶

2. Dílčí závěr

Ve svobodné společnosti by měl převažovat respekt k individu, k člověku a k jeho svobodné vůli, která by se v právu měla projevovat jako možnost uplatnění autonomie vůle a smluvní svobody.

Proto lze s předmanželskými smlouvami jakožto dohodou mezi mužem a ženou, kteří se rozhodli uzavřít manželství, tj. snoubenci, a chtějí upravit své budoucí majetkové vztahy, v podstatě souhlasit. Předmanželské smlouvy umožňují manželům upravit své záležitosti samostatně a na vlastní odpovědnost, a proto do budoucna zvyšují předvídatelnost a právní jistotu.

Jak již bylo řečeno, ani občanský zákoník ani zákon o rodině předmanželské smlouvy neupravují jako smlouvu typovou, přestože by si pro svůj význam zasloužila větší pozornost.

¹⁵⁶ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 217.

VII. Společný nájem bytu manžely

Společný nájem bytu manžely upravuje Občanský zákoník v § 703 až § 705. Jedná se o specifický případ společného nájmu. Stejně jako subjekty společného jmění manželů, taktéž subjekty společného nájmu bytu manželů mohou být pouze manželé. Je vyloučeno, aby subjekty takového vztahu byli druh/družka či registrovaní partneři. Podstata společného nájmu bytu manžely spočívá v tom, že svědčí oběma manželům společně a nedílně. To se projevuje jak při výkonu práva, tak i pokud jde o jeho zánik společného nájmu bytu.¹⁵⁷

1. Vznik společného nájmu bytu manžely

Společný nájem bytu manžely vzniká, jestliže se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu.¹⁵⁸ Ke vzniku tohoto nájemního vztahu dochází přímo ze zákona okamžikem vzniku manželství, a proto není potřebné žádné zvláštní smlouvy. Vznikne i tam, kde nájemní smlouvu uzavře jen jeden z manželů. Tento právní vztah může existovat pouze tehdy, žijí-li manželé trvale spolu.¹⁵⁹ Podmínka manželství je splněna i v případě, že bylo uzavřeno manželství neplatné.

V případě, že se stal některý z manželů nájemcem bytu před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům společný nájem bytu uzavřením manželství. Ustanovení § 704 odst. 1 ObčZ. řeší vznik společného nájmu v případě, že byt už je předmětem nájemního vztahu jednoho z manželů. U nedružstevního bytu dochází ke vzniku společného práva uzavřením sňatku, kdy se výlučné právo jednoho z manželů mění v právo společné. U bytů družstevních může společný nájem vzniknout i po sňatku, je-li nájemní smlouva uzavřena později.¹⁶⁰ Mají-li každý z manželů v nájmu byt, uzavřením manželství vznikne oběma manželům společný nájem k oběma bytům. Společný nájem bytu manžely by nevznikl pouze v případě, že manželé, kteří nezaložili společnou domácnost, prokazatelně vstoupili do manželství s úmyslem trvale žít odděleně nebo jestliže jejich záměr, trvale spolu žít,

¹⁵⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000.

¹⁵⁸ Srov. § 703 odst. 1 ObčZ.

¹⁵⁹ Srov. § 703 odst. 3 ObčZ.

¹⁶⁰ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J., a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha:C.H.Beck, 2006, str. 1228.

nebyl nikdy uskutečněn v důsledku toho, že aniž by spolu vůbec někdy začali žít, došlo v jejich vztazích k trvalému a hlubokému rozvratu a manželství přestalo plnit svou společenskou funkci.¹⁶¹

Společný nájem bytu manžely může vzniknout pouze v družstevním nebo v nedružstevním bytě. V případě bytu služebního, bytu zvláštního určení a bytu v domě zvláštního určení¹⁶² může mezi manžely vzniknout společný nájem bytu pouze na základě nájemní smlouvy nebo dohodou o rozšíření počtu nájemníků. Společný nájem bytu nevzniká také u bytů ve vlastnictví jednoho či obou manželů.

Způsob vzniku společného nájmu bytu manžely závisí na tom, jestli se jedná o byt nedružstevní nebo byt družstevní.

A. Společný nájem bytu manžely u nedružstevního bytu vzniká:

1) manželé se za trvání manželství stanou nájemci bytu (§703 odst. 1 ObčZ.). Manželé se nájemci mohou stát společným uzavřením nájemní smlouvy s pronajímatelem.

2) jeden z manželů se za trvání manželství stane nájemcem bytu (§703 odst.1 ObčZ.)

Nájemcem bytu za trvání manželství se jeden z manželů stane uzavřením nájemní smlouvy s pronajímatelem. Není rozhodující, že v nájemní smlouvě je uveden pouze jeden z manželů, protože se nájemní právo ze zákona rozšiřuje i na druhého manžela.

Podmínkou v obou případech je, že manželé spolu trvalé žijí. Nesplňují-li manželé danou podmínku, společný nájem bytu manžely nevznikne a nájemcem bytu se stane pouze

¹⁶¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.10.2003, sp. zn. 21 Cdo 969/20002.

¹⁶² **Byty služební** jsou byty v domech a jiných objektech určené pro ubytování osob, které mají v těchto bytech bydlet ze služebních důvodů proto, že by jinak byl ohrožen provoz objektů nebo znemožněn výkon jejich zaměstnání; byty ve vlastnictví nebo v nájmu právnických a fyzických osob, které slouží k ubytování jejich pracovníků, a rovněž byty v domech ve vlastnictví nebo v nájmu právnických a fyzických osob, které slouží k ubytování jejich pracovníků; byty ozbrojených složek, za něž se považují byty v domech výhradně určených pro ubytování vojáků z povolání a občanských pracovníků vojenské správy, pracovníků ministerstva vnitra, ministerstva vnitra České republiky a příslušníků policejního sboru, vojsk ministerstva, bezpečnostní informační služby, Sboru hradní policie, Policie České republiky a Sboru nápravné výchovy České republiky. **Byty zvláštního určení** jsou byty zvláště upravené pro ubytování zdravotně postižených osob. **Byty v domech zvláštního určení** jsou byty v domech s pečovatelskou službou a v domech s komplexním zařízením pro zdravotně postižené občany.

ten z manželů, jemuž svědčí právní důvod vzniku nájemního práva k bytu.¹⁶³ Nežili-li manželé společně v době vzniku nájemního práva k bytu jednoho z manželů, ale později manželské soužití obnovili, vzniká tím i společný nájem bytu manžely.

Manželé spolu trvale nežijí tehdy, jestliže po právní stránce sice jejich manželství ještě trvá, nese však všechny znaky manželství rozvráceného ve smyslu § 23 a § 24 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a manželé spolu již nevedou společnou domácnost ve smyslu ustanovení § 115 ObčZ.; není tedy rozhodující, zda oba manželé ještě obývají společný byt či nikoliv.¹⁶⁴

3) jeden z manželů se stal nájemcem bytu před uzavřením manželství, uzavřením manželství pak vzniká společný nájem bytu manžely (§704 odst. 1 ObčZ.).

Vstupuje-li manžel do manželství jako nájemce nedružstevního bytu, druhému manželu vzniká stejné právo stát se společným nájemcem bytu, jako kdyby se nájemci stali až za trvání manželství. Aby společný nájem bytu manžely mohl vzniknout, musí manžel splňovat podmínku samostatného nájemce bytu. Dále musí být manžel nájemcem bytu a ne jeho vlastníkem, spoluvlastníkem nebo oprávněným z věcného břemene.¹⁶⁵

B. Společný nájem bytu manžely v případě družstevního bytu vzniká:

1) vznikne-li jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manželů i společné členství manželů v družstvu (§ 703 odst.2 ObčZ.)

Společné členství vzniká ex lege výlučně mezi manžely. Společné členství může vzniknout jen tehdy, pokud vznikne právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu; pouhé složení vstupního nebo základního členského vkladu ke vzniku společného členství nestačí.¹⁶⁶ Z titulu společného členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a

¹⁶³ Fiala, J., Korecká, V., Kurka, V. Vlastnictví a nájem bytů. 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2005, str. 267.

¹⁶⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.02.2010, sp. zn. 26 Cdo 1629/2008.

¹⁶⁵ Eliáš, K., a kolektiv. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek, Praha: Linde Praha, 2008, str. 2066.

¹⁶⁶ Viz R 5/1982.

nerozdílně. Pro účely výkonu společného členství mají manželé společný hlas. Na oba manžely se proto hledí jako na jediného člena družstva, nikoli jako na dva členy.¹⁶⁷

Pro vznik práva společného nájmu družstevního bytu manžely a spolu s tím i jejich společného členství v družstvu je rozhodný okamžik vzniku práva nájmu bytu manžela, člena družstva. Právo společného nájmu družstevního bytu manžely (i jejich společné členství v bytovém družstvu) může vzniknout i tehdy, jsou-li manželé již společnými nájemci bytu, nacházejícího se v domě, k němuž následně nabylo bytové družstvo vlastnické právo.¹⁶⁸

2) jeden z manželů se stane nájemcem družstevního bytu před uzavřením manželství, uzavřením manželství vznikne společný nájem bytu manžely (§ 704 odst. 2 ObčZ.)

Ačkoliv při uzavření manželství vznikne oběma manželům právo na společný nájem bytu, protože nájemní právo se ze zákona rozšíří i na druhého manžela, nevznikne ovšem společné členství v bytovém družstvu. Pouze člen bytového družstva zůstává nájemcem bytu. Manžel, kterému nevzniklo členství, není oprávněn ani povinen se jakkoliv podílet na výkonu práv a povinností plynoucích z členství v bytovém družstvu, s výjimkou těch, které se váží na společný nájem družstevního bytu. Na druhé straně je ovšem druhý manžel, jenž není členem bytového družstva, povinen strpět, aby pohledávky bytového družstva vzniklé z titulu členských povinností jeho manžela – člena bytového družstva – byly uspokojeny ze SJM.¹⁶⁹

I v tomto případě platí, že pokud manželé spolu trvalé nežijí, nemůže vzniknout společný nájem bytu.

¹⁶⁷ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 1225.

¹⁶⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 09.04.2009, sp. zn. 26 Cdo 3325/2007.

¹⁶⁹ Dvořák, T. Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu - některé otázky vzájemných vztahů, Obchodněprávní revue, č. 1, 2010, str. 11.

2. Práva a povinnosti manželů společného nájmu

Obsah právního vztahu společného nájmu bytu manželů není v Občanském zákoníku nijak zvlášť upraven. Proto se pro případy obsahu společného nájmu bytu manželé použijí ustanovení § 701 a § 702 odst. 1 ObčZ. I zde můžeme obsah společného nájmu rozdělit na práva a povinnosti nájemců/manželů vůči sobě navzájem a na práva a povinnosti nájemců/manželů vůči třetím osobám.

2.1 Práva a povinnosti nájemců/manželů vůči sobě navzájem

Běžné záležitosti, které se týkají společného nájmu bytu, může vyřizovat každý ze společných nájemců. V ostatních věcech je třeba souhlasu všech; jinak je právní úkon neplatný. Jednalo by se ovšem o relativně neplatný právní úkon. Judikatura řadí mezi běžné věci záležitosti opakující se nebo nezasahující do společného nájemního práva, a to např. zajištění drobných oprav, běžná údržba, placení nájemného, přiměřené pojištění, příjem přeplatků, uznání malého nedoplatku na úhradách za plnění spojená s užíváním bytu, oznámení o potřebě oprav, uplatnění práva na slevu z nájemného, oznámení pronajímateli změnu v počtu osob, které žijí s nájemcem bytě apod.

V ostatních věcech, tj. nikoliv běžných, je nutný souhlas obou manželů. Za běžné záležitosti judikatura nepovažuje např. uzavření smlouvy, jíž by měl být podstatně změněn obsah společného práva manželů k bytu potud, že by se z nájmu na dobu neurčitou měl stát nájem na dobu určitou. Takový právní úkon musí být učiněn ve vzájemné shodě obou manželů.¹⁷⁰ Dále sem můžeme zařadit záležitosti týkající se např. stavebních úprav bytu, nastěhování jiné osoby do bytu, výměny bytu, dohody o zániku společného nájmu bytu apod. V těchto případech je nutný souhlas všech nájemců nebo se nájemci mohou dohodnout na udělení plné moci jednomu ze společných nájemců, který bude následně jednat a zavazovat ostatní.

Soud nemůže případný nesouhlas jednoho z manželů nahradit svým rozhodnutím, protože dle ustanovení § 702 odst. 1 ObčZ. má právo rozhodovat pouze v případě neshod o právech a povinnostech vyplývajících ze společného nájmu bytu.

¹⁷⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000.

2.2 Práva a povinnosti nájemců/manželů vůči třetím osobám

Práva a povinnosti nájemců vůči třetím osobám vyplývají z ustanovení § 701 odst. 2 ObčZ., který stanoví, že z právních úkonů týkajících se společného nájmu bytu, jsou oprávnění a povinní všichni společní nájemci společně a nerozdílně.

3. Zánik společného nájmu bytu manžely

Zánik společného nájmu bytu manžely můžeme rozlišit na zánik společného nájmu bytu manžely za trvání manželství a na zánik společného nájmu bytu manžely v souvislosti se zánikem manželství.

3.1 Zánik společného nájmu bytu manžely za trvání manželství

Důvody pro zánik společného nájmu bytu v případě manželů jsou stejné jako důvody, na základě kterých zaniká nájem bytu v případě jedné osoby. Jsou to obecné důvody zániku nájmu bytu upravené v § 710 a § 711 ObčZ. Protože se jedná o nedílnou povahu práva společného nájmu bytu manžely, je třeba, aby se takový důvod zániku týkal obou manželů.

Obecnými důvody zániku společného nájmu bytu manžely jsou:

1) **písemná dohoda;** jde o preferovaný právní důvod, který musí mít písemnou formu. Dohodou může zaniknout jak nájem na dobu určitou, tak i nájem na dobu neurčitou. Dohoda jakožto právní úkon musí splňovat náležitosti vyžadované zákonem. Strany dohody nemusí uvádět důvody vedoucí k uzavření této dohody, musí ovšem uvést dobu, kdy nájem bytu končí. Konec nájmu dohodou, na rozdíl od výpovědi, nemusí spadat na konec měsíce. Dohoda o zániku bytu musí být uzavřena oběma manžely, příp. jedním z manželů na základě plné moci od druhého manžela, jinak by byla dohoda relativně neplatná.

2) **písemná výpověď;** i výpověď musí mít písemní formu. Výpověď může podat nejen pronajímatel¹⁷¹, ale i nájemce. Pronajímatel může dát výpověď pouze ze zákonných důvodů. V některých případech s přivolením soudu a v některých případech bez

¹⁷¹ Srov. zejména § 685 odst. 3 ObčZ., § 711 odst. 2 ObčZ., § 711a ObčZ.

něj. Nájemce nemusí důvod výpovědi uvádět.¹⁷² Ve výpovědi musí být uvedena lhůta, kdy nájem bytu končí, přičemž tato lhůta nesmí být kratší než tři měsíce a musí končit ke konci kalendářního měsíce. Dává-li výpověď pronajímatel, musí být výpověď dána oběma manželům a oběma musí být také doručena.¹⁷³ V případě, že výpověď ze společného nájmu bytu podávají manželé, jedná se o právní úkon, při kterém je potřebný společný souhlas manželů, což znamená, že jeden z manželů nemůže platně jednat za druhého. Výjimkou je, kdy manžel jedná na základě plné moci udělené mu druhým manželem.

3.) uplynutí doby; tento výpovědní důvod je upraven v § 710 odst. 3 ObčZ. Nájem sjednaný na dobu určitou skončí automaticky uplynutím sjednané doby. Pro tento důvod je charakteristickým rysem to, že nájemce nemůže od pronajímatele požadovat zajištění bytové náhrady po uplynutí sjednané doby nájmu.¹⁷⁴ Novela zákona č. 107/2006 Sb., s účinností od 31.03.2006, v § 686a odst. 6 ObčZ. v souvislosti s § 676 odst. 2 ObčZ. vylučuje možnost konkludentního prodloužení nájemního vztahu. Do té doby, užívá-li nájemce věci i po skončení nájmu a pronajímatel proti tomu nepodá návrh na vydání věci nebo na vyklizení nemovitosti u soudu do 30 dnů, obnovuje se nájemní smlouva za týchž podmínek, za jakých byla sjednaná původně. Nájem sjednaný na dobu delší než rok se obnovuje vždy na rok. Nájem sjednaný na dobu kratší se obnovuje na tuto dobu.

4.) ukončení výkonu práce pro pronajímatele; dle § 710 odst. 4 ObčZ.: „Nájem bytu, který byl sjednán na dobu výkonu práce pro pronajímatele, skončí posledním dnem kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž nájemce přestal bez vážného důvodu na své straně vykonávat práce pro pronajímatele.“ Vážným důvodem na straně nájemce je např. přiznání starobního nebo invalidního důchodu, nemožnost nájemce dle lékařského posudku vykonávat sjednanou práci a pronajímatel pro něj nemá jinou vhodnou práci, nebo skončení pracovního poměru výpovědí danou pronajímatelem z důvodu organizačních změn. V tomto případě se nájem bytu změní na nájem na dobu neurčitou, a

¹⁷² Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 1246.

¹⁷³ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.06.1997, sp. zn. 2 Cdon 37/97.

¹⁷⁴ Zákon č. 102/1992 Sb. stanoví v § 6 odst. 3 výjimku, a to, že dojde-li k zániku nájemního vztahu sjednaného na dobu určitou delší deseti let, má nájemce právo na bytovou náhradu, pokud po uzavření nájemní smlouvy nastanou na jeho straně takové závažné okolnosti, že na něm není možno spravedlivě požadovat vyklizení bytu bez náhrady.

to od prvního dne měsíce následujícího po měsíci, v němž nájemce přestal vykonávat práce pro pronajímatele.

Právo společného nájmu bytu manželů může zaniknout za trvání manželství také pouze jednomu z manželů, a to přímo ze zákona z důvodu trvalého opuštění společné domácnosti jedním z manželů. Judikatura definuje trvalé opuštění společné domácnosti jako „jednání vedené s úmyslem domácnost zrušit a již neobnovit. Trvalé opuštění společné domácnosti ve vztahu mezi manžely je takové jednání, kdy za trvání manželství jeden z nich byt opustí a lze dovodit, že tak učinil s úmyslem se již nevrátit a neobnovit manželské soužití.“¹⁷⁵ Nejvyšší soud ve svém rozsudku považuje trvalé opuštění společné domácnosti jako úkon nejen faktický, ale i právní. Proto musí být svobodným projevem vůle manžela, který domácnost opouští. O případ tohoto druhu nejde též v případě, že opuštění společné domácnosti je motivováno snahou vyhnout se neshodám, ke kterým mezi manžely před opuštěním společné domácnosti docházelo a jejich opakování bylo možné reálně očekávat.¹⁷⁶ Zánik společného nájmu bytu je právním následkem trvalého opuštění společné domácnosti jedním z manželů. Jediným nájemcem bytu tak zůstává druhý z manželů. Právní následky jednání směřujícího k opuštění společné domácnosti nastávají v době, kdy nájemce svoji vůli trvale opustit společnou domácnost projevil a realizoval. Nelze vyloučit situaci, že nájemce úmysl trvale opustit společnou domácnost pojme až po odchodu ze společné domácnosti nebo že vůli trvale opustit společnou domácnost nezrealizuje v jednom časovém období.¹⁷⁷

Opustí-li trvale společnou domácnost v případě družstevního bytu manžel, jemuž svědčí toliko právo společného užívání nájmu družstevního bytu, ale nikoli také společné členství v družstvu, zanikne v důsledku analogického použití § 707 odst. 2 a § 708 ObčZ. právo společného nájmu bytu, a jediným nájemcem se stane druhý z manželů.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.06.2006, sp. zn. 26 Cdo 386/2006.

¹⁷⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 643/2001.

¹⁷⁷ Tak rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.09.2006, sp. zn. 26 Cdo 1329/2006.

¹⁷⁸ Blíže rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.09.2000, sp. zn. 26 Cdo 105/99.

3.2 Zánik společného nájmu bytu manželů při zániku manželství

Jak již bylo uvedeno v jiné části této rigorózní práce, manželství může zaniknout rozvodem, smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášení za mrtvého.

A. Zánik společného nájmu bytu manžely rozvodem manželství

Rozvedou-li se manželé, kteří jsou nájemci nedružstevního bytu, mohou vzniknout dvě situace:

1.) Manželé se dohodli, že se právo společného nájmu bytu zrušuje a zároveň se dohodli, který z manželů se stane výlučným nájemcem

Rozvod nezpůsobuje zánik společného nájmu bytu. K tomu dochází až platností a účinností dohody mezi manžely. Zákon nevyžaduje, aby dohoda měla písemnou formu, může mít formu písemnou nebo konkludentní. Z hlediska možné součinnosti obce při zajištění bytové náhrady a zabránění pochybnosti o existenci dohody se ovšem doporučuje písemná forma. Dohoda je právní úkon, a proto musí obsahovat všechny jeho zákonné náležitosti. Obsahem dohody je projev vůle o skončení společného nájmu bytu manžely, určení, který z manželů zůstane nájemcem bytu, a popř. zajištění bytové náhrady.

2.) Nedohodnou-li se rozvedení manželé na nájmu bytu, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se zrušuje právo společného nájmu bytu. Současně určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce (§ 705 odst. 1 ObčZ.)

Předpokladem rozhodnutí soudu o zrušení práva společného nájmu bytu je skutečnost, že účastníkům takovéto práva vzniklo a že ke dni rozhodování soudu trvá. Návrhem není soud vázán, jelikož jde o řízení, kde z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahů mezi účastníky.¹⁷⁹ Dle § 705 odst. 3 ObčZ. soud při rozhodování o dalším nájmu bytu vezme zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajimatele. Další skutečnosti, které by soud měl při rozhodování zvážit, jsou majetkové a osobní poměry bývalých manželů, možnost zajištění náhradního bytu, podíl na rozvratu manželství, podíl na získání bytu apod.

¹⁷⁹ Fiala, J., Korecká, V., Kurka, V. Vlastnictví a nájem bytů. 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2005, str. 276.

Obsah soudního rozhodnutí dle ustanovení § 705 odst. ObčZ. je v podstatě totožný jako u dohody rozvedených manželů. Musí obsahovat výrok o zrušení společného nájmu bytu manžely, určení jednoho z rozvedených manželů dalším nájemcem bytu a povinnosti druhého z nich vyklidit byt.

Soud dle § 705 odst. 3 ObčZ. při rozhodování o dalším nájmu bytu vezme zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí, stanovisko pronajímatele i k dalším právně významným hlediskům, např. k širším okolnostem rozvratu manželství, k sociálním a zdravotním poměrům rozvedených manželů, a k tomu, jak se který z rozvedených manželů zasloužil o získání bytu apod.

Ohledně bytové náhrady¹⁸⁰ dospěl Nejvyšší soud ve své rozhodovací činnosti k následujícímu závěru: „Manžel, který za trvání manželství užívá byt v domě, jehož vlastníkem je druhý z manželů, odvozuje své právo v tomto bytě bydlet od existujícího rodinněprávního vztahu, neboť obsah tohoto vztahu je kromě jiného tvořen povinností manželů žít spolu i vzájemnou vyživovací povinností manželů. Na tomto základě má manžel – nevlastník – právo bydlet se svým manželem v bytě nacházejícím se v domě ve vlastnictví druhého manžela, a druhý manžel (vlastník) má povinnost mu toto bydlení umožnit. Rozvodem manželství uvedený právní důvod bydlení zaniká a manžel (nevlastník) se může domáhat vyklizení bytu. Nárok na bytovou náhradu rozvedeného manžela, kterému rozvodem manželství zanikl právní důvod užívání bytu ve vlastnictví druhého manžela a který je proto povinen byt vyklidit, není v občanském zákoníku výslovně upraven; přestože však nelze dovodit, že rozvedenému manželovi v takovém případě bytová náhrada nepřísluší.“ Dále uvádí, že „rozvedený manžel, který i po zániku manželství rozvodem zůstal bydlet v domě ve vlastnictví druhého z manželů, není zásadně povinen vyklidit byt bez zajištění bytové náhrady.“¹⁸¹

V případě družstevního bytu jsou důvody, které vedou k zániku společného nájmu manželů, stejné jako u nedružstevního bytu. Výjimkou je situace, nabyli-li nájemce právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu před uzavřením manželství. Rozvodem manželství v tomto případě dochází k automatickému zániku společného nájmu

¹⁸⁰ V případě bytové náhrady je třeba náhradním bytem rozumět byt, který vyhovuje kritériím stanoveným v § 712 odst. 2 větě první ObčZ.

¹⁸¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 01.10.2003, sp. zn. 26 Cdo 1547/2003.

družstevního bytu manžely. Právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství.¹⁸²

B. Zánik společného nájmu bytu manželů smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášením za mrtvého

Došlo-li k zániku společného nájmu bytu manželů smrtí jednoho z manželů nebo prohlášením za mrtvého, u nedružstevního bytu se jediným nájemcem bytu stane pozůstalý manžel.

Došlo-li k zániku společného nájmu bytu manželů smrtí jednoho z manželů nebo prohlášením za mrtvého, u družstevního bytu dochází též k zániku společného nájmu bytu. V případě, že se zemřelý manžel stal družstevním nájemcem po uzavření manželství a manželé byli společnými členy družstva/společnými nájemci družstevního bytu, úmrtím jednoho z nich dojde k zániku práva společného členství/společného nájmu a jediným členem a nájemcem se stane pozůstalý manžel. V případě, že zemřelý manžel získal právo na nájem družstevního bytu před uzavřením manželství a byl tedy jediným členem bytového družstva, smrtí člena družstva/nájemce bytu přechází členský podíl i družstevní nájem bytu na toho z dědiců, kterému připadl členský podíl.¹⁸³ Nestane-li se dědicem pozůstalý manžel, je povinen se z bytu vystěhovat, avšak až v době, kdy mu bude zajištěna bytová náhrada.

4. Dílčí závěr

Při společném nájmu bytu manželů se jedná o specifický případ společného nájmu, kdy subjekty mohou být pouze manželé.

Společný nájem bytu manželů vzniká, stane-li se jeden z manželů nebo oba manželé nájemci bytu. Nicméně nájem bytu může vzniknout jen u družstevního nebo nedružstevního bytu a nikoliv u bytu služebního, bytu zvláštního určení či bytu v domě zvláštního určení.

¹⁸² Viz § 705 odst. 2 ObčZ.

¹⁸³ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník, Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 1242.

Ohledně práv a povinností manželů při nájmu bytu manželů vůči sobě navzájem lze konstatovat, že při běžných záležitostech se souhlas druhého z manželů nevyžaduje na rozdíl od výkonů ostatních záležitostí, kde je souhlas druhého manželů nezbytný. Vůči třetím osobám jsou manželé při nájmu bytu oprávnění a povinní společně a nerozdílně.

Společný nájem bytu manželů může zaniknout za trvání manželství z obecných důvodů zániku nájmu bytu, jako je písemná výpověď, uplynutí doby nebo ukončení výkonu práce pro pronajímatele. Jednomu z manželů zaniká společný nájem bytu při trvalém opuštění společné domácnosti. V souvislosti se zánikem manželství zaniká společný nájem bytu smrtí jednoho z manželů nebo rozvodem, přičemž se manželé buď dohodnou, který z nich zůstane výlučným nájemcem, nebo nedohodnou-li se, rozhodne soud na návrh jednoho z manželů o zániku nájmu společného bytu a zároveň určí, který z manželů bude byt jako nájemce užívat.

VIII. Zánik SJM

Existence SJM, jak již bylo zmíněno na začátku této práce, je vázána na trvání manželství. Proto při zániku manželství zaniká také SJM. Tato forma úpravy majetkových vztahů mezi manžely představuje pouze dočasné uspořádání právních vztahů ke společnému majetku manželů.

Společné jmění zaniká nejpozději se zánikem manželství. Nikdy nemůže existovat společné jmění bez manželství. Naopak, situace, kdy manželství trvá, ale společné jmění zaniklo, nastat může.

Zánik SJM můžeme rozlišit na zánik absolutní a relativní. Absolutním zánikem rozumíme právní skutečnost, která nastala v důsledku zániku manželství, které má ve vztahu ke společnému jmění monopolní postavení. Jde o definitivní skončení existence manželství i existence SJM bez možnosti obnovy. Naproti tomu relativní zánik je také skončení trvání majetkového společenství mezi manžely, ale v tomto případě, pokud pominou důvody, které vedly k jeho zrušení, může soud na návrh jednoho z manželů rozhodnout o obnově zaniklého majetkového společenství.¹⁸⁴

Společné jmění manželů může zaniknout buď v souvislosti se zánikem manželství, nebo za doby trvání manželství.

1. Zánik SJM zánikem manželství

Zánik společného jmění manželů je upraven v § 149 ObčZ. tak, že SJM zaniká zánikem manželství. Rozlišujeme dva způsoby zániku manželství. První je zánik manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého jednoho z manželů, druhým způsobem je rozvod manželství.

1.1 Zánik manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého

V případě smrti jednoho z manželů nebo společnou smrtí zaniká společné jmění ke dni smrti. Zaniklo-li manželství prohlášením za mrtvého, rozhodující je nikoliv

¹⁸⁴ Pavelková, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 175.

předpokládané datum úmrtí uvedené v rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, ale až právní mocí soudního rozhodnutí. Je irelevantní, zda došlo k prohlášení proto, že nelze prokázat smrt předepsaným způsobem, nebo proto, že lze usoudit, s ohledem na všechny okolnosti, že určitá osoba nežije. Výjimkou je případ, kdy soud rozsudek zruší z důvodu, že osoba, kterou svým rozhodnutím prohlásil za mrtvou, žije. Tento rozsudek bude zrušen i bez návrhu a zaniklé manželství se tím obnoví. Obnova se týká také SJM a veškerých majetkových vztahů s účinky *ex tunc*. Věci nabyté v meziobdobí jedním z manželů se stanou součástí SJM. Z důvodu právní jistoty se však nevyžaduje, aby byly právní úkony učiněné v meziobdobí jen jedním z manželů, jež přesahují obvyklou správu věcí bez souhlasu druhého manžela, neplatné. Nelze totiž dopustit, aby se pro platnost právního úkonu požadovaly dodatečně další podmínky, jež v době uskutečnění zákon nevyžadoval. To platí ale pouze tehdy, pokud „pozůstalý“ manžel neuzavřel manželství nové. V opačném případě se původní manželství neobnoví a SJM se považuje za zaniklé rozhodnutím o prohlášení za mrtvého. Původní manželství se neobnoví ani v případě, kdy již nové manželství zaniklo smrtí nebo rozvodem.

Stejně účinky jako prohlášení za mrtvého má prohlášení manželství za neplatné. Manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, se považuje za neuzavřené od začátku, tj. od doby, kdy bylo neplatně uzavřeno.¹⁸⁵ Dnem právní moci rozsudku, kterým soud vyhlásil manželství za neplatné, zanikne *ex lege* zpětně ke dni vzniku jak manželství, tak společné jmění manželů. Nicméně, do té doby manželství existuje a zároveň existuje i SJM. Neplatné manželství nastává, je-li uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou, anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá, mezi předky a potomky a mezi sourozenci, nezletilými staršími šestnácti let bez povolení soudu nebo osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům nebo stíženou duševní poruchou, která by měla za následek zbavení způsobilosti k právním úkonům bez povolení soudu.¹⁸⁶ Soud v těchto případech vysloví neplatnost manželství i bez návrhu.

¹⁸⁵ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J. Zákon o rodině. Komentář a předpisy související, Praha: Linde, 2007, str. 37.

¹⁸⁶ Viz § 11 až § 14 ZoR.

1.2 Zánik manželství rozvodem

Rozhodnutí soudu o rozvodu manželství je nejběžnějším způsobem zániku manželství. Zánik manželství, a tím i zánik SJM, je vázán na den právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu. Základním předpokladem zrušení manželství rozvodem dle zákona o rodině je, že manželství je natolik trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Rozvrat je charakterizován jako hluboký a trvalý nesoulad mezi manžely.

Proto je pro úpravu rozvodu někdy používán pojem sporný rozvod, protože manželé nejsou schopni upravit všechny otázky týkající se rozvodu dohodou a je nutné, aby spory a vzájemné vypořádání mezi nimi řešil soud. Jiný orgán než soud o rozvodu manželství nesmí rozhodovat.

Dle § 24 ZoR. jsou podmínky pro rozvod splněny, je-li manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení společného soužití. Neschopnost udržet fungující manželství musí být nikoliv krátkodobého nesouladu mezi manžely, ale trvalá a nezvratitelná. Soud přitom bere v úvahu příčiny rozvratu manželství. Je-li tvrzení obou účastníků shodné, soud může z těchto shodných tvrzení vyjít. Zákaz rozvodu manželství je upraven v odstavci druhém, a to v případě, že by byl rozvod v rozporu se zájmy nezletilých dětí.

Věcně legitimováni k podání návrhu na rozvod jsou oba manželé. Není možné, aby návrh podali oba manželé současně. Skutečnost, že jiné osoby než manželé nemohou podat návrh na rozvod, posiluje princip, že manželé rozhodují o svém soužití sami.

Soud může podle § 24b ZoR. zamítnout návrh na rozvod manželství, nesouhlasí-li s rozvodem manžel, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel a rozvodem by mu byla způsobena zvláště závažná újma¹⁸⁷, a pokud mimořádné okolnosti svědčí pro zachování manželství. Jedná se o tzv. ztížený rozvod, resp. sporný rozvod s tvrdostní klauzulí.

Samo konstatování, že manželství je tak hluboce rozvráceno, že další spolužití již není možné, nestačí. Soud musí zkoumat, zda k němu opravdu došlo, což má za následek, že se krize v manželství ještě více prohlubuje. Proto byl novelou z roku 1998 včleněn do

¹⁸⁷ Pojmem zvláště závažná újma zákon rozumí především újmu osobní povahy spočívající například v nedobré zdravotním stavu manžela, který s rozvodem nesouhlasí.

zákonu o rodině nový § 24a, tzv. nesporný rozvod. Pokud jsou manželé schopni dohodnout se na zákonem stanovených náležitostech a splní zákonné podmínky, platí domněnka rozvratu manželství automaticky a soud příčiny rozvratu nezjišťuje.¹⁸⁸

Tento právní názor zastává i Nejvyšší soud, podle kterého „zákon o rodině ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje (a tedy dovoluje) jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než ve společném jmění a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad § 149 odst. 2 občanského zákoníku, aniž by tím zasahoval do zákonné úpravy podle § 149 odst. 1, 2, 3 a § 150 občanského zákoníku o vypořádání společného jmění manželů zaniklého po rozvodu ve smyslu § 24 zákona o rodině.“¹⁸⁹

Zákon o rodině v § 24a stanoví několik podmínek pro rozvod bez zjišťování příčin rozvodu – manželství trvá alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí, oba manželé s rozvodem souhlasí, předloží smlouvy s úředně ověřenými podpisy, které obsahují uspořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, jakož i pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

2. Zánik SJM za doby trvání manželství

Právní skutečnosti, které způsobují zánik společného jmění manželů, pokud manželství stále trvá, jsou vyslovení trestu propadnutí majetku jednoho z manželů trestním soudem nebo prohlášením konkursu. V těchto případech dochází k zániku SJM bez ohledu na vůli manželů.

2.1 Vyslovení trestu propadnutí majetku

K zániku SJM při uložení trestu propadnutí majetku dochází právní mocí tohoto rozhodnutí. Podle § 66 TZ se trest propadnutí majetku ukládá, odsuzuje-li se pachatel

¹⁸⁸ Volková, J. Základní úprava rozvodu manželství v České republice, Německu a Rakousku, Právní fórum, č. 7, 2009, str. 293.

¹⁸⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.07.2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005.

k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.

Trest propadnutí majetku se vztahuje na celý majetek odsouzeného k tomuto dni. Zanikají i věcná břemena a pohledávky váznoucí na propadlém majetku. Odsouzený manžel od tohoto dne již není oprávněn disponovat se svým majetkem. Vlastníkem propadnutého majetku, který po vypořádání případně odsouzenému manželovi, se stává stát. Na stát přecházejí nejen věci, ale i jiná majetková práva jako například pohledávky (tzv. nucená cesse). Závazky odsouzeného ovšem nepřecházejí na stát, ale musí být přikázány druhému manželovi.

Výkon trestu propadnutí majetku se dle § 66 odst. 3 TZ nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Životními potřebami se rozumí odůvodněné potřeby občana na současné hmotné a kulturní úrovni. V § 322 odst. 2 OSŘ jsou vyjmenované věci, které jsou vyloučeny z výkonu rozhodnutí. Jedná se zejména o běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsten a jiné předměty podobné povahy, zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě a hotové peníze do částky odpovídající dvojnásobku životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu. Tyto potřeby se vyloučením věcí a předmětů z propadlého majetku mají uspokojit jen v nezbytném rozsahu. Majetek odsouzeného nacházející se v cizině je možné postihnout trestem propadnutí majetku jen tehdy, spadá-li tento majetek do jurisdikce České republiky. Věcí získané trestnou činností se do majetku pachatele nezapočítávají, protože vlastnictví nelze nabýt trestným činem.

Tímto způsobem zaniká SJM v případě, že nezaniklo z jiného důvodu již předtím nebo v případě, že nebylo zrušeno už za trvání manželství anebo že si manželé nevyhradili vznik společného jmění ke dni zániku manželství. Dále zaniká též tehdy, když byl tento druh trestu uložen oběma manželům zároveň a dále tehdy, byl-li uložen trest propadnutí majetku pouze ve vztahu k části majetku pachatele.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Šámal a kol. Velké komentáře, Trestní zákoník I. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 770.

Trest propadnutí majetku jako způsob zániku SJM má sloužit k ochraně druhého manžela, protože trest propadnutí majetku postihuje pouze ten majetek, který případně odsouzenému po vypořádání, nikoliv celý společný majetek manželů.

2.2 Prohlášení konkurzu

Druhým důvodem zániku SJM za doby trvání manželství je prohlášení konkurzu na majetek dlužníka. Tento způsob zániku SJM je upraven v zákoně č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon.

Řízení o vypořádání SJM úpadce je zvláštním druhem sporu vyvolaným konkurzem, kterým se vymezuje rozsah majetku konkurzní podstaty a který nahrazuje spor o vyloučení věcí z konkurzní podstaty.¹⁹¹

Je-li prohlášen konkurz na majetek úpadce a jeho společný majetek ke dni prohlášení konkursu nebyl zrušen, je nutné ho vypořádat. Při vypořádání SJM po prohlášení konkurzu vystupuje na jedné straně manžel úpadce a na druhé straně správce konkurzní podstaty. Ten má oprávnění na vypořádání SJM podáním návrhu k soudu nebo dohodu, kterou může uzavřít namísto dlužníka.

Prohlášení konkurzu na fyzickou osobu zasahuje jak majetek úpadce, tak i majetek jeho manžela, protože SJM zaniká a dochází k jeho vypořádání. Zaniklo-li SJM dříve a nebylo vypořádáno, dochází k jeho vypořádání. Vypořádání se provede podle obecných zásad obsažených v občanském zákoníku. Existují však určité odlišnosti, protože insolvenční zákon je ve vztahu k občanskému zákoníku *lex specialis*. Prvním odlišením je to, že je v řízení omezena smluvní volnost účastníků tak, že při uzavření dohody se vyžaduje souhlas věřitelského výboru a schválení soudem, který nad konkurzem vykonává dohled. Druhou výjimkou je, že majetek sloužící k podnikání připadne do konkurzní podstaty, a nemůže být přiřknut jeho manželovi.

Probíhá-li soudní řízení o vypořádání již dříve zaniklého společného jmění, prohlášením konkurzu se nepřerušuje, ovšem namísto úpadce do něj vstupuje správce

¹⁹¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.06.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98.

konkurzní podstaty. K uspokojení pohledávek věřitelů pak může sloužit jen majetek, který byl přikázán úpadci.¹⁹²

Soudní praxe zastává stanovisko, že dokud není vypořádáno majetkové společenství úpadce a jeho manžela, je insolvenční správce oprávněn nakládat s nevypořádaným majetkem stejně, jako by s ním mohl nakládat (kdyby konkurzu nebylo) samotný úpadce.¹⁹³

Majetková podstata, kterou tvoří majetek podléhající konkurzu, je závislá na subjektu, který podal insolvenční návrh. Podal-li návrh dlužník, do majetkové podstaty náleží dle § 205 odst. 1 InsZ majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení. Jestliže insolvenční návrh podal věřitel, do majetkové podstaty patří majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem; dále majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka; a majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení po vydání těchto rozhodnutí. Do majetkové podstaty patří i podíl dlužníka na majetku ve společném jmění dlužníka a jeho manžela.

Zákon poskytuje ochranu věřitelům úpadce, zkracuje-li dlužník uspokojení jejich pohledávek. Neplatné jsou tak smlouvy o zúžení SJM, rozšíření SJM, jestliže se na základě této smlouvy stal společným majetkem majetek do té doby patřící pouze úpadci anebo do SJM připadl dosud výlučný závazek manžela úpadce a všechny dohody o vypořádání SJM, pokud tyto smlouvy a dohody byly uzavřeny nejvíce šest měsíců před podáním návrhu na prohlášení konkurzu a po něm.¹⁹⁴

Vznik nového SJM úpadce a jeho manžela není po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu možný. V případě, že úpadce uzavře nové manželství, je vznik SJM odložen ke dni zániku účinků prohlášení konkurzu. Zrušením konkurzu zanikají účinky prohlášení konkurzu, SJM se však automaticky neobnovuje, ale lze ho obnovit jen rozhodnutím soudu. Vypořádání SJM při prohlášení konkurzu na jednoho z manželů má za cíl ochranu druhého manžela, aby do konkurzní podstaty nespádl veškerý majetek v SJM.

¹⁹² Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, str. 244.

¹⁹³ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.07.2008, sp. zn. 29 Odo 823/2006.

¹⁹⁴ Kozák, J., Budín, P. Konkurs a vyrovnání očima soudce, Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o., 2006, str. 95.

3. Dílčí závěr

Společné jmění manželů je závislé na existenci manželství. Zanikne-li manželství, zaniká také SJM. Zánik společného jmění manželů můžeme rozlišovat podle toho, zda zaniklo v souvislosti se zánikem manželství nebo zda zaniklo za doby trvání manželství.

Došlo-li k zániku SJM v souvislosti se zánikem manželství, mohlo k tomu dojít v důsledku smrti jednoho z manželů nebo společnou smrtí nebo rozvodem. Rozvod přitom rozlišujeme na rozvod sporný, ztížený nebo nesporný.

Zánik společného jmění manželů za doby trvání manželství může nastat, dojde-li k takovým právním skutečnostem, jako je vyslovení trestu propadnutí majetku nebo prohlášením konkurzu. V těchto případech dochází k zániku SJM bez ohledu na vůli manželů.

IX. Obnova zrušeného SJM

Zaniklo-li SJM za trvání manželství (např. výrokem soudu o propadnutí majetku nebo výrokem soudu o nařízení konkursu na majetek jednoho z manželů), zákon dává v § 151 ObčZ. manželům možnost obnovení společného jmění za předpokladu, že manželství stále trvá. Obnova SJM je ovšem vyloučena smlouvou manželů. Může tak být učiněno pouze rozhodnutím soudu. Jiná forma obnovy není přípustná, i kdyby se jednalo o písemnou dohodu.

První podmínkou obnovy je soudní rozhodnutí. Soud musí rozhodnout, jestli důvody, které ke zrušení SJM vedly, již pominuly. Břemeno dokazování těchto skutečností je na tom z manželů, který podal návrh na zahájení řízení.

Druhá podmínka pro obnovení SJM spočívá v podání návrhu jednoho z manželů. Otázkou zde bude, jestli soud vydá kladné stanovisko pro obnovu SJM i v případě, kdy s jeho obnovou nebude souhlasit druhý manžel. Zákon to ve svých ustanoveních žádným způsobem neupravuje, a proto toto rozhodnutí ponechá na uvážení soudu. Soud by měl rozhodovat s ohledem na potřeby a zájmy nezletilých dětí a rodiny.¹⁹⁵

Obnovení společného jmění manželů znamená nový vznik spoluvlastnických vztahů, nikoliv oživení předešlých. Výrok soudu působí ex nunc, to znamená od momentu právní moci rozsudku, kterým soud obnovu povolil a vztahuje se jen na to, co bylo nabyto po právní moci rozhodnutí, nikoliv na majetek dříve nabytý.

¹⁹⁵ Pavelková, B. Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004, str. 183.

X. Vypořádání SJM

Po zániku SJM musí nutně dojít k jeho vypořádání, které je upravené v § 149, § 149a a § 150 občanském zákoníku. Vypořádáním se rozumí uspořádání majetkových vztahů mezi manžely ke jmění, které bylo předmětem SJM v době jeho zániku, a to podle zásad vyjádřených v § 149 ObčZ.¹⁹⁶ Vypořádání majetku se provádí ke dni zániku SJM, tedy ke dni zániku manželství.

Vypořádání SJM musí nastat bez ohledu na to, zda SJM zaniklo za trvání manželství nebo až po zániku manželství. Mezi zánikem SJM a vypořádáním může dojít k určité časové prodlevě. Podle toho, jakým způsobem manželství zaniklo, se vypořádání koná mezi manžely, resp. bývalými manžely (např. v případech rozvodu, vyhlášení manželství za neplatné), nebo mezi jedním z manželů a jinou osobou (v případě smrti jednoho z manželů se SJM vypořádává mezi pozůstalým manželem a dědici). Při propadnutí majetku jednoho z manželů (uložením trestu propadnutí majetku) se SJM vypořádává mezi manžely a státem. Pokud SJM zaniklo vyhlášením konkurzu, vykoná se vypořádání mezi insolvenčním správcem a druhým manželem.¹⁹⁷

Vypořádáním se vlastnické právo nezřizuje, nenabývá a nejde o žádný převod ani přechod.¹⁹⁸ Při vypořádání SJM dochází k situaci, že manžel, kterému nebyl v rámci vypořádání majetek přikázán, ztrácí vlastnické právo k tomuto majetku.

Při vypořádání společného jmění manželů by měl být vypořádán veškerý majetek, který tvořil předmět SJM. Pokud zůstal nějaký majetek nevypořádán, nemá to vliv na již vypořádaný majetek. Opomenutý majetek se vypořádá v doplněném vypořádání. Při tomto doplněném vypořádání se přihlédne k předešlému vypořádání SJM.

Až do novely občanského zákoníku č. 131/1982 Sb. muselo dojít najednou k vypořádání celého BSM buď dohodou, nebo rozhodnutím soudu. Pokud se manželé rozhodli vypořádat svůj majetek dohodou, musela být tato uzavřena ohledně veškerého majetku spadajícího do BSM. Případná dohoda o částečném vypořádání by tedy byla

¹⁹⁶ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. Třetí opravené a doplněné vydání, Brno: Nakladatelství Doplněk Masarykova univerzita, 2002, str. 142.

¹⁹⁷ Vojčák, P. Občianske právo hmotné I, Bratislava: Equilibria, 2008, str. 280.

¹⁹⁸ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vydání, Praha: Linde, 2000, str.168.

neplatná. Úkolem soudu tak bylo iniciativně zjišťovat, co vše do BSM spadá. Soud nebyl vázán návrhy účastníků a vše, co podle něj patřilo do BSM, musel vypořádat. Po zavedení zákonné domněnky vypořádání ex lege bylo možno připustit, že obsahem dohody bude vypořádání jen části společného majetku a ohledně zbytku došlo k vypořádání zákonnou domněnkou nebo i rozhodnutím soudu, který však při respektování uzavřené dohody o části majetku rozhodl tak, aby celkové vypořádání bylo provedeno v souladu se zákonnými zásadami.¹⁹⁹

Vypořádání SJM je možné provést třemi způsoby, a to dohodou manželů, soudním rozhodnutím nebo zákonnou domněnkou.

1. Vypořádání SJM dohodou

Jednou z možností vypořádání SJM je dohoda. Tím je zachován princip dispozitivnosti soukromoprávních vztahů. Možnost uzavřít dohodu o vypořádání SJM tak představuje praktické naplnění autonomie vůle a smluvní svobody v ryze privátních záležitostech manželů²⁰⁰, proto jí zákon dává přednost před ostatními způsoby vypořádání.

Forma dohody byla až do 31.12.1992 ponechaná na vůli manželů. Dohoda tak mohla být uzavřena i konkludentně. Z toho důvodu proto v případech nemovitostí vznikaly problémy. Vyřešila to až novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 264/1992 Sb., která vysloveně zakotvila obligatornost písemné formy u nemovitostí. Dohoda tak nabývá účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Sankcí za její nedodržení je absolutní neplatnost. V současné době je vždy obligatorní písemná forma dohody. Je-li předmětem SJM nemovitost, vyžaduje se také vklad do katastru nemovitostí. Pochybnosti vznikaly při otázce, zda ve lhůtě tří let stačí jen uzavření dohody o vypořádání nebo zda v tomto období musí nastat účinky vkladu do katastru nemovitostí. Usnesení Ústavního soudu stanovilo, že právní účinky vkladu se vždy váží ke dni doručení návrhu na vklad katastrálnímu úřadu a k žádnému jinému datu.

¹⁹⁹ Bičovský, J. Některé poznámky k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, Právní praxe, č. 4, 1993, str. 225.

²⁰⁰ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1. vydání, Praha: Linde 2000, str. 224.

Dohoda může být uzavřena pouze do tří let od zániku SJM. Pokud nebyla v této době dohoda uzavřena, nastává nevyvratitelná právní domněnka a manželství se vypořádá podle § 150 odst. 4 ObčZ. Dohodou může být vypořádána i jen část majetku. O zbytku může na základě návrhu rozhodnout soud nebo se vypořádá po uplynutí tří let od zániku SJM podle zákonné domněnky stanovené v § 150 odst. 4 ObčZ.²⁰¹

Původně byl zastáván názor, že dohodu nebylo možné uzavřít při zániku manželství smrtí manžela nebo jeho prohlášením za mrtvého. Dnes je ovšem umožněno dohodu uzavřít i v těchto případech. Na jedné straně zde místo zemřelého manžela vstupují dědicové a na straně druhé pozůstalý manžel.²⁰²

Dohoda je platná, pokud jsou dodrženy základní podmínky kladené na právní úkony občanským zákoníkem.²⁰³ Právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Nesmí být učiněn v omylu. Zároveň nesmí být v rozporu se zákonem nebo nesmí být obcházen či být v rozporu s dobrými mravy. Právní úkon musí učinit osoba způsobilá k právním úkonům, tj. starší 18 let, pokud nebyla zbavena způsobilosti k právním úkonům.

Podstatou dohody o vypořádání je vypořádání jak jednotlivých věcí, práv a jiných majetkových hodnot a závazků, tak celé masy. Současná právní úprava umožňuje manželům, resp. bývalým manželům uzavřít platně i takovou dohodu, která nevypořádala všechny hodnoty náležející do spoluvlastnictví, ale jen jejich část.²⁰⁴ Vypořádání, při kterém se nevypořádal veškerý majetek patřící do společného jmění, se nepovažuje za neplatné, ale požaduje se doplnit vypořádání o chybějící majetek.

Manželé se při uzavírání dohody o vypořádání SJM nemusí držet zásad pro vypořádání uvedené v § 149 ObčZ. Jedná se o zásady, které stanoví, že oběma manželům náleží stejné podíly. Závazky, které vznikly za trvání manželství, jsou manželé povinni plnit stejným dílem. Přihlíží se k potřebám nezletilých dětí a k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se kdo z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného

²⁰¹ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1. vydání, Praha: Linde 2000, str. 232.

²⁰² Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2 rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 194.

²⁰³ Viz § 8, § 10, § 37, § 39 a § 49a ObčZ.

²⁰⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 09.09.2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003.

majetku. Manželé mají smluvní volnost, což jim umožňuje respektovat své zájmy, potřeby a osobní vztahy k určitým věcem.

Dohodu o vypořádání SJM mohou uzavřít pouze manželé, resp. bývalí manželé. Vypořádání SJM je možné dle § 149 odst. 2 ObčZ. učinit až v okamžiku, kdy došlo k jeho zániku.

Jedinou výjimku, kdy může být dohoda o vypořádání SJM uzavřená do budoucna, představuje dohoda upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po rozvodu podle § 24a ZoR. Jedná se o zvláštní institut, s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu, zejména potud, kdy se na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů předpokládá uzavření smlouvy před rozvodem a manželům dovoluje, aby v jeho rámci upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy v jiném rozsahu než vymezeném společném jmění manželů. Úprava vzájemných majetkových vztahů dle § 24a odst. 1 zákona o rodině nad rámec společného jmění manželů není v rozporu se zákonem a nezakládá důvod neplatnosti smlouvy.²⁰⁵ Předložená dohoda s úředně ověřenými podpisy spolu s dalšími smlouvami jako smlouva upravující společné bydlení a smlouva upravující vyživovací povinnost je podmínkou pro rozhodnutí soudu o rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu.²⁰⁶ Účinnost ovšem nabývá až tehdy, dojde-li skutečně k rozvodu, a to právní mocí rozsudku o rozvodu manželství.

Vypořádání se netýká výlučně vzájemných vztahů manželů, ale má dopad i do poměrů třetích osob, zejména věřitelů majících pohledávku jen za jedním z manželů. Uspokojení pohledávky věřitele záviselo na dohodě manželů a na majetku, který připadl dlužnému manželovi. Dokud zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví nebylo vypořádáno, bylo podle ustálené soudní praxe možno i pohledávku věřitele jen jednoho z manželů (vůči němu byl zavázán pouze tento manžel, nikoli oba společně a nerozdílně) vzniklou za trvání manželství uspokojit výkonem rozhodnutí i z masy zaniklého (avšak dosud nevypořádaného) bezpodílového spoluvlastnictví.²⁰⁷

²⁰⁵ Blíže usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.04.2008, sp. zn. 22 Cdo 1009/2006.

²⁰⁶ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2 rozšířené vydání, Praha: Aspi, 2007, str. 202.

²⁰⁷ Viz usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24.11.1972, sp. zn. 5 Co 620/72.

Zákonem č. 91/1998 Sb., s účinností od 01.08.1998 bylo do občanského zákoníku zařazeno nynější ustanovení § 150 odst. 2, podle něhož nesmí být dohodou manželů dotčena práva věřitelů. Podle judikatury se dohoda o vypořádání společného jmění manželů ve smyslu § 150 odst. 2 občanského zákoníku dotýká práva věřitele tehdy, jestliže vede ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v jejím důsledku věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt takové dohody – by se z majetku dlužníka uspokojil.²⁰⁸ To znamená, že pokud vznikl závazek jednoho z manželů za trvání manželství, věřitel může vést exekuci na majetek, který před uzavřením dohody patřil do společného jmění, i po uzavření dohody, a to bez ohledu na to, komu majetek podle dohody připadl. Vůči věřitelům se tedy postupuje, jako by dohoda vůbec neexistovala, a trvá stav, jako by společné jmění nebylo vůbec vypořádáno. Měl-li věřitel v době před uzavřením dohody právo domáhat se uspokojení své pohledávky za povinným i z majetku patřícího do jeho společného jmění s manželem povinného, zůstává jeho právo zachováno i poté, co společné jmění povinného a jeho manžela bylo vypořádáno dohodou. Oprávněný se tak může v uvedeném případě domoci cestou výkonu rozhodnutí uspokojení své pohledávky za povinným i z majetku, který podle dohody o vypořádání společného jmění připadl jeho manželovi.²⁰⁹

Zákon dává věřitelům možnost domáhat se ochrany v případě, že dohoda manželů je v rozporu s jejich zájmy prostřednictvím ustanovení § 42a ObčZ. o odporovatelnosti právních úkonů, příp. odkazem na ustanovení § 39 ObčZ. z důvodu rozporu smlouvy se zákonem, pokud je uzavřena s úmyslem zkrácení věřitele.²¹⁰ Nejvyšší soud ve svém rozsudku zastává názor, že pokud manželé uzavřeli dohodu o vypořádání bezpodílového společenství se záměrem (úmyslem) znemožnit uspokojení pohledávky žalobců, pak účel dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů odporuje zákonu a tato dohoda je ve smyslu ustanovení § 39 neplatným právním úkonem, nemůže být zároveň splněna podmínka odporovatelnosti právního úkonu podle § 42a.²¹¹

²⁰⁸ Tak rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2007, sp. zn. 20 Cdo 2085/2006.

²⁰⁹ Kůrka, V., Drápal, L. Výkon rozhodnutí v soudním řízení, Praha: Linde, 2004, str. 835.

²¹⁰ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi Publishing, s.r.o, 2004, str. 230.

²¹¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu, ČR ze dne 22.06.2001, sp. zn. 21 Cdo 2088/2000.

Vypořádání společných dluhů manželů má účinky pouze ve vztahu mezi manžely, nikoli však vůči třetím osobám; vůči nim jsou manželé i po zániku a vypořádání společného jmění zavázáni společně a nerozdílně.²¹²

2. Vypořádání SJM soudním rozhodnutím

I když je nejideálnější způsob vypořádání SJM dohoda manželů, častokrát se manželé nemohou dohodnout. Každý z manželů pak může požádat soud o vypořádání SJM. Vypořádání SJM soudem je zahájeno podáním žaloby o vypořádání k soudu, který rozhodoval o rozvodu manželství. Právo manželů podat žalobu na vypořádání je ovšem časově omezené. Žaloba může být podaná až po zániku SJM, ale nejpozději do tří let od jeho zániku. Není potřeba, aby v této lhůtě soud vydal rozhodnutí. Pro zachování lhůty je důležité a rozhodující podání návrhu k soudu. Návrh má obsahovat především vylíčení skutečností rozhodných pro posouzení, které věci náležely do majetkového společenství manželů a jako takové existovaly v době jeho zániku, pro ocenění těchto věcí a vhodnosti určitého způsobu vypořádání.

Předmětem vypořádání má být všechno, co tvoří společný majetek, který existoval ke dni zániku SJM.²¹³ Podle starších názorů byly předmětem řízení o vypořádání všechny věci v SJM a soud měl povinnost zjišťovat, co do tohoto majetku patří. Při jeho zjišťování soud nebyl vázán návrhy manželů a postupoval z úřední povinnosti. Podle názoru současné judikatury soud vypořádá pouze ty věci náležející do spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může soud jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí.²¹⁴ Soud je vázán rozsahem, který určí manželé, nemůže sám zjišťovat, co vše do společného majetku patří a má být vypořádáno. Důkazní břemeno je na tom z manželů, který tvrdí, že určitý majetek do SJM

²¹² Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 05.12.2001, sp. zn. 30 Cdo 1881/2001.

²¹³ Do společného majetku není možno zahrnout to, co již zaniklo. Naproti tomu je potřebné započít to, co sice vzniklo až po zániku SJM, ale z právního titulu vzniklého buď za trvání manželství (např. vyplacení výhry, na kterou vznikl nárok za trvání manželství), anebo po zániku SJM, ale v souvislosti se společným majetkem (např. vyplacení pojistky na vozidlo patřící do SJM, které havarovalo po zániku SJM, ale ještě před vypořádáním).

²¹⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.08.2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004 a ze dne 23.05.2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006.

patří a že dotčený majetek byl nabytý za trvání manželství. Soudní praxe dále připouští jen částečné vypořádání SJM, a proto soudnímu vypořádání nebrání skutečnost, že část majetku již byla vypořádána dohodou.

Hodnota vypořádávané masy SJM je rovna součtu hodnot movitých a nemovitých věcí patřících do SJM. Zjistit tuto hodnotu je možné dvojím způsobem. Cenu věci může soud stanovit podle shodných tvrzení účastníků. Pokud se nedohodnou, určí cenu soud pomocí znaleckého posudku. U movitých věcí by cena měla vyjadřovat částku, za jakou by bylo možno stejnou či podobnou věc pořídit. Při stanovení cen nemovitostí se vychází z obvyklé ceny nemovitosti²¹⁵. Podle judikatury se při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného bezpodílového spoluvlastnictví, vychází ze stavu věci ke dni zániku společného jmění a z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání.²¹⁶

Soud se při vypořádání společného jmění manželů řídí zásadami uvedenými v ustanovení § 149 odst. 2 ObčZ., ze kterých vyplývá, že podíly manželů jsou stejné. Manželé jsou povinni nahradit to, co bylo vynaloženo na jejich samostatný majetek. Na druhou stranu jsou oprávněni požadovat nahrazení toho, co sami vynaložili na společný majetek. Přihlíží se především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Na prvním místě je zásada rovnosti podílu, což znamená, že v ideálním případě každý z manželů obdrží majetek ve stejné hodnotě. Ne vždy je to ale možné, a proto soud může tuto situaci vyřešit tak, že nařídí manželovi, jehož hodnota přiděleného majetku je vyšší, vyrovnat rozdíl v penězích. Výše podílů nemusí být vždy stejná. Soud při rozhodování zohlední také to, jak se každý z manželů staral o rodinu či jak se zasloužil o nabytí a udržení společného majetku.

Další zásada je, že každý z manželů má právo požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a povinnost nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Je na bývalém manželovi, který prokazatelně za trvání manželství na svůj oddělený majetek vynakládal peněžité částky, aby v řízení o

²¹⁵ Judikatura považuje za cenu obvyklou cenu, která by mohla být dosažena při prodeji stejného nebo obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění.

²¹⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.05.2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000.

vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dokázal, že se jednalo o jeho výlučné prostředky.²¹⁷ To, že jeden z manželů měl v době trvání společného jmění majetek ve výlučném vlastnictví a že v této době došlo ke zhodnocení odděleného majetku, nemá na určení výše podílů bývalých bezpodílových spoluvlastníků vliv. Významné jsou jen investice ze společného majetku do odděleného majetku spoluvlastníka, které se nahrazují do BSM ve výši, ve které byly vynaloženy.²¹⁸

Podmínkou pro vypořádání věcí je jak jejich existence, tak to, že v době zániku společného jmění tvořily jeho součást. Při vypořádání je třeba vzít v úvahu také závazky a dluhy, které vznikly manželům za doby trvání manželství při jejich společném hospodaření.

Výsledkem vypořádání má být definitivní určení, které konkrétní věci zůstávají ve výlučném vlastnictví každého manžela. Výjimečně může soud vypořádat některou věc ze společného majetku i tím způsobem, že ji přikáže do společného podílového vlastnictví manželů (bývalých manželů). Soud by tak ovšem měl rozhodnout jen tehdy, je-li zřejmé, že se manželé jsou zásadně schopni o výkonu spoluvlastnického práva dohodnout.²¹⁹

3. Vypořádání ze zákona

Novela občanského zákoníku č. 131/1982 Sb. (s účinností od 01.04.1983) vnesla do právního řádu nevyvratitelnou zákonnou domněnku vypořádání společného jmění manželů. Tato novela měla odstranit nežádoucí stav, kdy k vypořádání zaniklého BSM v mnohých případech buď vůbec nedošlo, nebo k němu došlo až po mnoha letech.²²⁰ Vznikl právní stav, podle kterého samotné BSM již zaniklo, nezaniklo ale k věcem, které ho tvořily. Proto ani jeden z manželů nemohl s věcmi samostatně disponovat.

Podle nevyvratitelné právní domněnky upravené v § 150 odst. 4 ObčZ., nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně

²¹⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.01.2006, sp. zn. 22 Cdo 2263/2005.

²¹⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.06.2005, sp. zn. 22 Cdo 1119/2005.

²¹⁹ Eliáš, K. a kolektiv. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek, Praha: Linde, 2008, str. 685.

²²⁰ Součková, K., Petrová, R. Otázka nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin Advokacie, č. 12, 2008, str. 29.

movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů užívá pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastníků. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. To potvrzuje i rozsudek Nejvyššího soudu, podle kterého „jestliže se nemovitosti účastníků náležející do jejich bezpodílového spoluvlastnictví (dnešní SJM) nestaly během lhůty tří let od zániku tohoto spoluvlastnictví předmětem zahájení řízení o (částečné) vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví (SJM), staly se předmětem jejich podílového spoluvlastnictví.²²¹ Došlo-li k vypořádání BSM (částečnou) dohodou, která se netýkala nemovitostí do BSM náležejících, a nedošlo-li ve lhůtě tří let od zániku jejich bezpodílového spoluvlastnictví k další dohodě, ani k zahájení řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů ohledně nemovitostí, platí domněnka transformace bezpodílového spoluvlastnictví k nemovitostem ve spoluvlastnictví podílové.²²²

Manžel užívá věc jako vlastník, nakládá-li s ní jako s vlastní s vědomím druhého manžela a manžel se za vlastníka věci považuje. Musí ji užívat trvale a nerušeně, tedy po delší dobu. Není nutné, aby šlo o celou tříletou dobu.

Pro možnost uplatnění právní domněnky musí být splněny následující podmínky. Přirozeně musí existovat nevypořádaný majetek, který tvořil předmět SJM. Oba manželé musí být naživu, příp. od zániku SJM do smrti jednoho z manželů musí uplynout tříletá lhůta a manželství zaniknout rozvodem anebo SJM zaniknout rozhodnutím soudu anebo zaniknout výrokem trestního soudu o propadnutí majetku anebo jeho části. Tříletá lhůta začíná běžet od právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu, neplatnosti manželství nebo zúžení SJM. Je-li v této době podána žaloba na vypořádání SJM, lhůta se staví a k vypořádání nedochází na základě zákona.

Tzv. ostatní majetková práva patřící do SJM přesahují rozsah právní úpravy provedené občanským zákoníkem. Patří sem např. účast jednoho z manželů v obchodní

²²¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.08.2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004.

²²² Součková, K., Petrová, R. Otázka nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin Advokacie, č. 12, 2008, str. 29.

společnosti či družstvu, majetková práva z průmyslového a jiného duševního vlastnictví nebo majetková práva vzniklá z obchodněprávních závazkových vztahů.²²³

Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání podle stanoviska Nejvyššího soudu „nemohla nastoupit, bylo-li v tříleté lhůtě zahájeno řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Pokud jeden z bývalých manželů před uplynutím lhůty stanovené v § 149 odst. 4 ObčZ. podal žalobu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, nemohlo v důsledku toho dojít k uplatnění změny vlastnického vztahu k nemovitostem, tzn., že ohledně nemovitostí nemohla nastoupit nevyvratitelná právní domněnka vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.“²²⁴

Smyslem zavedení institutu nevyvratitelné právní domněnky vypořádání BSM (SJM) bylo především zabránit nežádoucím stavům, kdy BSM nebylo buď vůbec vypořádáno, nebo k jeho vypořádání došlo až po dlouhé době, a vnést právní jistotu do vztahů mezi bývalými manžely a zejména pak ve vztahu k třetím osobám tím, že pokud se v určité době manželé nebudou schopni dohodnout na vypořádání BSM, ani nepodají návrh k soudu na jeho vypořádání, bude po uplynutí této doby přes jejich nečinnost BSM vypořádáno. Zavedením nevyvratitelné právní domněnky bylo bývalým manželům umožněno uzavřít dohodu o vypořádání zaniklého BSM, jejímž předmětem nebudou všechny věci patřící do BSM, ale pouze některé.²²⁵

Je třeba uvést, že způsob vypořádání společného majetku na základě nevyvratitelné právní domněnky je pro manžele nejméně výhodný, protože pokud již nastaly právní následky vypořádání tímto způsobem, manželé nemohou postupovat podle zásad uvedených v § 149 ObčZ.

²²³ Pejšek, V. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů, Právní rádce, č. 7, 2005, str. 13.

²²⁴ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.02.2000, sp. zn. 22 Cdo 2574/98.

²²⁵ Součková, K., Petrová, R. Otázka nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin Advokacie, č. 12, 2008, str. 29.

4. Dílčí závěr

Po zániku společného jmění manželů musí dojít k jeho vypořádání. V praxi dochází často k situacím, kdy manželé nevědí, komu zůstane vlastnické právo k vypořádávanému majetku.

K vypořádání může dojít vzájemnou dohodou bývalých manželů, kterou zákon považuje za nejvhodnější způsob vypořádání, a proto ji uvádí na prvním místě. Důvodem je, že se dohodou dává manželům možnost, aby navzájem respektovali své individuální zájmy, potřeby a osobní vztahy k určitým věcem.

Nedokážou-li se manželé dohodnout na vypořádání svého majetku, každý z manželů může podáním žaloby požádat o vypořádání soud. Uvedená žaloba může být podaná až po zániku SJM, nejpozději však do tří let od jeho zániku. Nevýhodou vypořádání soudním rozhodnutím je, že se soud, na rozdíl od dohody manželů, při vypořádání musí držet zásad uvedených v občanském zákoníku.

Nedojde-li k vypořádání ani jedním z předcházejících způsobů, vypořádání se vykoná nejméně vhodným způsobem, a to na základě nevyvratitelné právní domněnky, podle které movité věci zůstávají ve vlastnictví toho z manželů, který je jako vlastník výlučně užíval. Ostatní věci spadají do podílového spoluvlastnictví.

Cílem vypořádání je určit, který z manželů se stane výlučným vlastníkem vypořádávaného majetku.

XI. SJM A PODNIKÁNÍ

1. Vymezení pojmů

Mezi základní pojmy vztahující se k podnikatelské činnosti nepochybně patří podnikání, podnikatel a podnik. Proto je důležité tyto pojmy vymežit.

Za **podnikatele** se podle § 2 odst. 2 ObchZ. považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku, osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů, a fyzická osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsaná do evidence podle zvláštního předpisu. V občanském zákoníku není žádná definice podnikatele obsažena. Z ustanovení § 148 ObčZ. lze však vyvodit, že zákonodárce měl v případě podnikajícího manžela na mysli širší pojetí podnikatele, než jak vyplývá z obchodního zákoníku, ale na druhou stranou užší, než jak je pojem podnikatele chápán veřejností.²²⁶ Z výše zmíněného § 148 ObčZ. vyplývá, že za podnikatele je považován ten z manželů, který získal oprávnění k podnikatelské činnosti, tedy podnikatel v užším slova smyslu, a dále neomezeně ručící společník obchodní společnosti. Těmito jsou společníci veřejné obchodní společnosti a komplementář v komanditní společnosti.²²⁷

Podnik je v § 5 ObchZ. vymezen jako soubor hmotných, osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit. Od novely obchodního zákona zákonem č. 370/2000 Sb. se považuje podnik za věc hromadnou. Věc hromadná je definovaná jako „soubor věcí, které tvoří jediný předmět právních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jedním celkem, a to podle okolností hospodářsky nedílným nebo dělitelným.“²²⁸

²²⁶ Veřejnost za podnikatele považuje taktéž osoby, které jsou společníky v jakékoliv obchodní společnosti.

²²⁷ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a.s., 2006, str. 4.

²²⁸ Knappová, M. a kol. Občanské právo hmotné. Díl I., Praha: Aspi Publishing, 2002, str. 227.

Před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. byl podnik, za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům, považován za předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náležel podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.²²⁹ Důvodem pro to bylo, že věci sloužící k výkonu povolání jen jednoho z manželů nebyly zahrnovány do předmětu BSM a tedy věci nabyté manželem, podnikatelem, jsou do 31.07.1998 výlučným majetkem tohoto manžela. Zmíněná novela občanského zákoníku, s účinností od 01.08.1998 tuto výjimku zrušila a i věci nabyté manželem, podnikatelem, spadají do společného jmění manželů.²³⁰

Podnikání je v § 2 odst. 1. obchodního zákoníku definováno jako soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní zodpovědnost za účelem dosažení zisku. Výkonem povolání občanský zákoník rozumí podnikatelskou činnost podnikatele fyzické osoby. Dle stanoviska Nejvyššího soudu ČR je výkonem povolání ve smyslu § 143 ObčZ. také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby, výkon povolání osobou samostatně výdělečně činnou, tj. podnikání jen jednoho z manželů²³¹, a dále soustavná činnost podnikatele za účelem dosažení zisku, majitele či spolumajitele obchodní společnosti prostřednictvím jeho majetkového vkladu s výkonem funkce statutárního zástupce.²³² Výnos z podnikání je nejčastějším zdrojem SJM, z něhož je pořizován společný majetek manželů. Do společného majetku se ovšem nezahrnuje pouze zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání, a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaložené, ale nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.

²²⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

²³⁰ Dvořáková Záborská, J. Podnikání a společné jmění manželů, Právní fórum, č. 7, 2009, str. 276.

²³¹ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.04.2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000.

²³² Chalupa, L. Vypořádání obchodních podílů v rámci společného jmění manžela, Právní rádce, č. 5, 2005, str. 12.

Při vypořádání SJM je podnikající manžel povinen nahradit takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů, což zpravidla bude představovat cenu podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do bezpodílového spoluvlastnictví nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přihlížet jinak než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílu (s ohledem například na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí²³³). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, se jistě neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhadu, oceňování podniků.²³⁴

2. Možnosti podnikání mezi manžely

Dle konkrétních okolností lze rozlišit více možností podnikání mezi manžely.

2.1 Manžel (manželka) jako zaměstnanec

Možnost, kdy je jeden z manželů zaměstnanec druhého, vyloučíme hned na úvod, protože takový zaměstnanecký poměr odporuje zákoníku práce, který v § 269 stanoví, že mezi manžely nemůže vzniknout pracovněprávní vztah. Z povahy vztahů mezi manžely vyplývá, že nemohou být uzavřeny dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr a nemůže vzniknout ani jiný pracovněprávní vztah, včetně nároků z tzv. faktického pracovního poměru.²³⁵

²³³ Viz § 150, věta třetí ObčZ.

²³⁴ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.07.2005, sp. zn. 22 Cdo 1054/2004.

²³⁵ Součková, M. a kolektiv. Zákoník práce. Komentář. 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 724.

2.2 Podnikající oba manželé

A. Manžel (manželka) jako spolupracující osoba

Jedná se o nejjednodušší variantu. Jeden z manželů má příslušné oprávnění k podnikání (živnostenský list, je advokátem, daňovým poradcem atd.) a druhý z manželů žádné oprávnění nemá, pouze spolupracuje. Spolupracující manžel nepotřebuje žádné oprávnění, ale je povinen učinit určité úkony, aby činnost byla v souladu se zákony. Vyžaduje se, aby zahájení spolupráce oznámil příslušnému správci daně (do 30 dnů poté, co začne spolupracovat), správě sociálního zabezpečení (do 8 dne kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž začne spolupracovat) a zdravotní pojišťovně (do 8 dnů poté, co začne spolupracovat). Výhodou je, že účetnictví vede pouze podnikající manžel. Co se týká daňového hlediska, podnikající manžel může rozdělit na svou spolupracující manželku své příjmy (výnosy) z podnikání a související výdaje (náklady) na jejich dosažení, zajištění a udržení, ale nejvýše tak, že podíl připadající na spolupracující manželku nebude činit více než 50 % a současně částka připadající na spolupracující manželku, o kterou příjmy přesahují výdaje, smí činit nejvýše 540 000 Kč při spolupráci po celé zdaňovací období nebo 45 000 Kč za každý i započatý měsíc této spolupráce. Tuto podmínku musí splnit i manželka, pokud spolupracuje s podnikajícím manželem.²³⁶

B. Smlouva o sdružení

Manželé, kteří chtějí podnikat spolu, mohou buď založit veřejnou obchodní společnost, nebo mohou podnikat na základě smlouvy o sdružení, které je ovšem bez právní subjektivity a oba manželé tak budou podnikat každý pod svým jménem. Dle § 829 ObčZ. se několik osob může sdružit, aby se společně přičinily o dosažení sjednaného účelu. Občanský zákoník neodnímá žádné osobě možnost uzavřít smlouvu o sdružení, což znamená, že manželé mohou také za určitým účelem vytvořit uvedené sdružení.

V § 12 zákona o daních z příjmů se stanoví, že se příjmy dosažené poplatníky při společném podnikání nebo společné jiné samostatné výdělečné činnosti na základě smlouvy o sdružení a výdaje vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů rozdělují

²³⁶ Salačová, M. Podnikání manželů a související problémy, Účetnictví v praxi, č. 12, 2000, str. 8.

mezi poplatníky rovným dílem, není-li ve smlouvě o sdružení stanoveno jinak. Pokud nejsou příjmy a výdaje rozděleny mezi účastníky sdružení rovným dílem, mohou účastníci sdružení uplatnit výdaje na ně připadající pouze v prokázané výši.²³⁷

C. Podnikání v obchodní společnosti

Druhou možností manželů, kteří chtějí podnikat spolu, je založení veřejné obchodní společnosti, např. společnosti s ručením omezeným jedním nebo oběma manžely. Je-li manžel jediným společníkem společnosti s ručením omezeným (potažmo statutárním orgánem), tato společnost jako právnická osoba může uzavřít pracovní smlouvu s manželkou jako zaměstnancem společnosti. Obdobně může každý z manželů založit samostatnou společnost a tyto pak mohou uzavřít různé druhy smluv (kupní smlouvu, smlouvu o dílo atd.). Rovněž tak může dojít k uzavření smluv mezi společností s.r.o zastoupenou statutárním orgánem – jednatelem manželkou – podnikající fyzickou osobou.²³⁸

3. Vznik a rozsah SJM a podnikání

Podnikatelská činnost jednoho z manželů nebo obou manželů nemá žádný vliv na vznik a rozsah SJM.²³⁹ Rozsah SJM při podnikání je definován stejně jako SJM u manželů, kteří nepodnikají. To znamená, že jsou na jedné straně pozitivním způsobem vymezené věci, které tvoří předmět (majetek nabytý jedním nebo oběma manžely za trvání manželství), na druhé straně negativním způsobem stanoven taxativní výčet věcí a závazků, které SJM netvoří (majetek získaný dědictvím, darem, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž věc vydaná jako právnímu nástupci původního vlastníka, a dále závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazky, jejichž

²³⁷ Salačová, M. Podnikání manželů a související problémy, Účetnictví v praxi, č. 4, 2001, str. 12.

²³⁸ Salačová, M. Podnikání manželů a související problémy, Účetnictví v praxi, č. 12, 2000, str. 8.

²³⁹ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a.s., 2006, str. 118.

rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého).²⁴⁰

4. Předmět SJM a podnikání

V současné době je podnikání stále více rozšířenější a dostupnější pro širší veřejnost a příznivé podmínky umožňují zahájení podnikatelské činnosti. S podnikáním úzce souvisí majetek, který je při této činnosti využíván. Z hlediska předmětu SJM spatřujeme určité rozdíly v případě, kdy nepodniká ani jeden z manželů, a v případě, kdy podniká jeden nebo oba z manželů. V druhém případě se do SJM zařazuje i podnik, podíl na obchodní společnosti nebo vklad. To neplatí v situaci zúženého SJM nebo kdy se jedná o některou z výjimek.

4.1 Podnik

Podnik je předmětem právních vztahů. V soukromém právu jsou výslovně upraveny pouze smlouva o prodeji podniku a jeho ilace, tj. použití podniku jako vkladu do některé z obchodních korporací. Odborná literatura nemá žádnou pochybnost o tom, že podnik je způsobilým předmětem dalších soukromoprávních dispozic, např. darování, směny nebo pronajmutí podniku. Jelikož je podnik obchodovatelným předmětem, má svou hodnotu, kterou lze ocenit penězi.²⁴¹ S podnikem tvořeným hmotnými a nehmotnými složkami souvisejí také práva spojená s provozem nebo majetkové hodnoty jako obchodní tajemství, goodwill nebo know-how.

4.2 Obchodní podíl

Obchodní podíl představuje dle definice § 61 odst. 1 ObchZ. účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Podíl se pro účely obchodního zákoníku oceňuje mírou účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti, přičemž čistým obchodním majetkem společnosti se rozumí obchodní majetek společnosti po odečtení

²⁴⁰ Blíže ke vzniku a rozsahu SJM viz kapitola III.2 a IV.1.

²⁴¹ Eliáš, K. Podnik a dědění podniku, Právní rozhledy, č. 10, 1997, str. 497.

jejích závazků. Obchodní podíl vyjadřuje relativní právní samostatnost vztahu společníka a společnosti a vázanost existence podílu na vnitřní vztah společníka a společnosti. Kvalitativní stránka představuje práva a povinnosti společníka. Při kvantitativní stránce rozlišujeme hodnotu a velikost podílu. Velikost obchodního podílu se určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti, nestanoví-li společenská smlouva jinak. Hodnota podílu se vyjadřuje ve vztahu k čistému obchodnímu majetku.

Do účinnosti zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění zákon o rodině, nebyl obchodní podíl v obchodní společnosti s výjimkou bytových družstev zahrnován do BSM, neboť zpravidla sloužil k výkonu povolání fyzické osoby prostřednictvím vlastněné, popř. spoluvlastněné právnické osoby, pokud v ní tyto osoby současně zastávaly funkci statutárního zástupce.²⁴²

Článek VIII bod 2 přechodných ustanovení vylučuje, aby byly obchodní podíl a akcie v obchodních společnostech, které byly nabyté do 01.08.1998, základem pro účast druhého manžela v obchodních společnostech, s výjimkou bytových družstev. Do BSM mohly být zahrnuty, jen pokud zprostředkovaně nesloužily výkonu povolání jednoho z manželů ve smyslu § 143 ObčZ. ve znění do 01.08.1998. Novela s účinností od 01.08.1998 doplnila do občanského zákoníku § 143 o odst. 2, podle kterého, stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

To neplatí v případě, jestliže jeden z manželů získá obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů. Takto získaný majetek (tj. hodnota obchodního podílu) se stává ze zákona součástí společného jmění manželů.²⁴³

Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ. je tedy oddělení či odlišení právního postavení společníka, manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžele, který se společníkem nestal. Jen manžel, společník, má práva a

²⁴² Chalupa, L. Vypořádání obchodních podílů v rámci společného jmění manželů, Právní rádce, č. 5, 2005, str. 12.

²⁴³ Viz R 68/2005.

povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě.²⁴⁴ Do SJM spadají pouze práva na vypořádání pro případ zániku manželství a zařazení vyplacených odměn, podílu, výnosů a zisku.

4.3 Vklad

Předmětem vkladu může být v obecné rovině téměř jakákoliv majetková hodnota. Vklady dělíme na peněžité a nepeněžité, které se dále dělí na věci movité, věci nemovité a ostatní nepeněžité vklady.

Proto aby určitý předmět mohl být způsobilý k vkladu do základního kapitálu obchodní společnosti, musí splňovat dvě základní kritéria. Prvním je požadavek, aby šlo o věc, jejíž hospodářská hodnota je zjistitelná, tím druhým je hospodářská využitelnost ve vztahu k předmětu podnikání, resp. k předmětu činnosti. Předmětem vkladu tak může být například vybavení kanceláří, strojní zařízení pro výrobu nebo zboží, s nímž bude obchodováno. Předmětem vkladu může být i spoluvlastnický podíl podílového spoluvlastníka, na nějž se pohlíží jako na věc v právním slova smyslu. Do společnosti lze vložit věc náležející do společného jmění manželů, musí být ovšem splněny podmínky vyžadované ustanovením § 145 ObčZ. Vklad do obchodní společnosti ze společného jmění manželů nelze považovat za obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 1 ObčZ., proto je nutný souhlas obou manželů.²⁴⁵

4.4 Leasing

Do předmětu podnikání můžeme zařadit i leasing neboli úhradu leasingových splátek týkajících se věci, která slouží výkonu povolání, včetně podnikání jen jednoho z manželů.

V platném českém soukromém právu není leasing výslovně definován. Protože leasing není uveden mezi zvláštními smluvními typy ani v občanském či obchodním

²⁴⁴ Dvořáková Závodská, J. Podnikání a společné jmění manželů, Právní fórum, č. 7, 2009, str.278.

²⁴⁵ Psutka, J. Vklad movitých nemovitých věcí do obchodní společnosti v souvislosti s jejím vznikem podle § 59 a § 60 ObchZ. - několik občanskoprávních postřehů. 1. část. Obchodněprávní revue, č. 11, 2009, str. 301.

zákoníku, ani v jiném soukromoprávním předpisu, je posouzení některých aspektů leasingových obchodů v praxi často nejednotné a sporné. Podle § 51 ObčZ. mohou účastníci uzavřít i takovou smlouvu, která není zákonem zvláště upravena – tzv. nepojmenované smlouvy. Smlouva však nesmí odporovat obsahu nebo účelu zákona.²⁴⁶

Leasing můžeme rozdělit na leasing finanční a leasing operativní. Podstata finančního leasingu spočívá v tom, že předmět leasingu je získán do vlastnictví leasingové společnosti v souvislosti s leasingovou operací. Vlastnické právo leasingové společnosti k předmětu leasingu trvá po celou dobu leasingové transakce. Převod užívacích práv na příjemce leasingu je úplatný a příjemce leasingu disponuje možností získat předmět leasingu do vlastnictví při splnění podmínek smlouvy o finančním leasingu. U operativního leasingu je základním právním rysem odpovědnost leasingové společnosti za škody na předmětu leasingu. Na příjemce leasingu nejsou přenášena ani jiná běžná vlastnická rizika a investiční riziko. Operativní leasing je svou právní podstatou blízký běžnému nájmu.²⁴⁷

Podstatou leasingu je dlouhodobý, na určitou dobu sjednaný nájem předmětů dlouhodobé spotřeby za dohodnutou úplatu. Nejvyšší soud ve svém rozsudku podstatou leasingové smlouvy rozumí „zpravidla pronájem konkrétní věci na předem stanovené období a za dohodnuté splátky, přičemž součástí smlouvy bývá i ujednání o možnosti koupi najaté věci. Finanční leasing dlouhodobě a za úplatu převádí nejen veškerá užívací práva k předmětu leasingu na nájemce, ale i povinnosti spojené s péčí o předmět leasingu a rizika s užíváním věci v rozsahu stanoveném smlouvou“.²⁴⁸ Úhrn leasingových splátek představuje součet kupní ceny předmětu a nákladů na financování koupě i kalkulovaného zisku poskytovatele. Ekonomickým účelem finančního leasingu je pořízení věci či jiné majtkové hodnoty s využitím cizích zdrojů. Finanční leasing je alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný. Jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi.²⁴⁹

²⁴⁶ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 322.

²⁴⁷ Benda, V., Kelblová, H., Pulz, J., Veselá, M. Leasing právní, účetní a daňové postupy v praxi včetně příkladů, Praha: Polygon, 2000, str. 23.

²⁴⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.11.2003, sp. zn. 30 Cdo 888/20002.

²⁴⁹ Farská, P. a kol. Finanční leasing v právní praxi, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 5.

5. Ochrana nepodnikajícího manžela

Manžel nebo oba manželé, kteří podnikají nebo vykonávají jinou samostatnou výdělečnou činnost, mohou k výkonu této podnikatelské činnosti využít majetek, který spadá do společného jmění manželů. Týká se to jak movité, tak i nemovité věci.

Podnikání s sebou nese ovšem i rizika, která se za určitých okolností mohou dotýkat také majetku ve společném jmění manželů bez ohledu na to, zda podniká jeden z manželů nebo oba manželé. Jedná se v podstatě o to, že pokud se podnikající manžel dostane nečekaně do situace, kdy se začnou projevovat finanční problémy při zachování společného jmění manželů, je přirozené, že finanční problémy bude pociťovat celá rodina, neboť případné dluhy a závazky z podnikání budou kryty majetkem spadajícím do SJM. Je proto nanejvýš výhodný postup odpovědných manželů, podnikatelů, když si před zahájením podnikatelské činnosti upraví SJM, aby v případě nečekaných nepříjemných okolností nebyla postižena nespravedlivě v důsledcích celá rodina, zejména děti. Platná právní úprava občanského zákoníku umožňuje všem podnikajícím manželům několik možností, jak se zmíněnému problému snadno vyhnout.²⁵⁰

5.1 Souhlas nepodnikajícího manžela

První možností je souhlas nepodnikajícího manžela s použitím majetku k podnikání. Z toho můžeme usuzovat, že úkony související s podnikáním nepatří mezi obvyklou správu. Souhlas je dle § 146 ObčZ. třeba udělit při prvním použití majetku ve společném jmění manželů nebo jeho části. Občanský zákoník pro souhlas jako jednostranný právní úkon nevyžaduje zvláštní formu, proto tento souhlas může být udělen ústně, konkludentně, či mlčky. Soudní praxe souhlasem ve smyslu tohoto ustanovení rozumí obecný (generální) předem daný souhlas manžela podnikatele poté, co zahájil podnikání, a to před prvním úkonem, při němž měl být použit v souvislosti s jeho podnikáním majetek nebo jeho část náležející do společného jmění. Musí tedy jít o souhlas k použití jakéhokoli blíže neurčeného majetku (nejen např. společných úspor) za uvedeným účelem. Souhlas k jednorázovému použití majetku ve společném jmění na konkrétní podnikatelský účel sám

²⁵⁰ Salačová, M. Podnikání manželů a související problémy, Účetnictví v praxi, č. 11, 2000, str. 25.

o sobě není souhlasem ve smyslu citovaného ustanovení.²⁵¹ K posílení právní jistoty by měla být zvolena písemná forma souhlasu.²⁵²

Zákon pojem „první použití majetku“ blíže neupřesňuje. Při logickém výkladu použitého pojmu lze akceptovat názor, že jde o použití společného jmění manželů, které ve svých důsledcích vede k soustavné činnosti prováděné samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.²⁵³ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí, ve kterém se zabýval souhlasem nepodnikajícího manžela k použití majetku ze SJM k podnikání, konstatoval, že udělení souhlasu má za následek pouze to, že se nelze podle § 145 odst.2 ObčZ. dovolat relativní neplatnosti právních úkonů podnikajícího manžela. Souhlas jednoho z manželů s použitím majetku ve společném jmění k podnikání druhého manžela neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby nadále tento majetek užíval výlučně nebo aby výlučně rozhodoval o způsobu jeho užívání.²⁵⁴ Odepírá-li nepodnikající manžel bez vážných důvodů udělit souhlas s použitím společného jmění k podnikání, § 148 odst. 1 ObčZ. mu umožňuje, aby podal k soudu návrh na zúžení rozsahu společného jmění. Po vypořádání té části společného jmění, která byla z jeho celkového rozsahu vyňata, může již každý manžel podnikat s majetkem, který mu v rámci vypořádání připadl. Je pouze na úvaze nepodnikajícího manžela, zda souhlas udělí či nikoliv, jelikož po udělení souhlasu i on nese možná majetková rizika související s podnikáním druhého manžela. Soud nemůže nahradit chybějící souhlas nepodnikajícího manžela, protože by svým rozhodnutím mohl způsobit majetková rizika, za které by on sám nenesl odpovědnost. Udělil-li nepodnikající manžel souhlas s použitím společného majetku k podnikání, nelze ho odvolat, což posiluje právní jistotu podnikajícího manžela a jeho obchodních partnerů. Odvolání souhlasu je možné jedině v případě existenci závažných důvodů.

²⁵¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.02.1999, sp. zn. 2 Cdon 2072/97.

²⁵² Jehlička, O. In Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 499.

²⁵³ Pelikánová, I., Obchodní právo I. Díl. 2. přepracované vydání, Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 49.

²⁵⁴ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.3.2004, sp. zn. 22 Cdo 1731/2003.

5.2 Zúžení SJM rozhodnutím soudu

Druhou možností je zúžení společného jmění manželů rozhodnutím soudu. S účinností od 01.08.1998 přiznává zákon podle § 148 odst.2 ObčZ. možnost podat návrh na zúžení společného jmění až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Jsou-li splněny zákonem požadované podmínky, soud musí návrhu vyhovět.²⁵⁵

5.3 Rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely

Mezi způsoby ochrany nepodnikajícího manžela patří také rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely. Všechny zisky z podnikatelské činnosti, pokud manželé nemají žádným způsobem upraven rozsah SJM, se stávají součástí SJM. Byly-li prostředky na podnikatelskou činnost použity z výlučného majetku jednoho z manželů, patří zisky také do SJM. Při vypořádání SJM náleží tomuto manželi náhrada za investice do SJM. Totéž platí pro závazky vzniklé při podnikání jednoho nebo obou manželů. Zákoník práce neumožňuje uzavřít pracovní smlouvu mezi manžely. Podnikají-li oba manželé společně (nebo za pomoci manžela, který není podnikatelem) a mají zúženo SJM, je potřeba, aby tito manželé uzavřeli smlouvu o rozdělování příjmu z podnikání. Nebyla-li taková smlouva uzavřena, rozdělí se dle § 148 odst. 3 ObčZ. příjmy rovným dílem. Do výlučného vlastnictví manžela, podnikatele, budou zisky z podnikání spadat pouze tehdy, mají-li manželé uzavřenou smlouvu o výhradě vzniku SJM ke dni zániku manželství.

6. Modifikace SJM a podnikání

Úprava modifikace SJM u nepodnikajících manželů se částečně liší od modifikace SJM v případě, kdy podniká jeden nebo oba manželé. Jedná-li se o změnu rozsahu, je možné rozsah SJM zúžit nebo rozšířit.

²⁵⁵ Blíže kapitola V.2.

6.1 Zúžení rozsahu SJM v případě podnikání

A. Faktické zúžení

U nepodnikajících manželů nemůže být jmění fakticky ani právně rozšířeno nebo zúženo. To připadá v úvahu pouze v případě, kdy alespoň jeden z manželů podniká. O faktickém zúžení SJM se bude jednat v případě, pokud podnikatel v užším slova smyslu nebo obchodní společnost, ve které je podnikatel společníkem nebo členem, vykáže v daném účetním období ztrátu. Podnikatel v užším slova smyslu může na pokrytí svých ztrát použít majetek patřící do SJM nebo do výlučného vlastnictví podnikatele. Otázkou zůstává, zda bude majetek získaný na základě půjčky nebo úvěru patřit do SJM. Pokud manželé nemají žádným způsobem zúženo SJM, spadá tento majetek do SJM a navíc bude ze závazků odpovědný i druhý manžel, přestože slouží majetek ke krytí jeho ztrát z podnikání. V případě společnosti s ručením omezeným se společníci podílí na úhradě ztrát pouze nepřímo tak, že vytváří rezervní fond nejméně ve výši 10 % základního kapitálu, který lze použít pouze k úhradě ztrát.

Při faktickém zúžení se může jednat o tři případy, a to exekuci, darování a vyrovnání (nově oddlužení).

Při exekuci podnikatele v užším slova smyslu ručí manžel, podnikatel, bez ohledu na to, zda mu pohledávka, ze které je zavázán pouze on sám, vznikla v souvislosti s jeho podnikáním nebo nikoliv, celým svým majetkem. Za určitých podmínek může být k uspokojení závazku použit majetek, který patří do SJM. Podnikají-li oba manželé spolu na základě smlouvy o sdružení, mají dva podniky. V případě, že je podnikatelem pouze jeden z manželů a druhý manžel je jako osoba spolupracující, mají pouze jeden podnik. Jen podnikající manžel může navrhnout exekuci na věci, které potřebuje pro výkon podnikatelské činnosti. Spolupracující manžel takovou možnost nemá. Pokud podnikají oba manželé, ale každý zvlášť a nemají žádným způsobem zúženo SJM, hrozí nebezpečí, že bude postižen i majetek spadající do SJM, který je využíván k podnikání také manželem povinného.

Za faktické zúžení SJM v případě darování je možné považovat pouze darování ze SJM.²⁵⁶

Majetek náležející do SJM není možné darovat do SJM nebo mezi manžely. Mezi manžely je možné darovat majetek pouze z výlučného vlastnictví jednoho z manželů do výlučného vlastnictví druhého manžela. Tento jev se bude při podnikání vyskytovat více, protože SJM mezi manžely bude tímto způsobem častěji zúženo. Pak může darovat jak podnikající manžel nepodnikajícímu, tak obráceně. Darovat je možné věci movité, nemovité, jiné majtkové hodnoty nebo také podnik. Podle § 11 ObchZ. lze podnikat pod dosavadní firmou s nástupnickým dodatkem, má-li k tomu výslovný souhlas právního nástupce.

O faktické zúžení v případě konkurzu půjde tehdy, budou-li manželé věřiteli ze závazku, který patří do SJM a na dlužníkův majetek bude prohlášen konkurz nebo povoleno vyrovnání. Podniká-li jeden z manželů a SJM není zúženo, majetek pařící do SJM bude přímo zmenšen. Pokud manželé podnikají na základě smlouvy o sdružení, nemůže být prohlášen konkurz (ani povoleno vyrovnání), protože sdružení je bez právní subjektivity. Konkurz (povolení vyrovnání) je možné prohlásit na každého jednotlivého účastníka. Ostatní účastníci ho pak mohou jednomyslně se sdružení vyloučit.

Podnikají-li oba manželé, ale každý zvlášť bez zúženého SJM, manželé úpadci nezbyvá nic jiného než souhlasit s použitím majetku spadajícího do SJM.

B. Právní zúžení

Podnikatelská činnost je stále považována za velmi rizikový způsob nakládání s majetkem. Možnost ochránit majetek rodiny a nepodnikajícího manžela na jedné straně, ale poskytnout volnost podnikajícímu manželovi se ziskem z podnikatelské činnosti na druhé straně umožňuje právní zúžení.

Mezi právní zúžení v případě podnikajícího manžela se budou řadit změny provedené manžely – smlouva o zúžení SJM a výhrada vzniku SJM ke dni zániku manželství a změny provedené budoucími manžely – předmanželská smlouva a změny provedené soudem.

²⁵⁶ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a.s., 2006, str. 152.

Ohledně smlouvy o zúžení SJM manžely, kdy podniká jeden nebo oba z manželů, je úprava shodná s úpravou, kdy manželé nepodnikají. V případě podnikání manželů je praktické, když ze SJM budou vyloučeny věci, které slouží jednomu z manželů k podnikání a zároveň budou ze SJM vyloučeny všechny závazky a pohledávky s tímto majetkem a podnikáním manžela související.²⁵⁷ Po uzavření smlouvy o zúžení SJM se vyloučený majetek vypořádá a takto vypořádaný majetek užívá a spravuje výlučný vlastník.

Institut výhrady vzniku SJM ke dni zániku manželství nepředstavuje v případě podnikání nejvhodnější volbu. Negativní stránkou tohoto institutu je nemožnost nepodnikajícího manžela podílet se na finančním zisku podnikajícího manžela. Všechny zisky z podnikatelské činnosti se stávají výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, kromě věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti. Věci nabyté z části z prostředků podnikajícího manžela a z části z prostředků nepodnikajícího manžela spadají do spoluvlastnictví manželů. Míru finanční účasti je nutné prokázat. Byl-li po uzavření smlouvy o zúžení SJM vyloučen zisk, pohledávky a závazky vzniklé v souvislosti s podnikáním, patří majetek, který by byl pořízen i jen částečně z majetku SJM a zisku z podnikání, do SJM a nepodnikající manžel by měl také právo na podíl z tohoto majetku (po odečtení investic pocházejících z výlučného majetku podnikajícího manžela).

Předmanželská smlouva byla do občanského zákoníku zakotvena novelou č. 91/1998 Sb., s účinností od 01.08.1998. Předmětem předmanželské smlouvy může být vše, co tvoří předmět SJM manželů. Předmětem může být i podíl nepodnikajícího manžela na zisku z podnikání. Nebyla-li smlouva uzavřena, zisk z podnikatelské činnosti by byl automaticky součástí SJM. Platnost smlouvy nastává podpisem smluvních stran a účinnost smlouvy sňatkem snoubenců, tedy vznikem manželství.

Podle § 148 odst. 2 ObčZ. může soud zúžit SJM za předpokladu, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. To znamená, že není nutné, aby byla podnikatelská činnost skutečně vykonávána, postačí pouhé získání oprávnění. Na vyhovění žalobě je právní nárok z důvodu ochrany majetku nepodnikajícího manžela, ale zároveň zaručení podnikajícímu manželi volně nakládat se svým majetkem. Podniká-li jeden z manželů a

²⁵⁷ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a. s, 2006, str. 155.

druhý je jako osoba spolupracující, vztahuje se na ně taktéž ustanovení § 148 odst. 3 ObčZ., podle kterého se mezi ně příjmy z podnikání rozdělí v poměru stanoveném písemnou smlouvou a, není-li takové smlouvy, rovným dílem.

6.2 Rozšíření rozsahu SJM v případě podnikání

O faktickém rozšíření SJM z podnikatelské činnosti hovoříme tehdy, dosáhne-li podnikatel zisku. U podnikatele v užším slova smyslu se veškerý zisk, který dosáhne z podnikatelské aktivity, stává automaticky součástí SJM a podnikatel jej daní jako příjem fyzické osoby. V případě podnikatele v širším smyslu slova – obchodní společnosti může být SJM fakticky rozšířeno o zisk obchodní společnosti z podnikání a tento zisk se vyplácí společníkem. Ve společnosti s ručením omezeným se společníci podle § 123 ObchZ. podílí na zisku v poměru svých obchodních podílů, nestanoví-li společenská smlouva jinak. I v případě rozšíření hovoříme o faktickém a právním.

A. Faktické rozšíření

Při faktickém rozšíření je zcela lhostejné, zda se jedná o manžele, kdy jeden z nich nepodniká vůbec či jeden z manželů podniká a druhý manžel je osobou spolupracující nebo podnikají oba manželé spolu nebo každý zvlášť v případě, že dojde k jakémukoli nabytí majetku do SJM bez ekvivalentní náhrady vynaložené z majetkové podstaty SJM a toto bude v souvislosti s podnikatelskou aktivitou manželů, kteří nemají žádným způsobem zúženo SJM.²⁵⁸

B. Právní rozšíření

K právnímu rozšíření může dojít na základě vůle (budoucích) manželů podle § 143a odst. 1 a 3 ObčZ. a na návrh jednoho z manželů rozhodnutím soudu, bylo-li SJM zúženo rozhodnutím soudu podle § 148 odst. 1 ObčZ.

Jediným důvodem, kdy může dojít k rozšíření zúženého SJM soudem, je, že podnikatel již není podnikatelem, tedy, že pozbyl oprávnění k podnikání nebo přestal být

²⁵⁸ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a. s., 2006, str. 185.

neomezeně ručícím společníkem. I zde platí, stejně jako při zúžení SJM rozhodnutím soudu, že stačí, aby podnikající manžel pozbyl oprávnění k podnikatelské činnosti.

Podnikají-li oba manželé spolu nebo každý zvlášť, soud návrhu na rozšíření SJM vyhoví pouze v případě, kdy oba manželé pozbudou oprávnění k podnikatelské činnosti nebo přestanou být neomezeně ručícími společníky obchodní společnosti.

7. Zánik SJM a podnikání

Jak již bylo několikrát zmíněno, existence SJM je vázána na trvání manželství. SJM může zaniknout ve vazbě na zánik manželství – z důvodu smrti manžela nebo z důvodu rozvodu, nebo bez vazby na zánik manželství – z důvodu propadnutí majetku, nebo z důvodu prohlášení konkurzu.

7.1 Zánik SJM ve vazbě na zánik manželství

A. Smrt manžela

Smrt manžela jako fyzické osoby nemá žádný vliv na to, zda manžel byl podnikatelem. Byl-li zesnulý manžel společníkem veřejné obchodní společnosti, jejíž společenská smlouva připouští dědění podílu, dědicové dědictví neodmítnou a zároveň, zůstanou-li alespoň dva společníci ve společnosti, tato společnost nezaniká a trvá nadále. V opačném případě, pokud společenská smlouva nepřipouští dědění podílu, smrtí manžela, společníka, zaniká i společnost. Neobsahuje-li společenská smlouva ustanovení pro případ smrti společníka, mohou se zbývající společníci změnou společenské smlouvy dohodnout, že společnost trvá i nadále bez společníka, jehož účast smrtí zanikla. Dohoda o změně společenské smlouvy musí být uzavřena do tří měsíců od smrti společníka, jinak se společnost ruší a vstupuje do likvidace. Ve společnosti s ručením omezeným může být obchodní podíl také předmětem dědictví, pokud společenská smlouva dědění obchodního podílu nevyloučila. Dědění obchodního podílu nelze vyloučit v případě, kdy byl zesnulý manžel jediným společníkem společnosti s ručením omezeným.

Při smrti jednoho z manželů podnikajících na základě smlouvy o sdružení toto sdružení zaniká, protože jeden účastník sdružení neodpovídá základnímu pojmovému znaku sdružení.

Zemře-li osoba spolupracující, zanikne pouze ujednání o rozdělení zisku z podnikatelské činnosti, protože osoba spolupracující se nepovažuje za podnikatele v pravém smyslu slova. Pokud zemře podnikatel, spolupracující osoba může získat jeho podíl při vypořádání. Má-li příslušné oprávnění, může pokračovat v jeho podnikatelské činnosti.²⁵⁹

B. Rozvod manželství

Skutečnost, že jeden nebo oba z manželů jsou podnikatelé, nemá na rozvod velký vliv. V případě podnikání pouze jednoho z manželů se bude soud častěji zabývat návrhem jednoho z manželů, zejména nepodnikajícího, o příspěvku na výživu rozvedeného manžela. Jelikož mohou vznikat velké finanční rozdíly mezi podnikajícím a nepodnikajícím manželem, bude aplikováno ustanovení související s použitím tvrdostní klauzule podle § 24b ZoR. Rozvede-li soud manželství po uplynutí stanovené lhůty tří let, má manžel, kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, po dobu tří let po právní moci rozsudku o rozvodu manželství nárok na přiznání výživného v té výši, která odpovídá vyživovací povinnosti mezi manžely.

Rozvodem manželství u manželů, kteří podnikají jako osoby spolupracující, nejsou splňovány podmínky požadované na institut spolupracující osoby, a proto nemohou dále působit jako osoby spolupracující. Mohou ale uzavřít klasickou pracovní smlouvou, protože § 269 zákoníku práce se na ně již nevztahuje.

Podnikají-li manželé společně na základě smlouvy o sdružení, účast jednoho z manželů může být ukončena buď dohodou stran, nebo výpovědí smlouvy o sdružení za podmínky, že tím nezanikne samotné sdružení. Další možností je vystoupení společníka ze sdružení. Dle § 838 odst. 1 ObčZ. tak společník nemůže učinit v nevhodné době nebo v situaci, kdy by tím ostatní účastníci sdružení mohli být postiženi. Z vážných důvodů však může ze sdružení vystoupit kdykoliv, a to i když byla dohodnuta výpovědní lhůta. Otázkou

²⁵⁹ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, a. s., 2006, str. 187.

zůstává, zda rozvod manželství lze kvalifikovat jako vážný důvod pro ukončení účasti ve sdružení. Například bouřlivý rozvod doprovázený různými oznámeními na přestupkové komise lze považovat za vážný důvod.²⁶⁰

7.2 Zánik SJM bez vazby na zánik manželství

A. Propadnutí majetku

U trestu propadnutí majetku se žádným způsobem nepromítá skutečnost, že jeden z manželů vykonává podnikatelskou činnost, ani to, že podnikají oba manželé spolu nebo podnikají oba manželé, ale každý zvlášť. Platí to samé, co pro vyslovení trestu propadnutí majetku u nepodnikajícího manžela.²⁶¹

B. Prohlášení konkurzu

Podniká-li jeden z manželů, může být v úpadku ve dvou formách. Ve formě insolvence nebo ve formě předlužení. Podnikatel je povinný osobně na sebe podat návrh na prohlášení konkurzu, pokud zjistí, že je v úpadku. Insolvenční zákon v § 3 definuje úpadek takto: „Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit.“ Podmínky musí být splněny současně, aby mohly nastat účinky prohlášení konkurzu na majetek úpadce. Judikatura je delší dobu konstantní v závěrech, že „neplní-li dlužník své splatné závazky po dobu nejméně šesti měsíců, pak ve smyslu ustanovení § 1 odst. 2 věty druhé zákona č. 328/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, lze mít zpravidla za to, že je neplní „po delší dobu“. Tím není vyloučeno, aby soud v odůvodněných případech vyslovil závěr o splnění uvedené podmínky i na základě dlužníkových závazků, jež jsou po lhůtě splatnosti po kratší dobu“.²⁶² Nejvyšší soud v tomto rozsudku dále uvádí, že „za delší dobu lze považovat neschopnost dlužníka plnit splatné pohledávky věřitelů po dobu několik měsíců“. Podle § 14 odst. 1 písm. k) konkurzního zákona platného do 30.06.2007 náležela do konkurzní

²⁶⁰ Štěpánová, S. Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, 2006, str. 188.

²⁶¹ Viz. Kapitola VIII.2.1.

²⁶² Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.09. 2003, sp. zn. 29 Odo 564/2001.

podstaty vždy ta část SJM, se kterou úpadce podnikal. S účinností nového insolvenčního zákona tato podmínka odpadla.

Při prohlášení konkurzu v případě, že podnikají oba manželé společně, je ten rozdíl, že majetek, který je používán při podnikání a kteří využívají oba manželé, musí připadnout do konkurzní podstaty. Druhý manžel je tak nucen ukončit podnikání, jelikož prostředky, které potřebuje k podnikání, mu budou odebrány. Obdobná situace je také v případě, že manželé podnikají jako osoby spolupracující, neboť po skončení konkurzu skončí podnikatelská aktivita tohoto manžela a není s kým spolupracovat.

8. Vypořádání SJM při podnikání

Předmětem vypořádání SJM při podnikání bude kromě rozdělení společného majetku a uspořádání vzájemných nároků vyplývajících ze SJM vypořádání věcí související s podnikáním. Bude se jednat o vypořádání obchodního podílu či vypořádání podniku.

8.1 Vypořádání obchodního podílu

Pro vypořádání obchodního podílu je nutné určit obvyklou (tržní) cenu, kterou by v daném čase a místě bylo možno za převod podílu dosáhnout, od omezení v možnostech převodu však nelze odhlédnout.²⁶³ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvádí, že „cenu obchodního podílu nelze pro vypořádání společného jmění manželů stanovit tak, že by jí byla cena vypořádacího podílu. Právo na vyplacení vypořádacího podílu vzniká jen v zákonem upravených případech a je závislé i na obsahu společenské smlouvy; nelze dovodit, že by společník, jehož společné jmění manželů je vypořádáváno, měl v době zániku společného jmění či v době rozhodnutí soudu nárok na výplatu tohoto podílu a že by se mu tedy dostalo majetkové hodnoty odpovídající výši tohoto podílu. Vypořádací podíl a obvyklá cena obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným jsou zcela rozdílné hodnoty, které se od sebe mohou podstatně lišit, a v řízení o vypořádání společného jmění manželů nelze při určení hodnoty obchodního podílu vycházet z výše vypořádacího

²⁶³ Pejšek, V. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů, Právní rádce, č. 7, 2005, str. 13.

podílu“.²⁶⁴ Pro vypořádání obchodního podílu se nicméně neužije zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů, protože tento se uplatní pouze při oceňování majetku a služeb pro účely stanovené zvláštními předpisy. Pro soukromoprávní účely oceňování majetku se bude vycházet z odborných postupů. Znalec ocení obchodní podíl s přihlédnutím ke všem okolnostem, které jsou z odborného hlediska relevantní. Zváží i dopad skutečnosti, že výše obchodního podílu neumožňuje společnost ovládat.²⁶⁵ Rozhoduje-li soud po zániku SJM o vypořádání obchodního podílu, nestačí přikázat hodnotu obchodního podílu, ale je třeba přikázat obchodní podíl. Obchodní podíl může být přikázán jen podnikajícímu manželovi.²⁶⁶

8.2 Vypořádání podniku

Podniká-li jeden z manželů, předmětem vypořádání může být i podnik. Stane-li se podnik skutečně předmětem vypořádání, investice vynaložené na zřízení provozovny se při vypořádání samostatně nezohledňují. Pro vypořádání mají význam v tom, že případná pohledávka vzniklá na základě takové investice vůči třetí osobě je součástí nehmotné složky podnikání podnikajícího manžela a musí k ní být přihlédnuto při stanovení ceny jeho podniku ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Jde-li o pohledávku vynaloženou na zřízení provozovny v budově, která patří třetí osobě, je třeba přihlédnout k tomu, zda-li je nájemce oprávněn požadovat po pronajímateli náhradu vynaložených nákladů.²⁶⁷ Výnosy z podnikání, které náležejí jednomu z manželů, jsou zdrojem SJM. Občanský zákoník v žádném ze svých ustanovení nestanoví, že do společného majetku by měl spadat pouze zisk z podnikání, tedy rozdíl mezi výnosy získané z podnikání a náklady vynaloženými na podnikání. Výnosy z podnikání tak nejsou vylučovány z režimu SJM. Výjimkou je situace, kdy podnikatel pořídí z výnosu z podnikání věci sloužící k podnikání. Tyto věci se stávají výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela. Při vypořádání SJM by pak měl podnikající manžel nahradit to, co bylo vynaloženo na jeho věci ze společných prostředků. Podnikání lze tedy chápat jako činnost, ze které výnosy náležejí oběma

²⁶⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 952/2007.

²⁶⁵ Dvořáková Závodská, J. Podnikání a společné jmění manželů, Právní fórum, č. 7, 2009, str. 279.

²⁶⁶ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.05.2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004.

²⁶⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.04.2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004.

manželům a ze které získávají oba manželé hodnoty náležející do SJM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.²⁶⁸

9. Dílčí závěr

S podnikáním souvisejí základní pojmy, jako jsou podnikatel, podnik či podnikání, vymezení kterých je nezbytné při výkladu podnikání.

Společné jmění manželů v případě podnikání vzniká stejným způsobem, jako když manželé nepodnikají. Stejně je definován i rozsah, tj. pozitivním výčtem věcí, které tvoří předmět SJM (věci získané jedním z manželů nebo oběma manžely za trvání manželství), a negativním výčtem věcí, které do SJM nespadají, tzv. výlučný majetek (např. věci získané darem, děděním či v restituci apod.).

Předmět společného jmění v případě podnikání lze definovat jako majetek úzce související s podnikatelskou aktivitou. Jedná se o podnik, obchodní podíl, vklad nebo leasing.

S podnikáním jsou spojena i rizika. Proto zákon nezapomíná ani na ochranu nepodnikajícího manžela. Tato ochrana je poskytována tím, že nepodnikající manžel musí udělit souhlas při prvním použití (částí) majetku patřícího do SJM, zúžením rozsahu SJM rozhodnutím soudu podle § 148 odst. 2 ObčZ. nebo rozdělením příjmů z podnikání mezi manžely tak, že nemají-li manželé uzavřenou smlouvu, všechny zisky z podnikatelské činnosti se stávají součástí SJM. V případě společného podnikání manželů nebo za pomoci nepodnikajícího manžela, jestliže manželé nemají uzavřenou smlouvu o rozdělení příjmů z podnikání, platí, že všechny příjmy se rozdělí rovným dílem.

Modifikaci společného jmění manželů v případě podnikání lze provést zúžením faktickým (exekucí, darováním či vyrovnáním při vykázaní ztráty) nebo zúžením právním (předmanželskou smlouvou nebo změny provedené soudem). Druhý způsob představuje

²⁶⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.04.2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004.

rozšíření faktické při vykázání zisku nebo rozšíření právní (na základě vůle manželů anebo v případě, že podnikající manžel pozbyl podnikatelské oprávnění).

Společné jmění manželů při podnikání zaniká se zánikem manželství – smrtí, prohlášením za mrtvého nebo rozvodem. Může ovšem zaniknout bez souvislosti se zánikem manželství buď propadnutím majetku, nebo prohlášením konkurzu.

Majetek související s podnikáním musí být po zániku SJM také vypořádán. Předmětem vypořádání bude obchodní podíl, který může být přikázán pouze podnikajícímu manželovi, a podnik, přičemž podnikající manžel je povinen nahradit vše, co bylo vynaloženo na jeho věci ze společných prostředků.

V současné době je podnikání rozšířený způsob příjmu finančních prostředků. Podnikání s sebou nese i mnoho rizik, které mohou mít negativní dopad pro celou rodinu. Proto je podle mého názoru nezbytné, aby úprava společného jmění manželů v souvislosti s podnikáním poskytovala dostatečnou ochranu jak pro nepodnikajícího manžela, tak i pro osoby závislé na příjmech podnikajícího manžela.

XII. Závěr

Právní úprava společného jmění manželů jako základního institutu majetkových vztahů mezi manžely je obsažena v občanském zákoníku. Současná úprava je výsledkem mnohých dílčích změn a novelizací. Na institut společného jmění manželů mělo vliv několik faktorů, jako např. politická, ekonomická či společenská situace. Podoba společného jmění manželů se v průběhu historického vývoje častokrát měnila, přičemž odrážela pohled na vzájemné postavení muže a ženy a význam rodiny v té které době. Emancipací žen se úprava postavení ženy v rodině dostala až do současného stavu, kdy platí rovné postavení muže a ženy.

Problematika společného jmění manželů je každodenní záležitostí a dotýká se většiny populace, ať již proto, že v manželství právě žije, žil nebo plánuje manželství uzavřít. Nicméně tato úprava se nepřímo vztahuje i na občany, kteří manželský svazek neuzavřeli, ale vstupují do právních úkonů, ve kterých na druhé straně vystupuje manžel či manželka. Tím dopadá zákonná úprava majetkových vztahů mezi manžely i na jeho právní vztahy, ať již s ohledem na to, kdo je učiněným právním úkonem vázán, zda pouze přímo účastník právního úkonu nebo i jeho manžel, manželka nebo třeba s ohledem na otázku legitimace protistrany v případném soudním řízení a také na výkon rozhodnutí z tohoto řízení vzešlého.

V jednotlivých obdobích se prolíná boj kogentní a dispozitivní právní úpravy. Kogentní normy nedávaly manželům přílišnou svobodu ve věcech týkajících se rozhodování společného jmění manželů či podnikání. Postupem času se přísná úprava majetkových vztahů mezi manžely postupně zmírňovala až do současné podoby s převládajícím trendem co možná největší dispozitivnosti ustanovení. Tento posun je jistě pozitivní, na druhé straně je ovšem nutné stanovit určitou rovnováhu mezi normami kogentními a dispozitivními. Přílišná dispozitivnost by pak mohla vést k nadměrnému posílení individuality každého z manželů, k jeho majetkové samostatnosti, která může způsobit závislost jednoho manžela na druhém. Právní úprava by měla vytvářet mantinely, ve kterých je svoboda manželů ještě rozumná.

S postupným uvolněním komunistického režimu dochází také k rozšíření možností podnikání. Vedle úpravy situace, kdy podniká jeden z manželů nebo oba manželé, je zároveň potřebné upravit i ochranu nepodnikajícího manžela, jelikož s podnikáním jsou spojena též velká rizika. Podnikání může mít v krajním případě ničující dopad na rodinu podnikatele. Vedle interních vztahů mezi manžely zde existují i vztahy externí, oprávnění vůči jiným osobám nebo oprávnění jiných osob.

Vznik společného jmění manželů se váže na existenci manželství a subjekty tohoto institutu jsou pouze manželé. Nic na tom nezměnila ani úprava zavedená zákonem o registrovaném partnerství, na jehož subjekty se ustanovení o majetkovém společenství nevztahuje. Nelze ovšem vyloučit, že si změna společenské situace vyžádá i změny v úpravě majetkového společenství u registrovaných partnerů a úprava týkající se manželů se bude vztahovat i na ně.

Společné jmění manželů je základním stavebním kamenem pro majetkové vztahy mezi manžely. Nelze ovšem říct, že jde o jediný institut, který je upravuje. Některý majetek zůstává ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, některý spadá do podílového spoluvlastnictví manželů. Právní předpisy upravují, do které kategorie majetek spadá.

Hospodaření s majetkem a věcmi manželů se liší od případu individuálního vlastnictví pluralitou subjektů, kdy jedno existující právo patří současně v plném rozsahu dvěma lidem splňujícím podmínku existence určeného právního vztahu mezi nimi – manželství. To může vyvolat nejistotu v tom, kdo z manželů je s věcí oprávněn nakládat, za jakých podmínek a s jakými důsledky.

Problematika společného jmění manželů je velice obsáhlá a komplikovaná, proto není možné popsat všechny problémy a otázky, které mohou nastat. Právní úprava sice velkou část problémů již vyřešila, nikoliv ovšem vyčerpávajícím způsobem. Navíc v praxi jsou majetkové vztahy mezi manžely modifikované dle principu smluvní svobody a autonomie manželů, což způsobuje další problémy. Soudní praxe tak hraje významnou roli, neboť svými stanovisky zákonný text majetkového společenství nejen vykládá, nýbrž i vyplňuje vzniklé mezery.

Protože jde o institut upravující majetkové vztahy mezi manžely, který má dlouhou historii, je nutné vyvarovat se chyb z minulých úprav, fungující části s případnými

změnami převzít, a tím se snažit o úpravu pokud možno bezchybnou. I když současná právní úprava odstranila mnoho z nedostatků nacházejících se v předcházejících úpravách, není dokonalá. Neshody mezi manžely se zřejmě nepodaří odstranit nikdy, odpovídající právní úprava je však může zmírnit. Je proto na připravovaném návrhu občanského zákoníku, aby nedostatky v současné právní úpravě odstranil a aby se úprava majetkového společenství manželů posunula tím správným směrem.

Institut společného jmění manželů je bezpochyby složitý. Proto se nabízí otázka, zda úprava v občanském zákoníku je dostatečná. Jistě neplatí zásada, že čím více zákonných ustanovení, tím lépe. Přesto pouhých 11 paragrafů, které jsou institutu věnované, působí nedostatečně. Právní předpis, který by upravoval i nepředvídané situace, nelze z pochopitelných důvodů vytvořit. Otvírá se tak prostor pro již zmíněnou soudní praxi. Majetkové vztahy mezi manžely by neměly být upraveny vzhledem ke složitosti problematiky stručně, na druhé straně by však neměly být upraveny ani příliš komplikovaně, podrobně či nesrozumitelně. Důraz by měl být kladen na pružnost a schopnost reagovat na nově vznikající situace. Najít vyvážený kompromis však bývá často náročné.

Seznam použité literatury

Publikace

- ADAMOVIÁ, K.: Dějiny soukromého práva ve střední Evropě, Stručný nástin, Praha: C.H.Beck, 2001
- ADAMOVIÁ, K., SOUKUP, L.: Prameny k dějinám práva v českých zemích, Plzeň: Čeněk, 2004
- BARTKOVÁ, M.: Majetkoprávní vztahy mezi manžely dle českého a slovenského práva (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010
- BENDA, V., KELBLOVÁ, H., PULZ, J., VESELÁ, M.: Leasing právní, účetní a daňové postupy v praxi včetně příkladů, Praha: Polygon, 2000
- BIČOVSKÝ, J.: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Praha: Linde Praha, 1994
- CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo, Bratislava: Heuréka, 2008
- DVOŘÁK, J.: Majetkové společenství manželů. Praha: Aspi Publishing, 2004
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2., rozšířené vydání, Praha: Aspi Publishing, a.s., 2007
- ELIÁŠ, K. A KOLEKTIV: Občanský zákoník, velký akademický komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2008
- FARSKÁ, P. A KOL.: Finanční leasing v právní praxi, Praha: C.H.Beck, 2003
- FIALA, J. A KOL.: Občanské právo hmotné. Třetí opravené a doplněné vydání, Brno: Nakladatelství Doplněk Masarykova univerzita, 2002
- FIALA, J., KORECKÁ, V., KURKA, V.: Vlastnictví a nájem bytů, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2005
- FEKETE, I.: Komentár k občanskému zákoníku, Bratislava: Epos, 2007
- GERLOCH, A.: Teorie práva, Plzeň: Čeněk, 2004
- HOLUB, M. A KOL.: Komentář k občanskému zákoníku. 2 vydání, Praha: Linde, 2003

- HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M.: Společné jmění manželů, 2. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, 2009
- HOLUB, M., FIALA, J., BIČOVSKÝ, J.: Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2002
- HOLUB, M., POKORNÝ, M., BIČOVSKÝ, J.: Společné jmění manželů, Praha: Linde, 2000
- HOLUB, M., POKORNÝ, M., BIČOVSKÝ, J.: Občan a vlastnictví v českém právním řádu, Praha: LINDE Praha, 2002
- HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ J.: Zákon o rodině a předpisy související. 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2005
- HRUŠKOVÁ, M A KOLEKTIV: Rodinné právo, Brno: Nakladatelství Doplněk, 2. opravené vydání, 1995
- HRUŠKOVÁ, M A KOLEKTIV: Zákon o rodině. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1998
- HRUŠKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: České rodinné právo. 3. přepracované a doplněné vydání, Brno: Nakladatelství Doplněk, Masarykova Univerzita, 1998
- HRUŠKOVÁ, M.: Manželství a paragrafy, Praha: Computer Press, a.s., 2000
- JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. A KOL.: Občanský zákoník. Komentář. 7.vydání, Praha: C.H.Beck, 2002
- JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. A KOL.: Občanský zákoník. Komentář. 9.vydání, Praha: C.H.Beck, 2004
- KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E.: Vývoj českého soukromého práva. 1. vydání, Praha: Eurolex Bohemia, 2004,
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo, Praha: C.H.Beck, 1995
- KLABOUC, J.: Manželství a rodina v minulosti, Praha: Orbis, 1962
- KNAPPOVÁ, M. A KOL.: Občanské právo hmotné, Díl I., Praha: Aspi publishing, r. 2002
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. A KOL.: Občanské právo hmotné Sv. I., Praha: Aspi Publishing, 2005
- KŮRKA, V., DRÁPAL, L.: Výkon rozhodnutí v soudním řízení, Praha: Linde, 2004

- KOTOUČOVÁ, J A KOL.: Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), Komentář, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2007
- KOZÁK, J.,BUDIN, P.: Konkurs a vyrovnání očima soudce, Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o., 20006
- LAZAR, J.: Základy občianskeho hmotného práva, Bratislava: IURA Edition, 2004
- LUBY, Š: Dejiny skromného práva na Slovensku, Bratislava: IURA Edition, 2002
- MALÝ, K.: České právo v minulosti. 1. vydání, Praha: Orac, 1995
- MALÝ, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání, Praha: Linde , 2005
- PAVELKOVÁ, B.: Manželské právo, Bratislava: Heuréka, 2004
- PELIKÁNOVÁ, I.: Obchodní právo. I. Díl, 2. přepracované vydání, Praha: Codex Bohemia, 1998
- PEŤOVSKÁ, A.: Občanské právo. Meritum, Praha: Aspi, a.s 2006
- POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J.: Společné jmění manželů. 1 vydání, Praha: Linde, 2000
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 1999
- RADVANOVÁ, S., ŠTĚPINA, J.: Majetkové otázky v manželství a rodině. 1. vydání, Praha: Orbis, 1967
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl I., Praha: Linhart, 1937
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl V., Praha: Linhart, 1937
- SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K.: Civilní kodexy 1811- 1950- 1964, Brno: Nakladatelství Doplněk. 1. vydání, 1993
- SOUČKOVÁ, M. A KOL.: Zákoník práce, komentář, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004,
- ŠÁMAL A KOL.: Velké komentáře, trestní zákoník I, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009,
- ŠARMAN, J.: Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely, Praha: Aspi, 2006
- ŠTĚPANOVÁ, S.: Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, 2006

- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. A KOL.: Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., HULMÁK, M. A KOL.: Občanský zákoník I. Komentář. 2.vydání, Praha: C.H.Beck, 2009
- URFUS, V.: Historické základy novodobého práva soukromého. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2001
- VANĚČEK, V.: Dějiny státu a práva v Československu, Praha: Orbis, 1964
- VESELÁ, R.: Vývoj rodinného práva do roku 1939, Brno: Masarykova Univerzita, 1993
- VESELÁ, R. IN MALÝ, K., SOUKUP, L.: Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Sborník příspěvků, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004
- VESELÁ, R A KOL.: Rodina rodinné právo historie, současnost a perspektivy. 2.vydání, Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2005
- VOJČÍK, P.: Občanské právo hmotné I., Bratislava: Equilibra, 2004

Odborné články

- BALÁK, F.: K nabytí věci do bezpodílového spoluvlastnictví manželů při použití prostředků jen jednoho z nich, Právní rozhledy, č. 8, 2000
- BIČÁK, V.: Odpovědnost za závazky druhého manžela po novele rodinného práva, Rodinné právo, č.3, 1999
- BIČOVSKÝ, J.: Některé poznámky k institutu bezpodílového společenství manželů, Právní praxe, č. 4, 1994
- CEHLOVÁ, E., TRUTNOVÁ, J.: Historie, současnost a budoucnost institutu společného jmění manželů, Ad Notam, č. 2, 2006
- DVOŘÁK, J.: Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala, Právní praxe, č.7, 1999
- DVOŘÁK, J.: Zamyšlení nad právní úpravou společného jmění manželů, Soudní rozhledy, č.12, 2007
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, č.9, 2006

- DVOŘÁK, T.: Společné jmění manželů a členský podíl v bytovém družstvu - některé otázky vzájemných vztahů, *Obchodněprávní revue*, č.1, 2010
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J.: Podnikání a společné jmění manželů, *Právní fórum*, č.7, 2009
- EFFENBERGER, K.: Z historie rodinného práva-Věno, *Právní rádce*, č. 7, 1997
- ELIÁŠ, K.: Podnik a dědění podniku, *Právní rozhledy*, č. 10, 1997
- FIALA, J.: K rozdílu mezi vypořádáním SJM a uzavřením dohody o vypořádání, *Právní rozhledy*, č. 2, 1999
- HADERKA, J.F.: Osobní a majetková práva manželů od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb., *Právní praxe*, č. 9, 1998
- HÁŠEK, J., KAZDA, P.: Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání SJM, *Bulletin advokacie*, č. 5, 2006
- HOJDNOVÁ, I.: Výpočty dědických podílů při dělení ze zákona. Vypořádání SJM v dědickém řízení, *Ad Notam*, č. 5, 2008
- HRDINA, I.A.: Církevní sňatek po novele zákona o rodině, *Právník*, č. 3, 1999
- HRUŠÁKOVÁ, M., FIALA, F.: Několik úvah nad institutem majetkových vztahů mezi manžely, *Právník*, č. 2, 1991
- HULMÁK, M.: Některé problémy majetkových vztahů mezi manžely po poslední novele zákona o rodině, *Právní rozhledy*, č. 4, 2000
- CHALUPA, L.: Hospodaření manželů se SJM mimo obvyklou správu, *Právní rádce*, č. 1, 2003
- CHALUPA, L.: Vypořádání obchodních podílů v rámci společného jmění manželů, *Právní rádce*, č. 5, 2005
- KLIČKA, O.: Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení, *Ad Notam*, č. 6, 2006
- KOVÁŘOVÁ, D.: Riziková místa společného jmění manželů, *Právo a rodina*, č. 4, 2005
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání, Brno:Masarykova Univerzita Brno, 2003

- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Několik poznámek k institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů jako základu manželského práva majetkového, Časopis pro právní vědu a praxi, č.3, 1994
- KRÁLÍČKOVÁ, Z: Předmanželská smlouva de lege lata a rekonstrukce českého rodinného práva, Právní rozhledy, č. 6, 2003
- KRÁLÍČKOVÁ, Z: Smlouvy mezi snoubenci, manžely a rozvedenými manžely (1. část), Právo a rodina, č. 6, 2004
- KRÁLÍČKOVÁ, Z: Smlouvy mezi snoubenci, manžely a rozvedenými manžely (2. část), Právo a rodina, č. 7, 2004
- KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Úvahy nad zásadou „habilis as nuptias, habilis ad pacta nuptiala.“, Ad Notam, č.3, 2003
- KRÁLÍČKOVÁ, Z: Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní, Bulletin advokacie, č. 10, 2006
- KRÁLÍK, M.: Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky, Soudní rozhledy, č.2, 2010
- KRÁLÍK, M.: Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe, Právní rozhledy, č. 7, 1998
- MAREŠVOVÁ, M.: Společné jmění manželů ve vztahu k závazkům jednoho z manžela, Ad Notam, č. 1, 2007
- PAŘÍZEK, I.: Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a SJM, Právní rozhledy, č. 8, 2001
- PEJŠEK, V.: Vypořádání některých tzv. ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů, Právní rádce, č. 7, 2005
- PSUTKA, J.: Vklad movitých nemovitých věcí do obchodní společnosti v souvislosti s jejím vznikem podle § 59 a 60 ObchZ.-několik občanskoprávních postřehů (1. část), Obchodněprávní revue, č. 11, 2009
- RUŽIČ, D.: Společné jmění manželů v českém právu, Právní fórum, č.5, 2010
- RYŠÁNEK, Z.: Zúžení společného jmění manželů smlouvou, Ad Notam, č.1, 2009

- SOUČKOVÁ, K., PETROVÁ, R.: Otázka nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, Bulletin Advokacie, č.12, 2008
- TELEC, I.: Společné jmění manželů a věci k výkonu povolání, Právní rozhledy, č. 11, 1998
- VAŠÍČEK, M., CHOBOLA, T.: Nad povahou lhůty pro vypořádání SJM dohodou podle § 150 ObčZ: Skutečně na to mají bývalí manželé pouze tři roky?, Právní rozhledy, č. 9, 2002
- VESELÁ, J., ČERVOVÁ, A.: Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví, Ad Notam, č. 1, 2006
- VESELÝ, J.: Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?, Právní rozhledy, č. 6, 1998
- VLASÁKOVÁ, L., KRÍŽOVÁ, V.: Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad Notam, č. 3, 2004
- VOLKOVÁ, J.: Základní úprava rozvodu manželství v České republice, Německu a Rakousku, Právní fórum, č. 7, 2009

Soudní rozhodnutí

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.04.2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.09.2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.07.2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.07.2008, sp. zn. 28 Cdo 2199/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.02.2001, sp. zn. 20 Cdo 931/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.12.2003, sp. zn. 22 Cdo 980/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.11.2008, sp. zn. 28 Cdo 3999/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.03.2009, sp. zn. 22 Cdo 3336/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.01.2008, sp. zn. 22 Cdo 2793/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.10.2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.05.2009, sp. zn. 33 Cdo 1101/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.03.2004, sp. zn. 22 Cdo 1731/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.04.2005, sp. zn. 22 Cdo 1593/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.02.2004, sp. zn. 22 Cdo 279/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.03.2007, sp. zn. 20 Cdo 3297/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.09.2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.03.2002, sp. zn. 22 Cdo 1476/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.10.2003, sp. zn. 21 Cdo 969/20002
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.02.2010, sp. zn. 26 Cdo 1629/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 09.04.2009, sp. zn. 26 Cdo 3325/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 64/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.06.1997, sp. zn. 2 Cdon 37/97
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.06.2006, sp. zn. 26 Cdo 386/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.04.2001, sp. zn. 26 Cdo 643/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.09.2006, sp. zn. 26 Cdo 1329/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 01.10.2003, sp. zn. 26 Cdo 1547/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.07.2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.06.1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.07.2008, sp. zn. 29 Odo 823/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 09.09.2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2007, sp. zn. 20 Cdo 2085/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.06.2001, sp. zn. 21 Cdo 2088/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 05.12.2001, sp. zn. 30 Cdo 1881/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.08.2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.05.2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.05.2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.01.2006, sp. zn. 22 Cdo 2263/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.06.2005, sp. zn. 22 Cdo 1119/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.08.2005, sp. zn. 22 Cdo 2679/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.02.2000, sp. zn. 22 Cdo 2574/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.09.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.04.2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.07.2005, sp. zn. 22 Cdo 1054/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.11.2003, sp. zn. 30 Cdo 888/2002
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.02.1999, sp. zn. 2 Cdon 2072/97
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.03.2004, sp. zn. 22 Cdo 1731/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.09. 2003, sp. zn. 29 Odo 564/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 08.10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 952/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.05.2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.04.2005, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31.05.1999, sp. zn. 33 Ca 166/98
Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15.05.2008, sp. zn. 10 Co 1043/2007
Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22.05.1996, sp. zn. 16 Ca 116/96

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.07.2008, sp. zn. 22 Cdo 2779/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.05.2004, sp. zn. 22 Cdo 1037/ 2004
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.08.2009, sp. zn. 33 Cdo 909/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 05.10.2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 02.07.2003, sp. zn. 21 Cdo 664/2003
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.04.2008, sp. zn. 22 Cdo 1009/2006
Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24.11.1972, sp. zn. 5 Co 620/72

R 70/65

R 684/ 2004

R 3/68

R 42/72

R 5/1982

R 68/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.1992, sp. zn. 3 Cdo 111/92
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.09.2000, sp. zn. 26 Cdo 105/99

Nález ÚS ČR ze dne 12.06.1996, sp. zn. II. ÚS 219/1995

Internetové zdroje

www.cak.sk

www.epi.sk

www.epravo.cz

www.ipravnik.cz

www.juristic.cz

www.justice.cz

www.justice.gov.com

www.lexforum.cz

www.nrsr.sk

www.nsoud.cz

www.nssoud.cz

www.portal.justice.cz

www.profipravo.cz

www.psp.cz

www.rokovania.sk

www.ulclegal.com

www.zbierka.sk

Cizojazyčné shrnutí/Résumé

Sujet de ce mémoire est „Les biens communs des époux “. Cette partie est régie par le Code Civil. Le Code Civil ne contient que onze dispositions relatives aux droits de propriété matrimoniale. Elles règlent les relations patrimoniales entre les époux et entre ceux-ci et les tiers pendant le mariage (acquisition de biens, création de dettes, exercice des pouvoirs de gestion sur le patrimoine) et après la dissolution de celui-ci (établissement des comptes, liquidation de dettes). La vie apporte les situations compliquées et la législation brève ne peut pas les couvrir. Si la législation est de qualité, elle peut, dans une certaine mesure, assurer la sécurité dans les relations de propriété.

Le mariage est considéré comme une communauté permanente d'hommes et de femmes, de manière à base prévues par la loi, dont l'objectif principal est le fondement d'une famille et l'éducation d'enfant. Le mariage doit être conclu sur la base du consentement volontaire et libre de l'homme et la femme pour créer une vie communautaire harmonieuse, forte et soutenue.

Si nous parlons de droit de la propriété matrimoniale, puis on entend la catégorie des normes juridiques qui s'adaptent aux relations patrimoniales entre époux durant leur vie conjugale ou les relations découlant dans le cadre d'un divorce. Dans certains cas, cette disposition spéciale exclut l'application des règles juridiques générales et ce mode juridique spécial des relations de propriété ne touche pas seulement les relations mutuelles entre les époux, masi aussi les relations des conjoints à l'égard des tiers.

La thèse présentée est divisée de dix parties. Le premier chapitre aborde le sujet de l'évolution historique depuis le droit romain, qui a grandement influencé le développement de la communauté des biens de l'Institut entre les époux en République tchèque, et qui est directement relié à la réglementation actuelle des biens matrimoniaux. Le deuxième chapitre fournit une description des concepts de base relatifs aux biens de la communauté. Les sous-chapitres identifient l'objet de l'institut des biens communs des époux, qui énonce des exceptions relevant de la propriété exclusive dans la mesure de l'institut des biens communs des époux ou de ses fonctions. La mise en place des biens matrimoniaux et de son contenu, qui est divisé sur les droits et obligations réciproques entre époux et entre

époux et des tiers, discute le chapitre suivant. Le quatrième chapitre est consacré à la modification de l'institut des biens communs des époux par la convention des époux ou par la décision de justice. Le troisième sous-titre est destiné à protéger les tiers en relation avec la modification de l'institut. Avec la possibilité de modification est étroitement liée la possibilité de conclure un accord pré-nuptial. L'état et législative actuelle du contrat de mariage est discuté dans le chapitre succesif. Le sixième chapitre examine la possibilité d'un bail en commun, son origin, les droits et obligations des époux et de son résiliation. Le chapitre sept se consacre à la cessation du régime patrimonial pendant ou a la dissolution du mariage, dans le huitième chapitre est exploré la possibilité de renouvellement de l'institut du régime patrimonial. L'avant-dernier chapitre est consacré apparemment aux problèmes les plus complexes. C'est le règlement des biens, soit par la convention des époux, soit par la décision judiciaire ou soit sur la base de loi. L'affaire de l'un des conjoints ou des deux, ce qui est de plus en plus répandu, apporte l'émergence de nouvelles relations de propriété, et peut avoir un impact majeur sur les droits et obligations des conjoints. Par conséquent, le dernier chapitre traite de la bonne entreprise. Il est dédié aux opportunités d'affaires, leurs origines, aux situations qui peuvent survenir dans l'obtention d'un permis d'exploitation d'un ou des deux conjoints, l'impact sur leurs actifs de l'entreprise, ou la protection de mari nonentrepreneurial.

Le but de cette thèse n'est pas d'explorer toutes les relations de propriété possibles, mais juste une sorte de tranche de cette relation, qui comprend la présentation de régime matrimonial.

Pour la conclusion, le régime patrimonial est une partie très importante, parce qu'elle règle les relations quotidiennes entre les époux et entre les époux et les tiers. Mais il s'agit des questions assez complexes et étendues, et il n'est pas possible d'englober l'ensemble de tous les documents relatifs aux relations de propriété entre epoux.

Seznam klíčových slov

Seznam klíčových slov v jazyce rigorózní práce:

1. manželé
2. majetkové vztahy
3. podnikání

Seznam klíčových slov v anglickém jazyce:

1. spouses
2. property relations
3. enterprise